

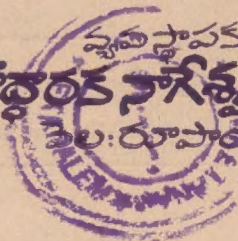

భారతి

డిసెంబర్

వైద్యార్థుల నాగేశ్వరరావుపంతులు
వెల: రూపాయి నూర

1975

రైతు యోధులకు జేజేలు

- ‘ జయ ’ – అంటే ప్రజల మనోరథం మీద ఎత్తిన జయ పతాక
‘ సోనా ’ – అంటే దీక్ష్తా స్వర్ణ కంకణ ధారణ
‘ రత్న ’ – అంటే రత్నాల రాసులవంటి కళ్ళంలో పంట కుప్పలు
‘ జగన్నాథ్ ’ – అంటే ప్రగతివైపు పరువెత్తే జగన్నాథ రథచక్రాలు .

ఇవన్నీ వేటికి పేర్లు ? ఇవి మన రాష్ట్రంలో పండిస్తున్న
మేలురకం వంగడాలు.

పొలాలలో హలాలతో ఎక్కుతమీద యుద్ధంచేస్తున్న
రైతు వీరులకు జేజేలు.

గడచిన ఏడాది రాష్ట్రంలో వరి
ధాన్యం ఉత్పత్తి 53.52 లక్షల
టన్నులు. 1974 - 75 లో
14 లక్షల ఎకరాలకు పైగా
వరి పైరు వేశారు.

సమాచార, పౌర సంబంధశాఖ, హైదరాబాద్.

భారతి

మాసపత్రిక

*

[శివలంక శంభుప్రసాద్

సంపాదకుడు

(1938-1972)

డిసెంబరు 1975

సంపుటము : 52

సంచిక : 12 :

విడిపత్రిక డెల రూపాయిన్నర

వాణిజ్యం, ఎగుమతుల అభివృద్ధి శాఖ మీకు చెయ్యగల సహాయం

1. మీ వస్తువుల్ని విదేశాల్లో మా రైకెట్లు చేసుకోవడానికి సంబంధించిన సమాచారం ఇస్తుంది. అంటే విదేశాలలో మీ వస్తుకు కొనే కొనుగోలుదార్ల పేర్లు, వాటికి ఆయా దేశాల్లో వున్న గిరాకీ, ఎగుమతి చేయడానికి గల అవకాశాలు మొదలైన సమాచారం అందజేస్తుంది.
2. విదేశీ మార్కెట్లకు మీ వస్తుకును ఎగుమతి చేయడంలో తోడ్పడుతుంది.
3. ఇతర దేశాల్లోని మార్కెట్లు అవసరాలకు తగినట్టుగా మీ వస్తుకును మెరుగుపరచడానికి సలహా సంప్రదింపులను అందిస్తుంది.
4. ఎగుమతి చేసే విధానాలను గురించి, ధరలను నిర్ణయించడం, కొటేషన్లు మొదలైనవి తయారుచెయ్యడం గురించి సలహా, సహకారాలు అందిస్తుంది.
5. మీ సమస్యల పరిష్కారానికి మీ తరపున కేంద్రప్రభుత్వానికి విన్నవించి తగు చర్యలు తీసుకోడానికి తోడ్పడుతుంది.
6. సదస్సులు, సమావేశాలలో ప్రభుత్వాధికారులతో ప్రయోజనకరమైన చర్చలు అవకాశాలు కల్పిస్తుంది.
7. వాణిజ్య ప్రదర్శనల్లోనూ, ఎగ్జిబిషన్లలోనూ పాల్గొని మీ వస్తుకును గూర్చి దేశంలోనూ, విదేశాల్లోనూ ప్రచారం చేస్తుంది.
8. విదేశాల్లో మీ వస్తుకు అమ్మకం కోసం మీరు చేసే విదేశీ పర్యటనలకు కావలసిన విదేశీమారక ద్రవ్యాన్ని విడుదల చేయవలసినదిగా కేంద్రానికి సిఫారసు చేస్తుంది. స్థూలంగా చెప్పాలంటే, మీ వస్తుకును విదేశాల్లో లాభసాటి ధర లభించేట్లు చేయడంలో మీకు సహాయపడుతుంది.

మా సహాయం మీకు కావాలనుకుంటే

హైదరాబాదు, కింగ్ కోరి రోడ్డులోని 5-9-259 నెం. భవనంలోగల

వాణిజ్యం, ఎగుమతుల శాఖ డైరెక్టరును సంప్రదించండి.

విషయానుక్రమణిక

డిసెంబరు 1975

క్రాంతిహాసం	శ్రీ డా. సి. నారాయణరెడ్డి	4
మన ప్రాచీన నగరములు, మాడిగూడ రాచెర్ల బొప్పాపురము	శ్రీ బి. అచ్యుతరాజు	5
మ న వి	శ్రీ విహారి ఓ శాలివాహన	10
జనాభా సమస్య ఆహార సమస్య?	డా. బి. ఆర్. కె. రావు	11
జీవన మధురిమ	శ్రీ జి. వి. సుబ్బారావు	17
రక్తయజ్ఞం	శ్రీ కలువకొలను సదానంద	19
చెప్పవే వేవ్యరని పిల్లు	శ్రీ యామిజాల పద్మనాభస్వామి	30
అర్యాచీన తూర్పు గాంగరాజుల దేవేరుల	శ్రీ డా. సి. వి. రామచంద్రరావు	34
ప్రాచీనాంధ్ర శాసనములు	శ్రీ తిరుమల రామచంద్ర	45
కలగూరడంప		47
గ్రంథ విమర్శలు		52

క్రాంతి హాసం

డా॥ సి. నారాయణరెడ్డి

పగలు ముదిమితో మూర్ఖి నవ్వుడు

పక్షులు నోళ్ళ గూళ్ళు మూసినవ్వుడు

గాలి కాళ్ళు చల్లారినవ్వుడు

నేల ఒళ్ళు నిట్టూర్చినవ్వుడు;

కసురెప్పలమీద ముదురు చీకటి

కలల చిగుళ్ళు మేస్తున్నవ్వుడు

రేవనే రెమ్మకొసలో ఇరుక్కుని

రేయి కోయిల కూస్తున్నవ్వుడు;

ప్రణవం లాంటి తాదాత్మ్యంలో

ప్రాణానిలం విళ్ళలిస్తున్నవ్వుడు

పదంలాంటి కైటభ్యంలో

ప్రపంచం పరమపదిస్తున్నవ్వుడు;

అప్పుడు నా అశ్రుధీతం

అన్నమించని ప్రత్యూషం

అప్పుడు నా అనుప్రసంగం

అనధిలేని శ్రాంతిహాసం

మన ప్రాచీన నగరములు

మూడోరు: రాచెర్ల బొప్పాపురము

శ్రీ బి. అచ్యుతరాజు

తెంగాణా చూగణమున బయల్పడిన ప్రాచీన నగరములకు పాటిగా బయల్పడ జాలువది మాఱురు రాచెర్ల బొప్పాపురము.

మాఱురు కరీంనగరం జిల్లా యందలి సిరిసిల్లా తాలూకాలో కరీంనగరం-కామారెడ్డి బస్సు రోడ్డు పైన గొల్లవల్లి దగ్గర సిరిసిల్లా పంచాయితీ సమితికి జెంది సిరిసిల్లాకు 20 కిలో మీటర్ల దూరమున నున్నది.

ఇప్పుడున్న మాఱురునకు పడమర ఒక కిలోమీటర్ దూరమున భూమిమీద 70, 80 ఎకరముల వైశాల్యముగలిగి ఒక కోట యున్నది. ఇది రాచెర్లకోటయనుపేర ప్రసిద్ధి ప్త యున్నది. కోట నిర్మాణమంతయు పాచీన స్థల దుర్గముల బోలియున్నట్లు శిథిలము లగు బురుజులు, ద్వారములు చెప్పక చెప్పవచ్చును.

కోటకు నాలుగు దిక్కుల ద్వారములున్నవి. తూర్పుదిక్కున గల ప్రధాన ద్వారము పూర్తిగా కూలిపోయి జాడలు మాత్రమే మిగిలియున్నది. పడమర వెనుకదిడ్డి కొంతభాగము శిథిలమై

1) బిక్కు మొగంతో ఊరి దిక్కుమొగమైన కూలిపోయిన రాచెర్లకోట తూర్పు ప్రవేశ ద్వారము.

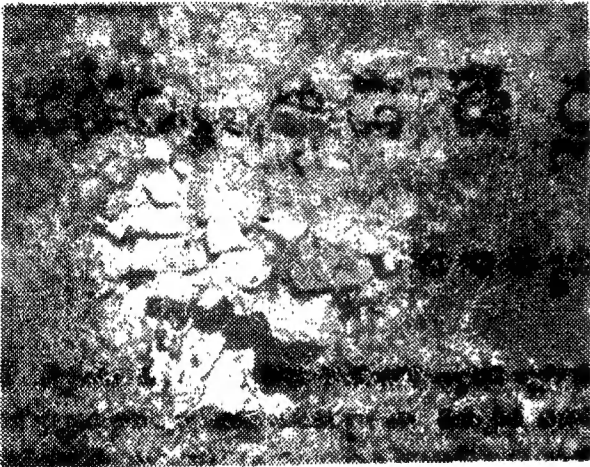
పూర్వం నిర్మాణ కౌశలమును చాటి చెప్పదు నిలిచియున్నది. దీనినే ఏనుగు దిడ్డియని ఈ ద్వారమునుండియే రాజగారి పట్టపు టేనుగు పోయి ప్రక్కనేయున్న జక్కులచెరువులో నీరుత్రాగి ఈదులాడివచ్చెడి రని జనులు చెప్పికొందురు. దక్షిణపు దిక్కున గొల్లదాని దిడ్డి

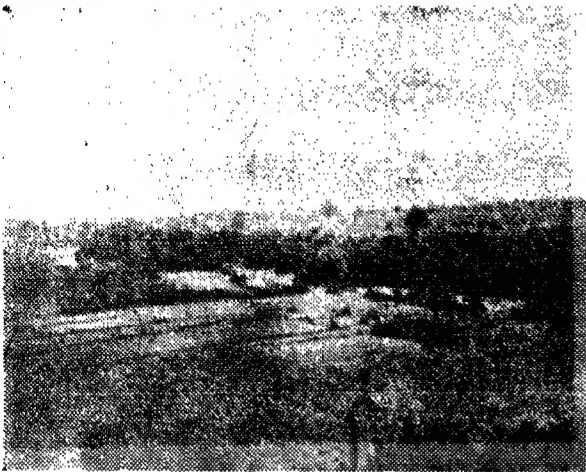
2) రాచెర్లకోట వెలుపలికి జక్కుల చెరువులోనికి దారినొసగు చక్కని నిర్మాణముగల ఏనుగదిడ్డి (వెనుకదిడ్డి) (దినదినము శిథిలమైపోవుచున్నది)

శిథిలమైపోయినది. ఈ ద్వారమునుండియే గొల్లదొంగర్లు కోటలోనికి పాలు పెరుగు సరఫరా చేసెడిదనియు గోలకొండకు అబ్బల్లా పానీవల మా రాచెర్ల కోట కొల్లగొట్టబడుటకు ఈ గొల్లదొంగతయే కారకులారై నదనియుజనులు వాడుకొనుచుందురు. (చిత్రం 7 చూడుము)

ఉత్తరమునైపున నొక ద్వారమున్న గురుతులు కలవు కాన అది భూమిలో పూడుకొని పోయినది. (చిత్రం 5 చూడుము)

7) దక్షిణము దిక్కునగల గొల్లదాని దిడ్డి శిథిలాలు దీని నిటీవల పూర్తిగా త్రవ్వకాని పోయినారు.

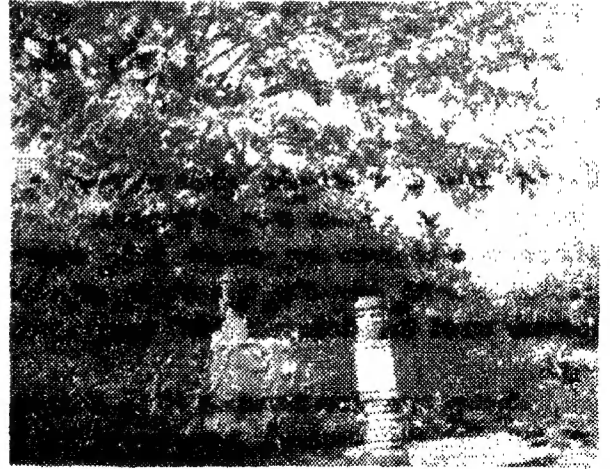

8) ఉత్తరమునెప్పుగల మాగాణి భూములు నీటితో విండిన అగడ్త చెట్లు చేమతో బలిసిపోయి పెద్ద గట్టువలె కనిపించు కోటగోడ దృశ్యము.

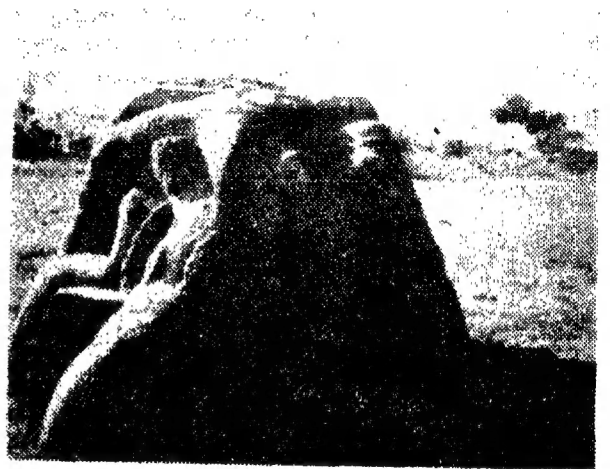
కోట గట్టుగల అగడ్తలకు అక్కడక్కడ ఆనకట్టలువేసి న్నుచి కుంటలుగా నిర్మించుకొని వారివారి పాతలకు నీరుపారించు కొనుచున్నారనగా ఆ యగడ్తలంత భారీవో ఊహించుకొనవచ్చును. అట్టివానిలో పేర్కొనదగినవి 'పంతుండ్ర ఆగుర్త' 'భట్టోండ్ర ఆగుర్త' అనునవి అగడ్తలే జనవ్యవహారమున అగుర్తలైనవి.

కోటలోపలి భాగమంతయు ఇప్పుడు మెట్ట వ్యవసాయ

క్షేత్రము. ఈనాటికి కోటలోపలి వెలుగల చిత్రచెట్లు పాతగాని బొందగా పానుమంతుని విగ్రహాలు, జైనవిగ్రహాలు రాతిగనుగలు, మంటపాలు, నందులు, వినాయకుడు, ఏనుగు, మహానాగశిల, శిల్ప శోభితమగు శిలలు, లింగాలు ప్రాణవట్టాలు, వస్త్రధారలు దేవాలయాల శిథిలాలు, మసీదుల ఆనవాళ్ళు నిలిచియున్నవి. తరువాత నిర్మించిన

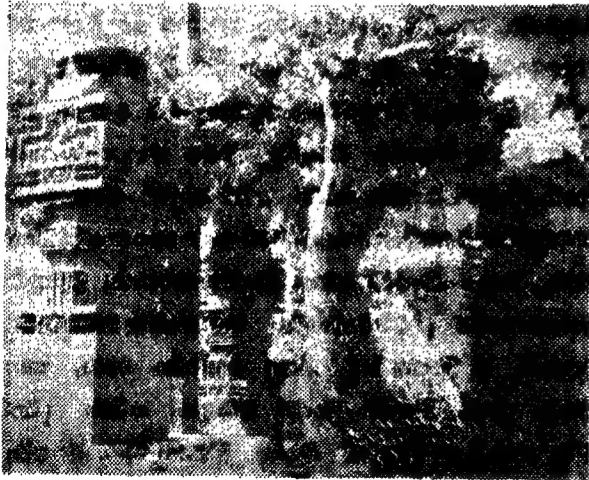
2) రచెర్ల కోటలో ప్రవేశించగానే దర్శనమిచ్చు భక్తాంజనేయస్వామి.

4) తెల్లతాతిలోచెక్కిబడిజక్కులచెరువులో ఎల్లకీలవడియున్న ఏనుగంత వినాయక విగ్రహము

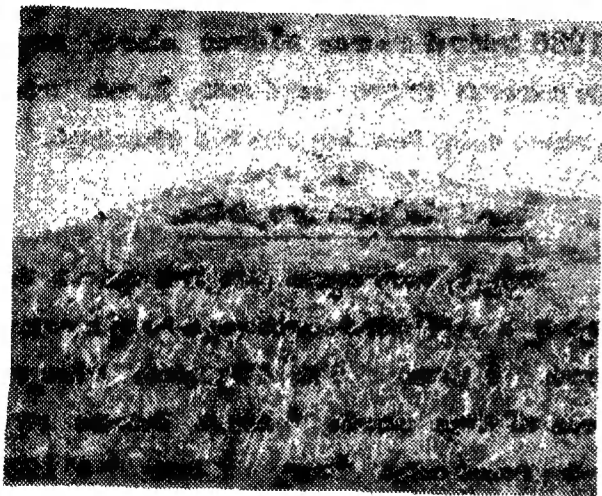
దేవాలయములలో కోటలోని దేవాలయసంఘాలు, శిల్పఖండాలుచోటు చేసికొని పూర్వపు శిల్పకళను సజీవముగా కనబడుచున్నవి. అట్టి వానిలో పేర్కొనదగినవి ఇప్పుడు ఊరిలో ఎప్పుడో శ్రీ ముచ్చ

వరపు గామయ్య కట్టించిన శ్రీ కేశవస్వామి దేవాలయము; ఇటీవల 1967 లో కలికి చెరువుకట్ట పైన నిర్మించిన గంగమ్మగుడి ముఖ్యమైనవి

8) కాకతీయులనాటి శిల్పకళతో శోభిల్లు జక్కులమ్మగుడి శిల్పఖండాలతో ఇటీవల కలికి చెరువు కట్టపైన నిర్మించిన గంగమ్మగుడి.

పూర్వమిది 40 గ్రామముల పరగణా. దీనికి రావెర్ల పగణా అను పేరు కోటలో రాచనగరు, పరిపాలనను నివసించెడిదట. దీనిని 'పింగరాజు, 2 బొప్పరాజు అనువారు పరిపాలించిరి. వారి పేరనే

6) పడమటి దిక్కునగరి మిక్కిలి ఎత్తైన కోటగోడదిగువన కోట లోపలి పంటచేరు.

ఇక్కడ సింగ నమ్మద్రుతును గొప్ప జలాశయమును బొప్పపురమును వొక గ్రామమును రూపొందినవట. వారికున్న ఒక్కటే గుడ్డిగుట్టము నకు 'దినునుకోళ్ళ పల్లెము' అనగా మాటి మాటికి అలంకారములను మార్చును తేవకోక సిపాయి కోటగోడపైన స్వారి చేయువాడట. తురుష్కుల దండయాత్రలలో పెండారీలు, దొసిడిగాండ్లు వచ్చి కోట వెలుపల ఏడిసి యుండి ఈరోజునకెంతో ఆశ్చర్యమున్నది. కోట పశుమగు పెట్టాయని కొంతకాలము విచారించి కోటలోని గొల్లమైన మచ్చికనెసికొనగా ఆమె "ఏమున్నది! ఒక్కటే గుడ్డిగుట్టము పనిలక్షనల్లా!" అని రహస్యమును బయలు పరచెనట. అంత శత్రువులా రాత్రియే కోటను కొల్లగొట్టి సర్వధ్వంసమొనరించి రట. సాడువడిన కోటను నదలి ఇప్పుడున్న గ్రామమును పొందించు కొని జనులు జీవింపసాగిరట.

వ్యవసాయముచేసికొను రైతులకు కోటలోని తమతమ చేలలో ఇప్పటికిని బంగారు బిళ్ళో వెండిన టెంపా, రాగి ముక్కయో, రామ పెంకియో పూసో సోగో దొరుకుట కద్దు.

నా చిన్నప్పటిమాట. రాత్రిలో జనసంచారముండని ఆకోటలో ఒక బైరాగివాడుండేవాడని, చిన్న దీపపు వెలుగున తము కనిపించెడిదని కొంతకాలమునకు చూడగా అక్కడక్కడ ధనపుశాతరలు గిచ్చుచేసికొని బయల్పడినవని అందులో ఊకమా తము మిగిలి యున్నవని జనులు చెప్పకొను చుండెడివారు. నా కన్పడనిసించెడిది. అయ్యో! భగవంతుడా!! మన కెవ్వడైనా మోసమెరుగని అంజన సిద్ధుడొకడు లభించిన నెంతాబాగుండెడిదో కనా యని. నేను పట్టు ఒక పూర్వపు సంగతి మరొకటి. ముప్పవరం లక్ష్మణరావు సంతలు

1 1369 AD HAS 19 WG 1 P 119 అయ్య వోలు శాసనములో రేచర్ల సింగమ నాయకుడు అతనికి 'రాయబండి విమోచకుడు' అను బిరుదమొకటి శాసనస్థమై యున్నది.

1287 AD ఖమ్మం జిల్లా గార్ల శాసనములో రేచర్ల ఇమ్మడి బొప్పరాయడు 'సామంతుడు' పస్తాననమున్నది.

తెలంగాణ శాసనములు సం: 1.

పైరెండు శాసనములు నూ రావెర్ల కోట పరిత్రాంశములకు పనికి రాగలవేమా!

భట్టు చక్రపాణి, రామయ్యగారులు దీన్నం గొన్నప్పు, సిందెల్లెవ్వు, బెన్న రాజులు వీ ంతా కలిసి కోటలో ఒక పెద్ద నిధిని కనుగొని రట. అది వారి శక్తికి మించిన కార్యముగట వాపు తప్ప కన్నులొట్ట పోయినట్లెన్నదట ఇప్పుడు వారందరు కీర్తిశేషులే కాని అప్పుడు అంజన సిద్ధులు, మం తశాస్త్ర వేత్తలూనట. చెప్పవచ్చిన దేవునగా ఇప్పటికిని మా కోటలో కావలసినన్ని నిధి నిక్షేపాలున్నవని పెద్దలు చెప్పుచుందురు. ఇటీవల కోటలో ఒకచోట ఒకరు బాచిని 8, 10 గజములొత్తు తవ్వించగా ఒక పెద్ద భవంతి, గోడలు, సున్నము, అలుపు-పూత దీనపు గూడులు ముగులు, పొయ్యిలు. బూడిద మొదలగునవి బయల్పడినవి అంటే అంతయెత్తు మట్టికప్పినదన్న మాట.

మా వూరు పైతాగమున ఒక పెన జలాశయమున్నది. దాని పేరు సింగ సము దము అది గ్రామాలలోగూ మూడువేల ఎకరము లకు పారును. నక్కతి సిద్ధముగా నేర్పడిన పెద పెద్ద గుట్టలే దాని కానకట్టలు కాగా లోతుగాను తాకిడిగల చోట చిన్నకట్ట యెంతకు నిలువకపోవుచుండగా నాటి సర్దేశాయి ప్రకటన ననుసరించి అప్పటి పాదరాదాదు సగరమునగల వెండి, బంగారు ముత్యాల వర్తకడైన కోటి కిషన్ దాస్ అనువతడు భూమిలోనొక తాళ సమాణము, భూమి పైన నొక తాళ సమాణము సేరము ఇనుము కరిగించిపోయుచు రాళ్ళను అతుకుచు గచ్చుతో 'బందిష్' నిర్మించెనట. అది నాటికి నేటికి చెక్కుచెదరకండ ఉండి మహా జలాశయమై నిలిచినది. బందిష్ నిర్మాణము నాటి 'చాగ్గినార్' నిర్మాణమును పోలియున్నది. అప్పటి ఇంజనీరుల పరిభాష ఎతని పతాకమై నిలిచినది. తత్ప్రతిభ ముగా కోట కిషన్ దాస్ మావూరుతో కలుపుకొని 9 గ్రామాలను 'పన్ సఖా' గా నాటి సర్దేశాయిగారిచ్చారట. ఆయన తమ స్మారక ముగా కిషన్ దాస్ పేట యను గ్రామమును పొందించెరట. అది యీనాడు మంచి వర్తక కేంద్రమై యున్నది.

నమ గమ్యంధగా మిగిలి ప్రవహించునీరు రాచెల్ల కోటవెనుక రున్న జక్కుల చెరువులోనికి కాచవనుండి చేరును. నాటి వరకా చెరువునకేను పేరుండెనో తెలియదు. మావూరులో అల్లాడి వంశము నకు జేరినవారున్నారు. ఆ వంశపు కోడలిని పంపించమని ఒక యింటి పెద్దకు కల నచ్చెనట. అంగతిని కోడలు జక్కులమ్మతో చెప్పగా ఆమె సంతోషముతో నంకికరించి అంటిపోసికొని పట్టు వస్త్రములు ధరించి ఏడువారల సాములతో ఎలంకరించుకొని

వీడ తరల అనగా వీడు దొంతరల బోనాలనెత్తికొని బోయి నెలిగించి మేళ తాళములతో మంగళహారతులు పట్టుకొని ముత్తెన్నునలు, ఊరుకు ఊరు వెంట కదలిరాగా శివమెత్తి చిందులు త్రొక్కుచు పోయినదట. నోటినుండి ఆ చెరువునకు జక్కుల చెరువను పేరు వచ్చినదట, నాటగోల ఆ జక్కులమ్మ మావూరి అల్లాడిచో పాటి కన్యకావరమేశ్వరియే యైనది. ఆకాలముననే కోటలోపలివైపున ఏనుగ దిడ్డి ప్రక్కన నిర్మించిన జక్కులమ్మ గుడి ఈనాడు కనగడ కుండ శిథిలమైపోయినది. దేవతయై నిలిచిన జక్కులమ్మ ఆనాటి నుండి కొంతకాలమువరకు అడిగిన వారికి అచ్చగా ధనమొనగడిదని నగలిచ్చెడిదని నీలాలగాజుల లభించినవని ఇంకా యింకా అనేకానేకమగు కథలు, గాథలు ఇప్పటికిని జనులు చెప్పికొనుచుందురు. చెరువునిండి పంటలు పండిన ప్రతిసారి ఊరిపేర యానాటికిని జక్కులమ్మను పూజించి నె వేద్యముపెట్టి వచ్చు నాచారము కలదు. జక్కుల చెరువు క్రింది పొలాలు పండిన తరువాత ఆమెకు మొక్కి కొబ్బరికాయవైనా కొట్టనిదే పొంము కోతవట్టరు. ఈ జక్కుల చెరువు రెండు గ్రామాలలోగల (700)ల ఎకరములకు పారును.

మాట అరవైయేండ్లకు పూర్వము భూమివన్ను చెలక భూములకు దిగవ ఒక్క రూ పాయ, నీరు పొ ల ము న కు దిగవ ఆ యి దు రూపాయలు (దిగవనగా ఇప్పటి పాకేరు నకు సమానము. అనగా రెండున్నర ఎకరములు). అవి వృషనామ సం. ర చై త బి ౧౦ గురువారమునకు సరియగు 25 రబ్బిలలో 1236 హజీరీనాటి రాజబాయి సర్దేశాయి జమీదారు సర్కారు ఎల గండులగారు మావూరి అల్లాడి గంగప్ప మొదలగు వారలకు వ్రాయించి యిచ్చిన దిగువ ముఖ్తాసనదు వలన తెలియుచున్నది.

ఈనాటి లిపిలో ననదు పూరి, పాతము.

సప్తశ్రీ విజయాభ్యుదయ ప్రవర్తమాన వృషగామ సంవ త్సర శై త బి ౧౦ గురువారంనాడు అల్లాడి గంగప్ప సీతారామడు పావడు 1 బకాలు 2 ము బొప్పి పురంకు గారెట్లరాజ బాయి సర్దేశాయి జమీదారు 3 సర్కారు చెలగండుల వగైరా గరు వ్రాయించి యిచ్చిన 4 ముఖ్తా 5 ననదు 6, 1230 7 సాలు ము 8 మజ్కారుల మీరు 9 ము ని యా ది నుంచి వున్నవాండ్లు కనుక ముఖ్తాసనదు చేయించి యిప్పించవలెనని శ్రుతం

నేని సంతకము చేయుచున్నది. మహాగ్రంథ నిబంధనచేసి వ్రాయించి
బుచ్చిన 10 అప్పీ... ..

బి గాలు

5 ఫస్ట్ ఫిరీపు తా|| చెక

2 నీరు పొం తాలాకు.

ఫస్టు 11 ఆదిస్సాని తాలాకు జక్కల చెరువు పేరకం
రొంబెంక.

1. ఫస్ట్ 12 తాదిస్సాని తాలాకు పూర్వం మీ 13 యానాం

బాబకు గుండెకుంట బిగిడు

2-7 బిగాలు ఆరువొక్కటి

(ఏడు అని ఉచ్చరించుట అమంగళమని భావించుట కిది
తార్కాము)

ఇందుకు 14 మొక్కరరు రూపాయలు

(ఇక్కడ తెలియుటలేదు)

5 చెకబిగాలు 5 కొరకు

10 నీరుపొం తాలాకు.

15 పదిహేను రూపాయలు.

యా చొప్పున మొక్కరరు చేయించినాము. 15 భాగరు
జమతో గామంబ ఊరి 16 సదరహీ రూపాయలు సర్కారుకు 17

వాఖో 18 సాబుబాచిచ్చె ముఖ్తాఅనుభవిస్తు సుఖంగా వుండవలెను.

మీ పుత్ర పౌత్ర పారం సర్వాయం నడిపిస్తున్నాము. యిది మా సమ్మతిని
వ్రాయించి బుచ్చిన ముఖ్తాననదు 19 సహీ 20 25

21 మాహా రబిలాత్ సన్ 1236 హజిరి.

ద్|| రాజబాయి సర్దేళాయి

జమీనాగలు సర్కారు

వెంగందుల వగైరా.

ఇందు చాలవరకు ఉర్దూ సదము లున్నవి. వానికి తెలుగు
ప్రేచ్చారువాదము.

మా రాచెర్ల కోటలో కాన్సింపు కట్టడము లన్నియు కాకతీ
యులనాటి శిల్పకళకు చెందియున్నవి ఇక్కడ లభించు ఇటుకలు,
మట్టిపూసలు గాజాలు కుండపెంకులు, గూనలు శిలలు శిల్ప ఖండి
కలు ఒకటేమిటి నేనిచూచినా ప్రాచీన వైభవము ద్యోతకము
కాగలదు మా పరిసరాలలోగల మునిరాయని (ఒక పిద్దుడలు)
ముండ్తాయని - చెరువు, కలిక చెరువు, కోమటికుంట, పోచమ్మ
కుంట, రుక్కాయికుంట, మంగలకుంట, మారేడుకుంట, గుండ
కుంట, దేవతలబావి మొదలగు అనేక జలాశయములను వాని పేళ్ళను
బట్టి ఆలోచించగా ఇదొక ప్రాచీన నగరమై యుండునని తోచు

చున్నది. ఇందుకొన్ని పేరునకు మా తము మిగిలియుండగా కొన్ని
యిప్పటికిని నిలిచియున్నవి. ఇవన్నియు మా కోట మరియు మా
గ్రామపు పాలిమేరలవరకే పరిమితమైనట్టివి. మాకోటకు రెండు
మూడు మైళ్ళ దూరమునగల గ్రామములలో ఇప్పటి గజ సింగారము
ఉన్నచోట నొక గజశాల యుండెడిదని గజ శృంగారమే గజ సింగార
మైనదని యుండురు. ఇట్లే నాగింపేట, సింగారము, లింగానరము,
గొల్లపెల్ల మొదలగు గ్రామాల సంబంధము పరిశీలించదగి యున్నది.

ఇటీవలి కాలమున 10, 16 ఏండ్లకు పూర్వము నేను
వటేండ్ల అగర్తలో అడుగున పడియున్న రెండడుగుల పొడవు నలు
వైపులా అడుగున్నర వెడల్పు గలిగి నున్నగా నల్లగా రెండు చివరలు
సరిగిసాయి నడిమి భాగము మాతము మిగిలి మూడువైపులా చక్కని
వాతగల శిలాశాసనమునొకదానినిచూచి దానిని పైకి దొరలించుకొని
తెచ్చియుంచితిని. ఆయేడు అగడ్త నిండా నీరు నిండుటవలన అది
మరల లోపలికి జారిపోయినదనుకొంటిని. తరువాత కొంతకాలము
నకు జూతున గదా అదియేమైనదీ యొక్కడన్నదీ జాడతెలియరాలేదు.
ఉద్యోగవశమున మాపూరు విడిచి తిరుగుచున్న నాకు అంతకన్నావీలు
చిక్కలేదు. దానిని ఎవ్వరో శాసన పరిశోధకులు వచ్చి చూచి నకలు
తీసికొని పోయినారని మాఊరి పెద్దలు చెప్పగా విన్నాను. పురాతత్వ
శాఖవారు పూనుకొందురని ఆ శాసన భాగములు ఇంకను కొన్ని
శాసనములు చిక్కనచ్చును అనేకమగు విధి నిక్షేపాలు లభించవచ్చును
అన్నిటికన్నా ముఖ్యము అమూల్యమగు చారి తికాశములు బయల్పడ
వచ్చును. ప్రస్తుతము ప్రాచీనావశేషములు సజీవించుకుండ తగు
బందోబస్తు మాత్రమైనా చేయవలయును.

మా రాచెర బొప్పాపురము భావి పరిశోధకులకు పట్టు
గొమ్మయై పూర్వపు టొప్పత్తమున ప్రకాశించుగాక!

[ఆకాశనాటి పెదరాబాదువారి సౌజన్యంతో]

1. వైశ్యలు	2 గ్రామం
3. సభుత్వము	4. జాగీరువంటిది
5. సర్వీసీకెట్టు	6. సంవత్సరము
7. సావత్సరము	8. పేర్కొనబడిన
9. మొదటినుంచి	10. నివరము
11. వానకాలపు	12. వేసంగి
13. ఇనామునకు సంబంధించిన	14. నిర్ణయించిన
15. విశ్వాసపాత్రులై	16. సైన్ పేర్కొన్న
17. చెల్లింపు	18. సతిసంవత్సరము
19. నిజము సత్యము
(సమాజాంధకము)	
20. దివి; తేది	21. సరి

మ న వి

శ్రీ వి హా రి & శా లి నా హ న

అకాశమంత దురదృష్టానికే

మాసికలు వేయమని కోరడంలేదునేను,

ఇల్లా - వాకిలీ

తెల్లారే సరికల్లా

ఇంద్ర భవనంగా

పరీమళించిపోవాలని ఆశించటంలేదునేను.

ఆరు ఋతువులూ ఒకేసారి వచ్చి

తబ్బిబ్బు చేయాలని వాంఛించటంలేదునేను,

బంగారపు కంచంలో

వరమాన్నం వడ్డించి

నేతిబొట్టు

అభిషేకించమని “అధారిటీ” చేయటంలేదు నేను,

నా అణువణువును

పులుకు పులుకున చూసి పరీక్షించవద్దు,

నా నరాలలో ఉష్ణ శక్తిని ఉద్రేకపరచవద్దు,

నా కన్నీళ్లతో జేహారం సాగించవద్దు.

నాలో ఆశలు రేవకండి

నాతో బాసలు చేయకండి

నా గురించి ఆలోచించకండి

నన్ను వాడుకుని పాపాత్మ్యం పెంచకండి

నా బతుకు నన్ను బతకనివ్వండి

నా దారి నన్ను వెతుక్కోనివ్వండి -

అంతగా ఉపకారచింత-మిమ్మల్ని

ఆగనీయకుంటే

అంబలి పోసేముందు

అడగండి ఉప్పు గల్లు !

అదే నాకు పదివేలు,

ఆ ఆనందం నాకే చెల్లు !

.....

జనాభా సమస్య ఆహార సమస్యా ? !

డా. బి. ఆర్. కె. రావు

(గత సంచిక తరువాయి)

(ప్రపంచ ఆహార స్థితి క్లిష్టదశలో వున్నదని చెప్పినపుడు, గైతరు వ్యవసాయంలో హెచ్చుగా కృషిచేయడానికి కావలసిన ప్రోత్సాహక పరిచర్యల చాలా పెద్దభాగంలో బలహీనంగా ఉన్న వనే విషయం మరిచిపోతున్నారు. పరిమితవనరుల సమస్య విశ్రాంతిని హెచ్చుగా కోరుతున్నారు. మనందరకు బాగా తెలిసిన సంస్థాగత కారకాలి సందర్భంలో చాలా ముఖ్యము. ఈ సంస్థాగత కారకాలుగా భూస్వామ్య వద్దతుల (land tenure) ఏర్పాటును, రవాణా సౌకర్యాల లోపాన్ని, లోపభూమి మైన వివేచన వ్యవస్థను, దళ నియంత్రణ వాగ్ధా అసరి ధరలను అదుపులోవుంచడానికి చేసే ప్రయత్నాలను పెర్మనెన్టు శ్రమచేసి వివేచనానికి హెచ్చు శ్రమచేసి కృషి చేయడానికి యింకా బాగా అవకాశాలున్నవి. ఈ అవకాశాలి సద్వినియోగం చేసుకోవలసి ఉన్నది. వ్యవసాయాభివృద్ధిని పురోగమించ చేయడానికి చాలా ముఖ్యము.

అర ఉత్పాదకాల (inputs) లో రసాయనిక ఎరువు ముఖ్యమైనది. రాలుబడిని పెంచే యితర మార్గాలున్నయ్య కాని, చెప్పదగ్గ రాలుబడి పెరుగుదల తగినంత రసాయనిక ఎరువు వేయకుండా లభ్యంకాదు. రసాయనిక ఎరువు వేయడంవల్ల వచ్చే ప్రతిఫలాల భూస్థితినిబట్టి, కాటానిబట్టి, విత్తనాలనుబట్టి మారుతూ వుంటాయి కాని మామూలుగా ఒక కిలోగ్రాము రసాయనిక ఎరువు వేస్తే, పరిస్థితులు అనుకూలంగా వున్నప్పుడు, అదనంగా పదికిలో గ్రాముల రాలుబడి వస్తుందనే ఒక మొద్దు సూత్రం ఉన్నది.

అల్పాభివృద్ధి దేశాల్లో రసాయనిక ఎరువులు తగినట్లుగా లభ్యం కాకపోవడంవల్లనే తక్కువ మాత్రలో వేయడము, నగదు పంటలకు, ఆహారేతర పంటలకు మాత్రమే వేయడము జరుగుతోంది. రసాయనిక ఎరువుల్ని ప్రవేశ పెట్టినప్పుడు, వానివల్ల లాభాలు ప్రదర్శించ బడేవరకు, రసాయనిక ఎరువుల సామర్థ్యాన్ని గురించి అనుమానాలు వస్తున్నవి. పాకిస్తాన్ లోవలె

పబ్లిటీలు యిస్తే మినహా, అల్పాభివృద్ధి దేశాల్లో రసాయనిక ఎరువుల ధరలు హెచ్చుగా వుంటాయి అయితే ఈజిప్టు, తైవాన్ లను ఉదాహరణగా తీసుకున్నట్లయితే, రసాయనిక ఎరువులను ఉపయోగించేందుకు నిరుత్సాహంకలుగరాదు. తైవాన్ లో వెలతీసుకోకుండా రసాయనిక ఎరువుల్నిదంచి పెట్టడంవల్ల వాటిని వాడేందుకు ప్రోత్సాహం లభించింది. పోతే ధాన్యం ధరలు తక్కువగా వున్నందున, రసాయనిక ఎరువుల ధరలకు, ధాన్యం ధరలకు మధ్య పెద్ద వ్యత్యాసం కన్పించి రసాయనిక రసాయనిక ఎరువుల్ని వాడేందుకు నిరుత్సాహం కల్గుతోంది.

వ్యవసాయ పంపుట వ్యవస్థ తగినట్లుగావున్న చాలాచోట్ల పంటలో మెరుగుదల రావడానికి చాలా అవకాశం ఉన్నది. వ్యవసాయ నిపుణులు రవాణా, వివేచన సౌకర్యాలు, వ్యవసాయ పరిపత్తి, ధాన్యం నిల్వజేసే నదుసాయాలు, అక్షరాస్యతలో పెద్దగా మెరుగు రావాలని గట్టిగా చెబుతున్నారు. కాని అనుభవాలన్నీ, వ్యవసాయక పురోగమనం జరగడానికి వ్యవసాయరంగంలో మౌలిక, అనువర్తిత పరిశోధనలో పెద్ద ఎత్తున ప్రభుత్వ ప్రయత్నము, వ్యవసాయకులకు తత్సంబంధమైన విజ్ఞానాన్ని అందజేయడానికి విస్తరణ సేవలు (Extension services) కావాలని తెలియజేస్తున్నాయి. కాని అల్పాభివృద్ధి దేశాలలో జరిగే పరిశోధన ఆ దేశాల పరిస్థితుల కనుగుణ్యమైన రకాలను, పద్ధతులను తయారు చేయడంలో పెద్దగా సాధించిందేమీలేదు. 1950-1960 కాలవ్యవధిలో కొత్తరకం గోధుమ విత్తనాలు రాలుబళ్లను రెట్టింపునకు పెంచినవి. పరిశోధన వల్ల ఇజ్రాయెల్ లో నీటి పారుదల సౌకర్యంలేని భూమిమీద తృణ ధాన్యాల (Cereals) రాలుబడి హెక్టారుకు 600 కిలోగ్రాముల నుండి 5000 కిలో గ్రాములవరకు పెరగగా, నీటిపారుదల సౌకర్యం గల భూమిలో హెక్టారుకు 3,000 నుండి 10,000 కిలోగ్రాముల వరకు రాలుబడి పెరిగింది. కనుక పంటరాలుబడి పెరగడానికి చాలా అవకాశాలున్నవి. అయితే యిందు కనకరమైన పరిశోధనకు మాత్రం అల్పాభివృద్ధి దేశాల్లో విత్త వనరులు బహుతక్కువగా ఉన్నవి. ఇప్పటికీ యీ పరిశోధనా నిర్వహణకు అంతర్జాతీయ సహాయం అందింది,

అయినా యీ సహాయాన్ని యింకా చాలవరకు, హెచ్చింపజేయడానికి అవకాశాలున్నాయి కాబట్టి, వాటిని వివేకంతో ఉపయోగించుకోవాలి.

ఆహార సరఫరా ప్రవృత్తులు

అల్పాభివృద్ధి దేశాల్లో ఆహార సంకటం వస్తుందని మామూలుగా నమ్ముతున్నప్పటికీ, ఆ దేశాల్లో గత సంచిత్రాల వ్యవసాయ ఫలితాలకు సంబంధించిన గణాంకాలను పరిశీలించినట్లయితే అటువంటి ప్రవృత్తి కన్పించడంలేదు. అల్పాభివృద్ధి దేశాల ఆహారోత్పాదనకు సంబంధించిన గణాంకాలు సరైనవికావు, ముఖ్యంగా మానవ పోషణకు సంబంధించిన ఆహారోత్పాదన గణాంకాలు సరైనవికావు. అయినప్పటికీ జనాభా పెరుగుదలకు సంబంధించిన గణాంకాలతో అవి కూడా సమానంగా ముందుకొచ్చినవి. అయితే జనాభా పెరుగుదలకు సంబంధించిన గణాంకాలు కూడా సరిగాలేవు. అల్పాభివృద్ధి దేశాల తలసరి ఆహార సరఫరా ఏళ్ళలాగా ఉన్నది. అయితే 1960-1970 కాల వ్యవధిలో తలసరి ఆహార సరఫరా తగ్గింది. ఇందులో 1965-1966లో పన్నుపాత ప్రాప్తంతో మినహా, మిగతా అల్పాభివృద్ధి దేశాలన్నింటా కూడా, అనుకూలంగాని వాతావరణంవల్ల తలసరి ఆహార సరఫరా బాగా తగ్గింది.

ఆహార వ్యవసాయ సంస్థ అంచనాల ప్రకారము తలసరి ఆహార సరఫరా (F A O, The State of Food and Agriculture, 1964, P. 34) తగ్గుముఖం పట్టిందా అని ఆలోచన చేయబడుతోంది. కొన్ని అటువంటి నిర్ణయము, యీ క్రింది కారణాలవల్ల అకాల నిర్ణయమౌతుంది.

1) 1960-70 కాలవ్యవధిలో కన్పించిన తలసరి ఆహార సరఫరా తగ్గుదలలు, ఊర్ధ్వముఖ ప్రవృత్తిలో మొదటిసారిగా కన్పించిన తిరోగమనము.

2) 1966కు ముందు సంవత్సరాలలో తలసరి ఆహార గణాంకాలకంటే జనాభా గణాంకాలు హెచ్చు ఖచ్చితంగా సమీకరించబడుతున్నవని గుర్తించుకోవలెను.

3) జనాభా పెరుగుదల వేగం కావడంవల్ల అనుపాతానుకూలం గానిరీతిలో హెచ్చుమంది శిశువులు పిల్లలు కన్పిస్తున్నారు.

అయితే వీరి ఆహారవసరాలు తక్కువ. ఒక్కొక్క పిల్లవాడిని ఒక్కొక్క పిల్లో భాగంగా తీసుకున్నట్లయితే యింకా కొంత అనుకూల పరిస్థితి కన్పిస్తుంది. అంటే తలసరి ఆహార సరఫరా తగ్గుదల జనాభా పెరుగుదలవల్ల అవి యింకా స్పష్టంగా తెలుస్తుంది.

4) ఇదే కారణంవల్ల మొత్తం జనాభా పెరిగినరేటులో వనిచేసే శక్తిగల శ్రామికుల సంఖ్య హెచ్చలేదు. అందుచేత ఆర్థిక ఉత్పత్తిచేసే జనాభా తలసరి ఆహార సరఫరా యింకా కొంచెం మెరుగ్గా ఉంటుంది.

మితరాజ్య సమితి అంచనాల ప్రకారము, అల్పాభివృద్ధి ప్రాంతాల జనాభా రుగుదల, యీ శతాబ్దమంతా కూడా పెరుగుతూనే ఉంటుంది. ఇప్పుడు స్త్రీల హెచ్చు సారవత్సం వున్నదని ప్రమేయం పెట్టుకున్నట్లయితే, యీ శతాబ్దం గివరలోనే సారవత్సం తగ్గడానికి ప్రారంభిస్తుంది. 1960కు 2000వ వంశపురానికి మధ్య సగటు పాతీనా జనాభావృద్ధి, అల్పాభివృద్ధి దేశాల్లో, 2.5 శాతం ఉంటుంది.

అయితే ఆహారోత్పత్తి ప్రవృత్తి ఎలావుండవచ్చు? నిజం చెప్పాలంటే ఆహారోత్పాదన ఆగమన సూచన (fore cast) చేయడం వీలకావీవని. ముందు వాటినిబట్టి తర్వాతవాటిని అంచనాలు వెయ్యటం (Extrapolations) కూడా ఏక పక్ష నిర్ణయంగావుండి విలువమరబట్టుకోలేవు. 1960 తర్వాత అల్పాభివృద్ధి దేశాల మొత్తం ఆహారోత్పాదనలో వచ్చిన తిరోగమనం తెలుస్తూనే ఉన్నది. జనాభా వృద్ధితో యీ ఆహార తరుగుదలను కలిపితే ఆర్థిక మాంద్యము (stagnation) కన్పిస్తోంది. తలసరి ఆర్థిక సూచినలు తరిగిపోవడం కూడా జరిగింది. అయితే స్పష్టమైన ప్రవృత్తి ఏదీ కన్పించడంలేదు.

1950-1960 కాలవ్యవధిలో ఒక సంవత్సరంలోనూ తము ఆహారోత్పాదన 2.5 శాతంకంటే హెచ్చుగా పెరిగింది ఇదే ప్రవృత్తి ముందు కూడా తప్పక కొనసాగితే, మితరాజ్య సమితి అంచనాల ప్రకారము జనాభా పెరిగితే, తలసరి ఆహార సరఫరాపై యిదివరకటి లాగానే వదిలిపొకుండా, నిలచి వుంటుంది. అలాకాకుండా 1960లో జరిగినట్లు జరిగితే, పరిస్థితులు ప్రమాదకరంగా ఉండవచ్చు.

అయితే ఆహారోత్పాదన జనాభా, శ్రామిక సంఖ్యలతో

సంబంధంలేకుండా పెరుగుతుందని నమ్మడం సహజకమేవా ? అల్పభివృద్ధి దేశాల్లో అధికంగా శామికులన్నారని, యితర ఉత్పాదన కారకాలకొరతే ఉత్పత్తి రాశిని యిప్పటివరకు నిర్ణయిస్తోందని విశ్వసించినట్లయితే జనాభాతోను, శామిక పంఖ్యతోను సంబంధం లేకుండా ఆహారోత్పాదన పెరుగుతుందని చెప్పడం సబబే అవుతుంది కాని యితర ఉత్పాదన కారకాల కొరత ఆహారోత్పాదనను నిర్ణయిస్తోందని గట్టిగా చెప్పడం కష్టం. గత దశాబ్దాలలో జనాభా వేగంగా పెరుగుతున్నదేశాలలోనే ఆహారంకూడా వేగంగా పెరిగింది. మొత్తం ఆహారోత్పాదన విషయంలోకంటే తలసరి ఆహారోత్పత్తి విషయంలోనే ఒకేరకమైన ప్రవృత్తి కనిపిస్తోంది. 1964 లో ప్రచురించిన 'ది స్టేట్ ఆఫ్ ఫుడ్ అండ్ అగ్రికల్చర్ (The State of Food and Agriculture) అనే గ్రంథంనుండి షరన్ నాథుగు దేశాలకు సంబంధించిన ఆహారోత్పాదన గణాంకాలను తీసికొని పరిశీలించినట్లయితే, 1951-53 లోను 1962-63 లోను అన్ మెయిటెడ్ సగటు ఆహారోత్పాదన పెరుగుదలలు జనాభావేగంగా పెరుగుతున్న దేశాల్లోనే యితర దేశాల్లోకంటే హెచ్చుగావున్నట్లు కనిపిస్తుంది.

తలసరి ఆహారోత్పత్తి ప్రవృత్తిని చూడగలిగే స్థాయిలో, భవిష్యత్తులో రాబోయే ఆహారోత్పత్తికిది యితర నాటికంటే వరైన సూచన అని చెప్పడానికి వీలుంది. 1950-1960 మధ్య తలసరి ఆహారోత్పాదన తలసరి ఆహార వినియోగం స్థాయిలో కొద్దిపాటి పెరుగుదల వచ్చింది. అందువల్ల తలసరి ఆదాయాలు పెరిగినవనే నమ్మకానికి పై పరిస్థితికి సరిపోయింది. బీదదేశాల్లో తలసరి ఆదాయాల్లో హెచ్చుదాగం ఆహారంమీద ఖర్చు చేయబడుతుందని సాధారణంగా నమ్ముతారు. ఆహార వ్యవసాయ సంస్థ గణాంక శాస్త్రజ్ఞులు తక్కువ ఆదాయదేశాల్లో ఆదాయానుసార ఆహారం గిరాకీ వ్యాకోచము (income elasticity of Food Demand) 0.8 గాను, ఆఫ్రికా, సస్యహిత ప్రాచ్యాలలో 0.6 గాను, లాటిన్ అమెరికాలో 0.4 గాను వున్నదని చెబుతున్నారు. సగ 11 ఆదాయ ఆహార డిమాండ్ వ్యాకోచాన్ని అవసరమైన రీతిలో 0.7గా తీసుకుంటే తలసరి ఆదాయంలో జరిగే ప్రతిఒక శాతపు పెరుగుదలకూడా ఆహార డిమాండ్ను 0.7 శాతం మేరకు పెంచగలదు మొత్తం వాస్తవ జాతీయదాయం (GNP) పెరుగుదల అంచనాలవారము పెరుగుతుందని అశించడానికి వీలున్న దానికంటే 1950-1960 లో కనిపించిన తలసరి ఆదాయ వినియోగపు పెరుగుదల చిన్నదిగా ఉన్నది. కుటుంబ ఆదాయాలు

యీయింకా తక్కువగా పెరిగివుండవచ్చు. ఏమైనప్పటికీ ఆహార వినియోగము, ఆదాయము వికోమ్ముఖంగా పెరిగినవి అయితే అంతర్జాతీయ గణాంకాలు, యిందుకు విరుద్ధంగా, 1960-1970 కాలవ్యవధిలో తలసరి ఆదాయాలు పెరుగుతూనే వున్నప్పటికీ తలసరి ఆహార వినియోగం తగ్గిందని సూచిస్తున్నది. ఈ పరిస్థితుల్లో జరిగినదాని ప్రవృత్తి, మొత్తం ఆహారోత్పత్తి అంతల శ్రేణినుండి నిర్ణయించడంవలెనే తలసరి ఆదాయ, ఆహార వినియోగం అంతల నుండి నిర్ణయించడం అర్థరహితంగా ఉంటుంది.

విశ్వాసంతో చెప్పదగిన విషయం రెండు ప్రతిపాదనలక్రింద విభజించవచ్చు.

(1) రానున్న యా శతాబ్దపు మిగతాకాలంలో, యిప్పటి వరకు సాధించిన వ్యవసాయప్రగతిరేట్లతో, ప్రస్తుత ఆహార వినియోగ స్థాయిలను పోషించవచ్చు.

(2) సాముఖ్యతగల స్థాయివరకు ఆహార సరఫరాలో సాధారణ పెరుగుదలను తేవాలంటే, యంతవరకు చూచిన దానికంటే వ్యవసాయరంగం బాగా సునియోగ్యమై, అయితే అల్పభివృద్ధి దేశాలు అవసరమైన ప్రగతిరేట్లను 11 దినరకే సాధించడమేగాక ముందు కూడా అలా సాధించగల వచ్చు.

గణాంక సమాచారాన్ని సాక్ష్యధారంగా తీసుకున్నట్లయితే, ఆహారోత్పాదన విషయంలో ఆశా, నిరాశావాదాల రెంటికీ కూడా బలమైన ప్రాతిపదికలేదు.

ఆహారంలో ప్రపంచ వ్యాపారము

వర్తమానదేశాలు (Developing Countries) పెద్ద రాసుల్లో ఆహార పదార్థాల ఎగుమతి, దిగుమతులు చేస్తున్నవి అయితే ద్వితీయ యుద్ధానంతరం వర్తమానదేశాల ఆహార ఎగుమతులకంటే ఆహార దిగుమతులు అధిక వేగంతో పెరిగినవి. రెండవ ప్రపంచ యుద్ధానికి ముందు యాట్లీ దేశాన్నీ నెకర ఆహార ఎగుమతిదారుగా ఉండేవి అసియాను మినహాయించి, ఆహార పదార్థాలన్నిటినీ గణనలోకి తీసుకున్నట్లయితే, 1967వరకు వర్తమానదేశాలు నెకర ఆహార

విగుమతిదార్లుగానే వున్నవి. ప్రపంచంలో ముఖ్య ఆహారంగావున్న తృణధాన్యాల విషయంలో, వర్తమానదేశాల నికర విగుమతి వ్యాపారము జారిపోయింది; ప్రపంచంలోని ప్రధాన భాగాలన్నీ 1967 వరకు తృణధాన్యాలలో నికర దిగుమతిదార్లుగానే ఉన్నవి.

ఆహార విగుమతులు తరిగి, దిగుమతులు పెరుగుతున్న ప్రవృత్తి చూపినపుడు, వర్తమాన దేశాలకు తమను తాము పోషించు శక్తి పోతొందని చెప్పాలని కొంతమంది ముందుకూగుతున్నారు ఇందువల్ల ఆహార కొరత, బడ్జెట్లోని పెరుగుదల, బీదదేశాల వ్యవసాయ పురోగమనం తగినట్లు జరగకపోవడము, లెన్ చెప్పిన జనాభా - ఆహార సంబంధ సంకట సంభావ్యత కనిపిస్తున్నట్లు అలా ముందుకూగేవారు సూచిస్తున్నారు

ఋషంట్ నిర్ణయాలు చేయడం తొందరపాటు కావచ్చు తాము వచ్చుకొని ఉత్పత్తిచేసే వస్తువుల్ని విగుమతిచేసి అందుకు బదులుగా ఆహారాన్ని దిగుమతి చేసుకోవడము ఆల్పాభివృద్ధి దేశాలకు అని పాజంగని, విపరీత ప్రవృత్తిగాని కాదు. యూరోపు తన ఆహారాన్ని తాను సరఫరా చేసుకోలేకపోవడము యూరోపునకు వచ్చేదాయకమని వివరూ చెప్పురు; కాని ఆహారాన్ని వ్యయంగా వరఫరా చేసుకోలేకపోతే తన ఆదినెత్తాన్ని నిలబెట్టుకోవడానికి, యూరోపుకు ఎంత ఖర్చవుతోందనేదే ప్రశ్న పరిష్కారమయినదొంగను, పారంబాటగాను వస్తున్న అభివృద్ధిని వదిలివేయడం మంచిది. ముఖ్యంగా పారిశ్రామిక దేశాలకు వర్తమాన దేశాలకు మధ్య సహజ శ్రమవిభజనకు సంబంధించిన అభివృద్ధిని వదులుకోవాలి ప్యాక్టరీ పరిశ్రమలోవలెనే వ్యవసాయంలో కూడా నైపుణ్యాలు మూలధనము, విదేశీ మారకద్రవ్యము, అభివృద్ధి జరగాడానికి అవసరమౌతాయి. ఈ వనరుల్లో దేనినెంత వరకు ఎక్కడ ఉపయోగించాలా అనే విషయం. జరిగేదేశాలనుండి దిగుమతి చేసుకోవడానికి అయ్యేఖర్చులతో పోల్చినపుడు దేశీయ ఆర్థిక కార్యక్రమాల్లో నిధి హెచ్చు పెరిగించును అనే దానిమీద ఆధారపడి వుంటుంది. అమెరికావంటి దేశాల్లో వ్యవసాయ విప్లవం ఆధిక్యప్రవృత్తి నిస్తున్నప్పుడు ఆల్పాభివృద్ధి దేశాలు దాన్లుసరఫరాగించుకోవాలని కొంతమంది చెబుతున్నారు అయితే అమెరికావంటి దేశాలనుండి వాటిని అందడాని కనునైన ఆంతర్జాతీయ పరిస్థితులు ఎప్పుడూ వుంటాయనే గ్యారంటీ ఏముందని, దేశ స్వాతంత్ర్యాని కిది విరుద్ధంకాదా అని ఇండియావంటి దేశాల్లో

కొంతమంది గట్టిగా ప్రశ్నిస్తున్న విషయాన్ని వివరూ మర్చిపోకూడదు.

చాలకాలం అమెరికానుండి ఆల్పాభివృద్ధి దేశాలకు రాయితీ ఎరతులమీద ఆహార దిగుమతులు జరిగినవి. ఆర్థిక సహాయం లేక పోయినట్లయితే ఆహార దిగుమతులు అంత పెద్ద మొత్తంలో జరిగి వుండేవికావు

అయితే ఆల్పాభివృద్ధి దేశాల నికర విగుమతిస్థితి మారినప్పటికీ దిగుమతులు, ముఖ్యంగా నికర దిగుమతులు పెరిగినప్పటికీ, మొత్తం ఆహార నిరసరాలతో పోల్చినపుడు, నికర దిగుమతులు కేవలం ఉపాంత (Marginal) స్వభావము గలవి మాత్రమే. ఆల్పాభివృద్ధి పాతాల ఆహార నిరసరాలలో వారి నికర ఆహార దిగుమతులు కొద్దికాలం మాత్రమే. ఈ శాతముకంటే దిగుమతులు ప్రాముఖ్యాన్ని తెలియ చేయలేదు. ప్రత్యేక దేశాలకు ఆహార వ్యాపారము, ప్రతి ప్రాంతంలో కూడా, ఎక్కువ ముఖ్యంకావచ్చు కొన్ని సందర్భాల్లో విపరీత విధికి సంపద ఆహారంకంటే, ఎట్టానికి సంపద ఆహారంకంటే నికర అహార దిగుమతులు ఎక్కువ రాతిలో వుండవచ్చుని ప్రపంచ ఆహార, వ్యవసాయ సంస్థ చెబుతోంది. అంతర్గత సంపద, ధరల విధానము అనుకూలంగాక ఆహారాన్ని అందజేయడానికి, ఎట్టాని వినియోగ కేంద్రాలకు ఆహారాన్ని సంపదానికి ఆటంకమై ఆహార సమస్య నిర్మూలనవుడు, ఎట్టానిలోను, ఎగరాల్లోను వున్న ఆహార నిరసరాల కొరతను తీర్చడానికి విదేశాలనుండి ఆహారాన్ని దిగుమతి చేసుకోవడము అవసరంగా నిరూపిస్తున్నట్లు ఉంటుంది. వ్యవసాయాల్పాభివృద్ధికి సన్నతస్థితిలో వున్నప్పుడు కూడా యిటువంటి సందకాలు రావచ్చు. అలాంటి సందకాలు వచ్చినట్లయితే వాటిని సంపద విధానం అవజయం పొందిన సరితంగా వచ్చిటున్న తీసుకోవాలేగాని, ఉత్పత్తి అవజయం పొందటం వల్ల వచ్చినట్లుగా పరిగణించరాదు.

ప్రస్తుత ఆల్పాభివృద్ధి

ఈనాడు ఆల్పాభివృద్ధిదేశాల పజలు సంతృప్తి కరమైన ఆహార పోషణకు చాలాదూరంలో ఉన్నాడు ఆధిక జనాభాలో ఆల్పాభివృద్ధి కారణమని చెప్పడం కొంతవరకు తొందరపాటు కావచ్చు జనసాంద్రత తక్కువగావున్నచోట్లకూడా, పేదరికంవున్నట్లయితే, ఆల్పాభివృద్ధి పేదరికానికి లక్షణంగా ఉన్నది. ఆల్పాభివృద్ధి, భవిష్య

తులో ఆహార సరఫరాలు నిరాశరగాలో చూచిస్తోంది. ప్రస్తుత ఆహార లోపం సరిదిద్దబడాలంటే జనాభాకంటే వేగంగా ఆహారం పెరగాలి.

భోజనంలో కన్పించే 'కేలరీ లోపము' అకలికొలత. దీన్నే అల్పపోషణ అని అంటారు. తక్కువ రాశిలో భోజనంతోనుకోవడం వల్ల కేలరీశక్తి తక్కువగా లభ్యమై శరీరము పెరగదు. 1960 లో ప్రపంచ పజల్లో 10 నుండి 15 శాతం వరకు అల్ప పోషణలోనే ఉన్నారని అనగా 300 నుండి 500 మిలియన్లు, సజలు ఆల్బు సోషణలో వున్నారని అంచనావేయబడింది. 1960 నుండి 1975 వరకు అల్పపోషణలోనున్న జనాభాసంఖ్య యింకా బాగా తగిలింది.

అల్పపోషణ ముఖ్యంగా ఆసియాలో కన్పిస్తోంది. ఇతర ప్రాంతాల్లో కూడా యిట్టే కొంత వున్నప్పటికీ, మరికొన్ని వస్తువులు అధికంగా సరఫరా కావడంవల్ల ఆ కొంత కన్పించడంలేదు. ప్రతి ప్రాంతంలోను, ప్రతిదేశంలోకూడా వ్యక్తులపై ధృవ జరుగుతున్న ఆహార పంజీలోపం వల్ల యిటువంటి అల్పపోషణస్థితి ఏర్పడుతోంది. ఆహార సరఫరాకు సంబంధించిన "నగటుల" అంకెలు నమ్మడానికి విశ్వాసివేగాక యధార్థమైన సరిస్థితి తెలియజేయడానికి వసికరావు.

అనుచిత పోషణ (malnutrition) ముంక లోటు. గుణ లోపంగల ఆహారము తగురాశితోవున్నా అనుచిత పోషణ, అసంతులన పోషణ జరుగుతుంది. దీన్ని అంచనా వేయడం కష్టమైనా, అల్ప పోషణకంటే చాల హెచ్చు రెట్టలో ఉన్నది. ప్రపంచ ఆహార వ్యవసాయ సంస్థ అంచనా ప్రకారం ప్రపంచ జనాభాలో 40 శాతంమంది, అల్పభివృద్ధి దేశాలజనాభాలో 60 శాతం మంది అనుచిత పోషణలో ఉన్నారు. భోజన గుణాలను గురించి నిపుణుల్లో సంపూర్ణమైన అంగీకారం లేదు. అయితే సబ్ క్లినికల్ మాల్ న్యూ ట్రి (sub clinical malnutrition) ను గురించి ప్రత్యక్షంగా తెలుసు ఈ సరి ఆరోగ్యాన్ని చెడగొడుతుంది. మనిసిక జాగ్రత్త, శరీర తక్కువ పోషణ బాగుచేయడానికి నిలువని విధంగా పిల్లల సూచనక శక్తిని పెరగకుండాచేస్తుంది. బీదదేశాల్లో మాంసకృత్తులు, ముఖ్యంగా పశుసాలనుండి వచ్చే మాంసకృత్తులు, చాలా కొరతగా ఉన్నవి. బీద దేశాల్లో చాలా ఖరీదైన ఆహారంలోనే మాంసకృత్తులు లభ్య మౌతున్నవి.

ప్రపంచ ఆహార వ్యవసాయసంస్థ, 1963 లో, తన మూడవ సవరణ ఆహార వర్షంలో పోషణ లోపాన్ని తొలగించడానికి సాధించవలసిన కొన్ని లక్ష్యాలు నిమగ్నం. ఉంది, ఆహారసరఫరాలో

మొత్తం మీద రావలసిన పెరుగుదలలను అంచనావేయడానికి, తీసుకోవలసిన కేలరీలలోని పెరుగుదలను, తీసుకోవలసిన 'జంతువు' నుండి తీసిన ఆహారాన్ని, 1963 ధరల ప్రకారము, కలిపి మొత్తంచేసి చెప్పారు. స్వల్పకాలంలో, అనగా 1975 నాటికి, తక్కువ కేలరీలు తీసుకుంటున్న దేశాలలో, మొత్తం ఆహారంలో 27 శాతం పెరుగుదలను సిఫారసుచేసారు. దీర్ఘ కాలంలో అనగా 2000వ సంవత్సరం నాటికి 57 శాతం పెరుగుదల కేలరీ ఆహారంలో రావాలన్నారు. భవిష్యత్ ఆహార సమస్యను చర్చించడానికి లక్ష్యాలు కుతూహలం కలిగిస్తాయి. అయితే యివ్వడాన్ని ఆహారస్థాయికంటే పున్నతమైన స్థాయికి చేందినవిగా యీ లక్ష్యాలను తీసుకోవలసిఉన్నది. 07 శాతం అదాయ ఆహార డిమాండ్ వ్యాకోచంతో, 80 శాతం ప్రజల అదాయంలో పెరుగుదల వచ్చినట్లయితే, ఆహార వినియోగం ప్రపంచ ఆహార వ్యవసాయ సంస్థ నిపుణులు చెప్పిన స్థాయికి రావడానికి వీలవుతుంది.

ముగింపు

అల్పభివృద్ధి దేశాల జనాభా త్వరిత పెరుగుదల భయాందోళనలు కలుగజేయడానికి తగినంత కారణం ఉన్నది. అయితే జనాభా సమస్యల చర్చలలో ప్రముఖంగా కన్పిస్తున్న 'నిరాశావాదం' అన్ని విధాన జాగ్రత్త తీసుకు చెప్పినట్లయితేనే తగినదిగా ఎంచబడుతుంది. పేద దేశాల పోషణ స్థాయిలు పేదవిగానేఉన్నవి. ఎక్కడూ తక్కువగా వున్నట్లే యిక్కడూ తక్కువగానే ఉన్నవి. అనుచిత పోషణను గురించి బాగా తెలిసిన ఒక ఆహార పోషణ శాస్త్రజ్ఞుడు యిలా నొక్కి చెట్టి చెప్పాడు : "మానవజాతి అనుభవించే చాలా పోషణ సంబంధ మైన పీడలు, చర్మనను పరిశీలించినట్లయితే, పోషణ సదార్థాల కొంతవల్లకంటే, అజ్ఞానంవల్ల, బాధలకు అలవాటు పడిపోయి వాటిలేకుండా వుండడంవల్ల కలుగుతున్నవి. రక్షించడానికి కావలసిన మాంసకృత్తులు లభ్యమయ్యేచోట్లానే వేలమంది పిల్లలు మాంస కృత్తుల లోపంవల్ల చనిపోతున్నారు. శిశువులు, ఊగులాడుతూ నడిచే పిల్లలు మాంసకృత్తుల లోపంవల్ల చనిపోయే కుటుంబాలలోనే మాంసకృత్తులు తగిన మాత్రలో వినియోగించబడుతూనే ఉన్నవి". అనగా పిల్లలు వినియోగిస్తున్నప్పటికీ, అజ్ఞానంవల్ల, పిల్లలకు తగినన్ని మాంసకృత్తులను ఆహారంలో యివ్వడం లేదని దీని భావము.

వర్తమాన దేశాల వ్యవసాయ ఉత్పాదకత తక్కువగా ఉన్నది. అయితే జనాభా సాం దత సరిగిన కొలది శామిక సాం దలను పెంచే అవకాశాలు గలంతో కన్పిచినవి. ఆ అవకాశాలు సు రక్షిండా

అలాగే ఉన్నది. చాలాచోట్ల సేద్యం చేయటానికి సరికొచ్చే భూమి నిల్వలో ఉన్నది. తక్కువరాలుబడి, హెచ్చు వృధా జరుగుతున్నందు వల్ల మెరుగుదలచేసే శక్తి విస్తారంగా ఉన్నది. ఆహారోత్పాదనలో న్యాయం నిర్బరత అన్ని దేశాలకు అవసరంగాని, వాంఛనీయుగాని కాదనే అభిప్రాయం కొంతమంది కున్నది. అయినా వీలైనంతవరకు న్యాయం నిర్బరతను ఆహార రంగంలో సంపాదించడము, రాజకీయ, ఆర్థిక, సాంఘిక శ్రేయస్సుకు దేశంయొక్క అంతర్జాతీయ గౌరవ ప్రతిపత్తికి మంచిది.

ఆహార పరిస్థితిని సర్దుబాటు చేసుకోవడానికి తగినంత దీర్ఘ కాలాన్ని అనుమతించినట్లయితే, ఆహారోత్పాదనను తగినంతగా పెంచ విలవతుండా అనేది తక్షణ సమర్థకాదు; ఆహారోత్పాదన వేగంగా పెంచబడుతుండా అనేది మన ముఖ్యసమస్య. గత ఉత్పాదన ప్రవృత్తి ననుసరించే భవిష్యత్తులో ఆహార సరఫరా వృద్ధి జరుగుతుందని కొన్ని సార్లు అనుకున్నారు; అయితే ఆహారానికి డిమాండ్ మాత్రము వెగి త్వరగా రేటుతో పెరుగుతుంది. అయితే యీ విషయంలో సర ఫరాశక్తి డిమాండ్ శక్తినుండి వేరుచేయబడజాలదు. ఇతరరకు జనాభావృద్ధిలో సంబంధించి పోషక పరిస్థితుల అధోముఖ ప్రవృత్తి వున్నదని సమ్మతానికి బలమైన ఆధారం అంతగాలేదు. తలసరి ఆహారోత్పత్తి, తలసరి ఆహార వినియోగము విశ్వరంగా ఉండిపోయినవి. ఆహారోత్పత్తికి జనాభావృద్ధికి సమానంబంధము చెప్పబడింది నేటి జనాభా పెరుగుదల (Population Explosion) వల్ల రావడానికి నిలుస్తూ సరికొత్తాలో వివాదకరమైన ఆహార కొరత అతిదూరంలోవున్న ఘటన మాత్రమే అల్పభివృద్ధి దేశాల ఆర్థికాభివృద్ధి స్థాయిలో గమనార్హంగా పైకి తెననంతవరకు, అప్పుడప్పుడు ఆహార సంకటాలు రావడము సంభవమే రవాణా సౌకర్యాల హెచ్చు అసంపూర్ణతరంగా వున్న గత రోజుల్లో ఆహార సంకటాలు యింకా తరచుగా వస్తూ వుండేవి.

అయితే జనాభా వృద్ధిరేటు హెచ్చుగా వున్నందువల్ల, ఆహార వినియోగ పరిస్థితుల్లోను, సాధారణ ఆర్థిక పరిస్థితుల్లోను గమనార్హమైన మెరుగుదల తెనడం చాలా వీలుగాని విషయంగా చెయ్యబడింది. ఈ దృష్టితో చూచింటియితే, ప్రాథమికంగా, జనాభా సమస్య ఆహార సమస్య; సాధారణ అభివృద్ధి సమస్య అవుతుంది. వర్తమాన దేశాల ప్రస్తుత ఆదాయ స్థాయిలను దృష్టిలో వుంచుకుంటే, ఆహారంపై జరిగే ఖర్చు అన్ని ఖర్చుల్లోకి అధికత గలదైనప్పటికీ, మొత్తం ఆర్థిక సాంఘికాభివృద్ధి బవిష్యదనకాశం ప్రమాదంలో వున్నపుడు జనాభా వృద్ధి ఆర్థిక సామర్థ్యతకు అహారంతో ప్రత్యేక సంబంధమున్నదని చెప్పడంవల్ల ప్రయోజనంలేదు.

అధ్యయన పరిస్థితులు సంబంధించినపుడు, వర్తమాన బవిష్యత్తుల్లో ఆహార సమస్యకు ఉపశమనం కల్పించరాదని చెప్పనే

చెప్పడంలేదు. న్యూకాలంలో, ఉపస్థితమై వున్న వనరుల పునః కేటాయింపు జరిగినా ప్రయోజనం లేనపుడు ఆహార హాదం అంది తీరవలసిందే, తద్వారా ఉపశమనం కలుగవలసిందే.

అయితే దీర్ఘకాలంలో ప్రస్తుత పోషణ స్థాయిలో అన్నాభివృద్ధిదేశాల ప్రజలను పోషించలేమనే భయం విజంకానేరదు అయితే అత్యధిక జనాభావృద్ధివల్ల అంతర్జాతీయ అసమానత్వాలు తగ్గించి వేసే అవకాశము సరికొత్తం కానందువల్ల నిర్బరత సమస్య ఆహార సమస్యతో సమానమైన బలము, ప్రభావముగల సమస్యగా తయారౌతుంది కాబట్టి దాన్ని ఎదుర్కొని పరిష్కరించడమే కష్టమౌతుంది.

[అయిపోయినది]

ఆధారాలు

1. Harrison Brown, Challenge of Man's Future, New York, 1956.
2. K. M. Malin, Food Resources on the Earth,
3. F A O, Possibilities of Increasing World Food production, Rome, 1963.
4. Easter Boserup, The Conditions of Agricultural Growth, London. 1965.
5. Lester R. Brown, Man, Land and Food, Washington, 1963.
6. Increasing World Food Out-put, Foreign Agricultural Economic Report No. 25, Washington, 1965,
7. Lester R. Brown, Increasing World Out-put.
8. Changes in Agriculture in 26 Developing Nations, 1948 - 1964, Foreign Agricultural Economic Report No. 27, U. S. Department of Agriculture, Washington, 1965.
9. V. S. Panse and V. N. Amble, The Future of India's Population and Food Supply.
10. Jacob Viner, Some Reflections on the Concept of Disguised Unemployment, Indian Journal of Agricultural Economics, July 1957.
11. Theodore W. Schultz, Transforming Traditional Agriculture, New Heaven, 1964.
12. Mostan Poglin, Surplus Agricultural Labour and Development, Facts and Theories, American Economic Review, Sept. 1965.
13. F A O, The State of Food and Agriculture. Rome, 1964.
14. C. H. Farmsworth, Defects, Uses and Abuses of National Food Supply and Consumption Data.
15. Jean Mayer, Food and Population The Wrong Problem, Daedalus, Summer 1964
16. Mogens Boserup, The Economic Problem of the Demographic Explosion.

జీవన మధురిమ

శ్రీ జి. వి. సుబ్బారావు

సర్కర్ భావనా సమైక్యమై,
వేదనా తీత భావ సముమ్మక్తమై,
ఉద్వేల కవితా స్రవంతీ
చలత్తరంగ తేజో విరాజ మానమై
అపూర్వానంద ఘంటికా
ఘలం ఘల రవానుసంధానమై,
వెలసిన.

ఒక అనిర్వచనీయ
భావనా వాసంత పిక్ గళగీతం
ఈ జీవన సంగీతం !

ఇది, -

విది పన్నిన ఉరులూకాదు,
మదినల్లకొన్న చదరంగమూ కాదు.
అటు పోటుల చలించే జీవన వార్షిధి !
సుఖ దుఃఖాల జ్వలించే మ్నానవాంభోనిధి
కన్నీళ్ళూ, కంటకాలూ,
పన్నీరూ. పూలపాన్పూ,
వియోగం, విప్రలంభం
హాసం, సుథామధుర దరహాసం,
అన్నీ, మేళవించిన,
ఒక అపూర్వాను భూతుల రసాయన సమ్మేళనం !
ఒకానొక విషాద భావనా మధుర సంయోగం !
ఒక అనన్య బాధామోద చిత్ర విచిత్ర సంవర్కం !
నిరంతరంగా, నిర్విరామంగా,

యుగాలుగా, కలాలుగా,
అనంత కాలవాహినీ గత బుద్ధుడంగా,
సితాసిత భావనా జ్యోత్స్నా తరంగవిచలితంగా,
సాగిపోయే,
సంస్కృతీపథం
ఈ జీవనపథం !
ఊగిపోయే
జాగృతీ పథం
ఈ జీవిత మనోరథం !
భాధావల్మకీగాధా మధుర నిక్కాణం
ఈ జీవిత కథనం !
ఆనంద వంశీ వినాద ఝరీతరంగ సంచలనం
ఈ జీవన మధురిమ !! -

రక్తంయజ్ఞం

శ్రీ కలవకొలను సదానంద

(గత పంచితరువాయి)

అర్కరాతి అయింది. మనుషులరద్దీ ఎక్కువైపోతోంది. జనంలో నలిగిపోతూ, గుంపు ఏవైపుకు వెట్టితే అవైపుకు నడుస్తున్నాడు సుందరం. ఎంతసేపు చూచినా ఆ జనాల్లో ఆ దుకాణాల్లో ఆ సందడిలో ఆడా మగా తేడా లేకుండా ఒకరినొకరు రామకుంటూ ముందుకు పోతున్నారు.

సుందరానికి నిసుగులేసింది. అతడు ఒంటరిగా మిగిలి పోయాడు. ఏమిటో ఈ తిరణాల! ఎందుకు రావాలిరామ? ... అతని ఉత్సాహం పూర్తిగా చచ్చిపోయింది.

సుందరం టేతాగడు.

చలివేస్తూవుంది. కళ్ళు నిదతో బరువెక్కుతున్నాయి. ఈ చలిని నిదను జయించాలి. అతడు ఆరవేతులు రుద్దుకుని ఒళ్ళు వెచ్చిచేసుకున్నాడు. చేతిరుపాలుతో కళ్ళు నలుముకున్నాడు.

శివరాత్రినాడు జాగారంచేస్తే పుణ్యం వస్తుందంటారు

నిద చాలా సుఖ పడమైనది. అలాంటి నిదను త్యాగం చేయడం నిజంగా గొప్పసనే! నిదకాయడం నిజమైన ప్రేమకు, దీక్షికి తార్కాణం!...నిదమేలుకున్న వాడల్లా భక్తుడేనా? తేలు కుట్టితే రా తంతా నిదపట్టదు. వాడుకూడా భక్తుడేనా? భర్త జబ్బుపడితే, భార్య రా తంతా మేలుకుని అతనికి సేవచేస్తుంది. ఆమె గొప్ప భక్తురాలు! భార్య ప్రసవేదన పడుతుంటే, భర్తకు నిదపట్టదు. అతడు గొప్ప భక్తుడు!

ఇందరు జనాలు నిదకు దూరమై ఇక్కడ వడయాడు తున్నారు. వీళ్ళలో చాలమంది నిదపోకుండా వుండగలుగుతున్నందుకు

కారణమేమిటి? చబత తప్పలేదు. మన కావ్యలోనూ ఉక్తికి శృంగారానికి నమాన గౌరవంవుంది. నిజం చెప్పాలంటే భక్తి తల్లి లాంటిది. చల్లగా జోకొట్టి నిదపుచ్చుతుంది. శృంగారం ప్రేయసి లాంటిది. నిదపోతున్నవాణ్ణి మెచ్చగా తట్టిలేపుతుంది.

మనిషికి నిదకంటే ప్రియమైనది ఏది? శృంగారమేకదా! శృంగారం వున్నచోట నిద వుండదు. శృంగారం కావాలింటే పడగ దిందిలేనే తప్ప నిద గదిలోపలికి అడుగు పెట్టజాలదు.

ఆడవాళ్ళు, చగవాళ్ళు నిదను విదిలించి పారేస్తూ విచారిస్తున్నారు. దొంగ నవ్వులు! దొంగచూపులు! దొంగచాటు సరసాలు!

సుందరం నడుస్తున్నాడు. తంబుర శుభి, గుమ్మత్త దరువు విసిరించాయి. అతడు ఆ మూలకు నడిచాడు. అక్కడ ఓ ముగ్గురు మనుషులు బుర్రకథ నేలుతున్నారు. వారి చుట్టూ జనం కూర్చుని వింటున్నారు సుందరం ఒక ప్రక్కగా నిలబడి కొంతసేపు కథ విన్నాడు. అతని మ్రోసిన ఎవరో దగ్గరు. అతడు తిరిగి చూశాడు. గారి తీసిగా నిలబడి అతనివైపు చూస్తోంది. ఆచూపుల్లో కొంచె పెచ్చా కిదలిక లేదు. 'చూపులు-నువ్వు మరయ్యగంటావో, నను మరల్చుకుంటావో చూద్దాంకానీ' అన్నట్లు - పండెం వేసినట్లుగా చూస్తూవుంది. సుందరం కళ్ళలో సూదులు పొడుచుకున్నట్లు కళ్ళు విరివిలాడాయి! అతని చూపులు క్రిందికివాలి, మళ్ళీ బుర్ర కథ వాళ్ళుగద నిలిచాయి.

సుందరం మరోవజం మ్రోతమే అక్కడ నిలబడి, వెనక్కి నడిచాడు. ఓచోట కొయ్యగు రాలు అడుతున్నాయి. జనం ఎగబడి ఆ అట చూస్తున్నారు. ఓ బదు నిలిపిపోసేపు అడి, గురాలు ముందుకు కదలాయి. గురాలవెంట నడవడానికి - జనం ఒక రోకరు తోసుకున్నారు. ఆ ఊపులో ఓ అమ్మాయి విసురుగా పడి

పోతూ, సుందరంమీదికి వాలింది. అతడు తటాలున ఆమెను పడి పోవ్వకుండా పట్టుకున్నాడు. ఆమె అతన్ని విడలించుకుంటూ దూరంగా జరిగింది. ఆమె గారి అని ఆతని కంటవరకు తెలియలేదు. పెదాలు బిగించి, గారి అతనివైపు చురచురా చూసింది.

సుందరం జనాన్ని నెట్టుకుంటూ గబగబా దూరంగా వెళ్ళి పోయాడు. గుడిదగ్గర ఆగాడు. వెనక్కుతిరిగి చూశాడు. గారికనిపించ లేదు అతను తేలిగ్గ ఊపిరి పీల్చుకున్నాడు.

'ఆమె గారి అని నాకేం తెలుసు?...అసలు ఎవరయితే మూతమే' పడిపోతూవుంటే చివాయన పట్టుకున్నాను. బాకులు విసురుతున్నట్లు అలా మానుతుందే?... ఛీ! ఈ గారి కెసపోతే తిర గాల ఎంతో దాగుండేది!...వారుజారి ఒకమాట అన్నందుకే దేవా తుద్ది చేయించింది. ఇక ముట్టుకుంటే, నెత్తురు కళ్ళజూడదూ?... ఆ నాగరాజు పరమనీనుడు! మీ అమ్మాయేవచ్చి నామీద పడిందంటే ఎంటాడా?...నువ్వు లాక్కపోతే ఎందుకొచ్చి పడుతుందిరా జాలాయి వెధవా-అంటాడు. పిచ్చి కుక్కన కొట్టినట్లు కొడతాడు. వాడు కొట్టగలడు. కొట్టించగలడు నాకు కండబలం ఉంది. మరెం దుకో కొట్టలేను కొట్టడానికి డబ్బిచ్చి కూలివాణ్ణి కుదుర్చుకోవడం కూడా నాకు తెలియదు. జాగర్రా సుందరం! నీ పథమ కేతువు సొతాను-గారిరూపంలో తిరణాలలో తిరుగుతున్నాడు!

బిడ్డలులేని ఆడవాళ్ళ కొందరు చన్నీళ్ళలో మునిగివచ్చి గుడి ముందర పరుసగా బోరిగల పడుకున్నారు భక్తులు వాళ్ళను దాలు రుంటూ వెడుతున్నారు అలా దాటే పిల్లలు పుడతారని నమ్మకం కద్దు

సుందరానికి ఆ నమ్మకం చిత్రంగా కనిపించింది.

'సాసం! ఏడుస్తూ పుట్టే, ఏడుస్తూ బ్రతికి, ఏడుస్తూ వెళ్ళిపోయే బిడ్డ తనకూ ఒకటి కావాలని అలా పడుకున్నారు. ఎందు కంట ఆరాటం వాళ్ళకు? ఆడవాళ్ళ గనుకనా? ఔనాను! ఆడవారి సంపదల్లో గజనీయమైంది మాతృత్వం. తల్లి కాలేని స్త్రీ-నేను గొడొల్లి అనుకుని తనలో తానే కుమిలిపోతుంది. ఆ గొడొలితనం సోగొట్టుకోవాలన్న కోరికతోనే కదా, వాళ్ళ అలా పడుతున్నారు! చన్నీళ్ళలో మునిగి, ఒంటికి అంటుకుపోయిన బట్టలతో గజగజలాడి పోతూ పడుకున్నారు. భర్తముందు అలా కనిపించడానికి సిగ్గుపడే ఆడదికూడా బిడ్డ పుడుతుందనే ఆశతో యిక్కడ యిలా పడుకోరింది. అయ్యో సాసం! లోకంలో ఎన్ని రకాల విషాదాలున్నాయి! పెళ్ళికాక

ముందే గర్భం ధరించి. దిగులుపడిపోయే వాళ్ళు కొందరు; పెళ్ళయి వచ్చేందేళ్ళయినా-కడుపున ఒక్క కాయ కా లేదే అని కుంగిపోయే వాళ్ళు కొందరు! తల్లులకు నిందతేబోతున్నారనే నిరసనవల్ల కడుపు ల్లోనే కరిగిపోయే ఆ పిల్లలు వీళ్ళ కడుపుల్లో పుట్టరాదూ?...ఆశ చెడ్డది! గుడ్డిది! అది ఏ మాటనైనా నమ్మమంటుంది. భక్తులు తమను కాళ్ళలో తొక్కి వెళ్ళినంతమా తానికే బిడ్డలు పుట్టిపోతారా? ఏ సూరుణ్ణి, దేవేంద్రుణ్ణి పార్కిస్తే చక్కాచచ్చి బిడ్డను చేతి కిచ్చి పోవటాని కిదేమన్నా పురాణకాలమా?... బిడ్డ ఎలా పుడు తుంది?... సుందరం ఆలోచనలు చికబ్లోకి వెళ్ళి తలుపులు మూసుకున్నాయి.

అతనికి సిగ్గు వేసింది.

కంటపోనల్ని కాలినేసేంత తేజోవంతమూ, దుర్నిరీక్ష్యమూ, తాపకారణమూ అయిన అగ్ని ప్రాణికి జీవనాధారం కావడం ఎంత చిత్రమైన విషయం!...కామం అలాంటదే! ఎర్రగా కాలిన ఇనుప గోళంలాంటి కామంలోంచి ప్రాణం పుడుతోంది.

సృష్టి స్థితి యాలను నిర్వహిస్తూన్న దివ్యశక్తులు రెండే రెండు! కామం, మృత్యువు

అది కామం; అది మృత్యువు!

అది ఎర్రగా, ప్రవాళవంతంగా వుంటుంది; అది నల్లగా, నిది తుని చుట్టూవున్న చీకటిలా వుంటుంది!

ఇక్కడ వేడి సైతనం వున్నాయి; అక్కడ చల్లదనం స్తబ్ధత వున్నాయి!

మనిషి యిక్కడ మంచీ చెడ్డా రెండూ చేస్తాడు; అక్కడ విదీ చెయ్యడు!

ఇక్కడ బిడ్డ క్షయమంటుంది; అక్కడ ముసలివాడి మూలుగు ఆగిపోతుంది!

ఇది జాగత; అది నిద్ర!

సలసలమగ్గి ఈ ఎర్రటి కామప్రవాహం సృష్టి ఆదినుండి లో ప్రవహిస్తూనేవుంది నిరంతరమైన సూర్య తేజంలా - అక్షయంగా ప్రాణసృష్టిని కరిపిస్తూ, పశుంధరకు బిడ్డలులేని లోటును తీరుస్తూనేవుంది. అది యిలా ప్రవహించి ప్రవహించి, మృత్యువు అనే నల్లని, చల్లని మహా సాగరంలో సంగమిస్తోంది.

ఈ ఎర్రటి కామగోళం పూర్తిగా కరిగిపోయే దెప్పుడు ?

■ నల్లటి మృత్యుబిలం పూర్తిగా కప్పకు పోయేదెప్పుడు ?

...వద్దు, వద్దు ! ఓ కామమా ! నువ్వు పూర్తిగా కరిగి పోవద్దు ! నువ్వు లేకపోతే ఈ ప్రపంచమే లేదు నువ్వే లేనినాడు- ఈ కొండలు, కోనలు, నదులు, జలపాతాలు, నేల, నింగి, గలి, వాన అన్నీ నిరర్థకం ! నువ్వు చిరంజీవిగా వర్తిల్లు ! విశ్వసంతటా నువ్వే నిండిపో ! మా కళ్ళకు కనిపించే ఊర్ధ్వ లోకాల్లోనూ నీ సామాజ్యాన్ని నివ్వరింపజెయ్యి ! నా తల్లికి కట్టినట్లే - నా పెత్తల్లకు, నీన తల్లకు, అంకా దూర దూరాల్లో కావరాలు చేస్తున్న ■ తెల్లటి చుక్కలకు వచ్చని కోకలు కట్టు ! వాళ్ళ గొడాలితనం పోగొట్టి, చనిటి పరల్లాంటి వాళ్ళ ముఖమీద నవ్వులు మొలకెత్తించు !

అతనికి సుశీల జ్ఞాపకానికొచ్చింది. తనలోనుండి విడిపోయి, స్త్రీగా జన్మించిన తన అర్థశరీరం ఆమె ! ఆ పలుచని పెదాలు, మన్నని బుగ్గలు, పన్నని మెడ, పొంకంగావున్న కుచాలు, నల్లటి జడకుచ్చుల్ని ఉయ్యాలలాపే గుండ్రని పిరుదులు, మెత్తని పొత్తి కడుపు, ఆ సాగనూ ఆ వయనూ అన్నీ తనవే !... గత ఆదివారం రాత్రి తానేంచేశాడు ? ఆమెను ముద్దెట్టుకున్నాడు. కానిలించు కున్నాడు. చావల్యంచేత ఆమె యౌవనాన్ని చవిచూడబోయాడు. ఇద్దరికీ మత్తెక్కింది. అంతలో తనలో పొంగిపరుగులు పెట్టే రక్తానికి ఆనకట్టవడిపోయింది. రక్తం తన వేగాన్ని ఆపుకోలేక సుళ్ళు తిరిగిపోయింది. కొద్దిక్షణాలు జానకీవతి రాకుండా వుంటే ఏమైవుండేది ?...

సుందరం రక్తం చేడెక్కింది.

...సుశీల అడ్డుచెప్పలేదు. అణువునా తననే స్మరిస్తూన్న సుశీల ఏలా అడు పెడుతుంది ?

పెళ్ళి అయ్యేంతవరకు ఆగితేవాలు ! తరువాత ఒకరిబొందిలో ఒకరు కాపురం చేసుకోవచ్చు ! అమృతంలాంటి ఒకరి నింగిలి మరొకరు తింటూ, యౌవనాన్ని పావనం చేసుకోవచ్చు !... పూలదండలా సున్నితమైన, సుకుమారమైన, సుందరమైన సుశీల కడుపులో బిడ్డ పుడుతుంది. అది తన బిడ్డ ! తనబిడ్డ సుశీల కడుపులో ప్రాణం పోసుకుంటుంది.

‘సుశీ ! ఓ నా ప్రాణమా ! నా బిడ్డకు తల్లికావడానికి మన సారా కోరుకుంటున్న దేవతా ! నీ ఋణం ఏలా తీర్చుకోగలను ? జీవితాంతంవరకు విన్ను పూజిస్తాను. నిన్ను పూజించటానికి ఈ

ప్రపంచంలో పూచే పువ్వులాన్నీకూడా చాలవు నిన్ను నా ముద్దులతో ఆరాధిస్తాను ! నీకు నా ముద్దులు ! ఎన్ని ?... వాటిని లెక్కపెట్టుకోను. అంత పెద్ద సంఖ్యలకు పేర్లు కూడాలేవు. అవి ఊహాకూడా అందవు. ముద్దులు ! నీ ఒళ్ళంతా ముద్దులు పెడతాను ! తామర పువ్వులవంటి నీ పాదాలకుకూడా నా ముద్దులు ! వాటిని నా కళ్ళ కద్దుకుంటాను. నా గుండెమీద పెట్టుకుంటాను. నా బిడ్డను కడుపున మోస్తూ ఆ పాదాలమీదనేగా నుంచుంటావు నువ్వు ? వాటిని నా చెంపకు ఆనించుకుని నిద్రపోతాను...’

సుందరం ఓ దుకాణం దగ్గర నిలుచున్నాడు. తాను సుశీలకు ఏదైనా కొంటే బాగుంటుంది. రిబ్బళ్లున్నాయి. గాజులున్నాయి. స్లాప్టిక్ పువ్వులున్నాయి. చౌకబాగు నకిలీ ఆభరణాలున్నాయి !... అట్టముక్కులకు వేలాడుతోన్న ముత్యాలహారాలు అతన్ని ఆకర్షించాయి. అవి చాలా ఆందంగా వున్నాయి. అన్నీ లేతరంగుల్లోవుండి, జలపాతం క్రింద చెదరిపోయే నీటి బిందువుల్లో ప్రతిఫలించే వెన్నెల చినుకుల్లా వున్నాయి.

అతడు ఓ గులాబీరంగు హారాన్ని తీసుకుంటూ ‘ఈ హారం ఎంతోందీ?’ అన్నాడు.

‘ఆరురూపాయలివ్వండి !’

సుందరం కొట్టువాడికి డబ్బిచ్చి వెనక్కి తిరిగాడు. గౌరి ఆ హారాన్ని చూస్తూ ప్రక్కనే నిలబడి వుంది. మెల్లగా ముఖం వక్రకు తిప్పి, కొట్లోని వస్తువుల్ని చూడసాగింది

సుందరం ముందుకు సాగాడు.

చలి ఎక్కువైంది. సుంచుకురుస్తోంది. దీపాలచుట్టూ మగ కగా ఇంద్రధనుస్సులు ఏర్పడుతున్నాయి. అతని దుస్తులు, ఒళ్ళు చల్లబడిపోతున్నాయి.

ఇందరు ఆడవాళ్ళలో ఒక్క సుశీల వుండరాదా ?

అరే!...అదిగో సుశీల! అటువైపు తిరిగి సుంచుంది’ ఆమె కదూ? పన్నగా, పొడుగ్గా వుంది. జడకుచ్చులు బరువుగా వూగు తున్నాయి. ఆ ఒడ్యారం సుశీలదే! అంత అందమైన వీపు ఆమెకు తప్ప మరెవరి కుంటుంది? అయితే, సీతాకోక చిలుకలా అలాంటి రంగురంగుల బట్టలు సుశీల కట్టుకుంటుందా? ఎర్రని జాకెట్టు ఆకుపచ్చనివరికిదీ! వసువు పచ్చని నోడీ !

ఆ అమ్మాయి యిటువైపు తిరిగింది. కాటుక కళ్ళు తళతళలాడుతున్నాయి. ఎరళి పెదాలమీద నవ్వు తీగలు సాగుతోంది ఒక చెయ్యి నడుంమీద వుంచుకుని మరో చెయ్యి బొడ్డుమీదుగా మడిచి పెట్టుకుని, నృత్యం చెయ్యడానికి ముందు నిలబడే భంగిమలో వుంది సుందరం నిరాళ చెందాడు. ఆమె సుశీల కాదు.

కొందరు పిల్లలు బిడ్డిపకటనలు అంటించిన అట్టముక్కలు చేతబట్టుకుని కేకలు పెడుతూ వస్తున్నారు. మనుషుల వెత్తిమీద బిడ్డిలు కురుస్తున్నాయి సీతాకోక చిలుకలాంటి ఆ అమ్మాయి ఇటు వేసే పడిచిస్తోంది. ఆమెకాళ్ళలో అందెలు పుల్లపుల్లు మంగుల్లున్నాయి. ఆమె ముఖంలో మంగుళాన్ని నవ్వు, నడకలోని ఊపు చూస్తుంటే- ఒకే సమయంలో ఎందరో మగళ్ళను తృప్తిపరచ జాలి వంట లాలనతలం ఆమెలో కన్పిస్తున్నోంది.

ఆమె దగ్గరగా వచ్చింది. అమె మట్టు పెళ్ళ గుంపు కదిలి వచ్చింది. ఆమె ఆగింది అరే! నృత్యం చేస్తోంది నడుము ఎంత బాగా కదులుతోంది! చేయిలా ఎంత అందంగా నంపులు తిరుగు తున్నాయి! ఆమె అడుతూ పాట పాడుతోంది పాట శ్రావ్యంగావుంది. గొంతు చిత్రంగా వుంది! మొగగొంతులాంటి అడగొంతు! అడగొంతు లాంటి మగగొంతు! ఆమె అడవిల్లకాదు! మగవాడే! అడవిల్లకంటే బాగున్నాడు.

ఇకని త్తుగా సుందరం చూపులకు గౌరీ కనిపించింది ఆమె అతనికి ఎదుటివైపున నిలబడి వుంది. ఇద్దరు అడవాళ్ళ భుజాల చెమకనుంచి దోంగచూపులు మాస్తోంది ఆమె చూపులతో సుందరం చూపులు కలుసుకోగానే, ఆమె పెదాలమీద మధువులాంటి నవ్వు వొలికింది. సుందరం గుండె యల్లునుంది అనుకోకుండా ఎదురైన తుసాను వేగానికి నిలకడ కోల్పోయే చిరుక రెక్కల్లా-అతని కళ్ళు తటతటలాగ కిందికి వాలిపోయాయి.

గౌరీ నవ్వింది...ఆ నవ్వులో కత్తిపడుమ వుంది. ఆ కళ్ళలో కైపులున్నాయి. సందేహ విసృత్తికోసం సుందరం మళ్ళీ ఓమారు- ఊణంలో సదోనంతుకాలం-ఆమెవైపు చూశాడు. ఆమె తననే చూస్తూ వుంది. నవ్వు-ఆమె ముఖంలో తాటాకు మంటలా ధగ ధగ మంటోంది

సుందరం అక్కడ నిలబడలేకపోయాడు. దూరంగా వెళ్ళి పోయాడు. విషనాగు తనను తరుముకొస్తున్నట్లుగా వుందటనకి, బడిపోతున్నారు.

గౌరీ కంటబజగుండా దాక్కోనానినీస్తూంది ఈ దీపాలన్నీ ఆగి పోయి, కారుచీట్లు ఆన కళ్ళకు గంతలు కడితే బాగుంటుందని పిస్తోంది 'గౌరీ' నీలో ఇలాంటి విచరీతమైన మార్పు వస్తుందని నే నమకోలేదు. నన్ను ఏ చి అలా నవ్వుకు, నా కంటికి కనిపించకు. నీ నవ్వు దాక్కొరవంతానంది అది-నా గుండెల్ని చీల్చిన, నారక్తాన్ని గుటగుటా తాగేసి, నా ఎముకల్ని చవ్వరించి వుమిసివేయగలిగినంత శక్తి వంతంగా కనిపిస్తోంది ఆనవ్వు మానీపోనీ! ఆ నవ్వుకంటే నీ ద్వేషమే మరిద్దరికి అరోగ్యకరం! ...'

ఈ రా తికి బుద్ధి లేదు ఇది కళ్ళులేని కబంధరాక్షసి! ముక్కుకా తాగి, దీనికి మత్తెక్కింది. దీనికి వున్నది రెండే! హోహోమైన క- పు, తీరిన ఆకలి! దీనికి తృప్తి లేదు నయ లేదు పృథ్వయంలేదు ఇది - అనెడో పమాదాకి రంగన్ని పిద్దంచేగాబోతున్నది!

ప్రమాదం!

గౌరీ తనతో చెలగుటచూడుతూవుందా?

రోకంతో జరిగే వాత్యలకు, అత్యవారాలకు మూలకారణాలు ఎన్నైనా వుండవచ్చు. అడది, అస్తీ, అభి గానం. అనూయ! వీటిలో ప్రముఖస్థానం ఆదానిదే! ఆత్మహత్య స్త్రీలలో ఎక్కువగా వున్నట్లే. వాత్యలకు కూడా స్త్రీలే ఎక్కువగా కారణం అవుతుంటారు! ... గౌరీ తనను చూచి అలా నవ్వటం వాళ్ళ వాళ్ళెవరైనా చూస్తే? ప్రమాదమే!... పైగా గౌరీ సామాన్య రాలు కాదు. విప్లవాంటిదీ! కాగితం విప్లవమిదవట్టా, విప్ల కాగితం మీద వట్టా- భగ్గుమనేది కాగితమే!

ఇప్పుడు రామలింగం తనకు తోడుగావుంటే బాగుండేది. అతని ఆనందంకోసం తనను యిలా వదిలేసి వెళ్ళిపోయాడు. తనలో వాడికేంపని? స్పష్టతలో తీయనిది స్నేహం - అంటారు స్వజాతి స్నేహంకంటే విజాతిస్నేహం-అదా మగ స్నేహం-మరింత తీయగా వుంటుందేమో? తాటిబెల్లంలాంటి ఆ నల్లటిపిల్ల దొరికిం తర్వాత- ఇక మగవాడిస్నేహం వాడికెందుకూ?...సుందరానికి కోసం వచ్చింది. రామలింగం కనిపిస్తేడేమోనని చుట్టూ ఓ సారి వెదికాడు. రామ లింగం అంత సులభంగా కనిపిస్తాడా? ఎన్ని వాళ్ళ గొళ్ళెం పెట్టుకుని రోవరికి వెళ్ళిపోయాడా!

గుడిముండరనుంచి పూల తెరు కదిలివస్తోంది. జనం విరగ బడిపోతున్నారు.

సుందరం రోడ్డు మీదికి వచ్చాడు.

రోడ్డు వారపున్న టేకొట్టు స్టాంప్ - పట్టుచీర కట్టుకున్న ఓ కొత్త పెళ్ళికూతురు నిద్రకళ్ళతో, విద్రాసానివ్వని కోరికలతో, చిర్మ ఘుజుమీద తలవాల్చి కూర్చునివుంది. అతడు ఆమె నీపు నిమరుచున్నాడు. నర్సంలో తలదాచుకోవటానికి చోటు దొరకని కుక్కుపిల్లలా కామం మూలుగుతోంది వారివెనుకవున్న గోడమీద చిత్రించిన బొమ్మలో నాలుగు తలలు, ఎర్రకోణం వున్నాయి.

‘అద్దరు, లేక ముగ్గురు చాలు!’

చలిగాలి మంచుకత్తిలా శరీరాన్ని కోసివేస్తోంది యుద్ధభూమి లోని నిగత బీవుల్లా-అంతటి చలిలోనూ, కొందరు మనషులు రోడ్డువారపడి చి దబోతున్నారు.

సుందరం తంపైకెత్తి చూశాడు.

ఆకాశంలో చుక్కలు ఆరిపోయాయి.

తప్పతాగి కేళిగృహంలోకి ప్రవేశించిన విటానిలా ఆకాశం అప్పున్నంగా వురుముతున్నది.

*

*

*

చీకటి!

ఉత్సవకోలాహలం క్రమంగా దూరమైంది.

మనకవెలుతుర్లు వెనుకపడ్డాయి.

సుందరం రోడ్డుమీద నడుస్తున్నాడు. అతనికాళ్ళు చిమ్మి రెక్కిపోయాయి. రంగులరాట్నంరొంచి కిందికి దిగివచ్చుటనుంచి ఇంత వరకూ కాప్పెపైవా కూర్చోలేదు. అటనిక జాలులవారి ఆసురీ మహాత్మ్యవంలావుంది తిరణాల. ఆ పరిసరాలకు దూరంగా వెళ్ళి కూర్చోవాలనిపిస్తోంది.

ఆ తిరణాల అతనికి అశాంతికరంగా తోచింది. అక్కడ వట్టి అల్లరితప్ప మరింకేమీ లేదు. శరీరం ఎక్కడ తన స్వీధీనం తప్ప పోతుందోనని బయంవేసింది. తనకు పగలైనా కావాలి, లేనా ఒంటరి నవమైనా కావాలి.

అలసిన కాళ్ళు తారంగా నడుస్తున్నాయి. చీకట్లోదారి స్పష్టంగా కనిపించటంలేదు. అగ్నిపెట్టె ఒకటి కొనుక్కువచ్చి

వుంటే బావుండేది. అగ్నిపుల్లు గీచుకుంటూ నడిచిపోవచ్చు ... ఈగాలిలో అగ్నిపుల్లు నిలిచి మడుతాయా? గుప్పించి ఆరిపోవా?

వెనుకనుంచి తారీ ఒంటి వస్తోంది. ఆ వెలురుల్లో ఓసారి దారి చూసేసుకోవడం వుంచింది!... వెనుక వస్తున్న తారీ నలుపు తిరిగింది. దాని వెలురులు నక్కనున్న రైలుకట్టమీద పడ్డాయి. రైలుపట్టాలు మెగపుతీగల్లా తలరతా మెరిశాయి. రోడ్డుమీద నడుస్తున్న సుందరం-కాపునా వారిండ్లబంత మేర ముందరికి చూశాడు కాస్త సమీపంలోనే రోడ్డుకిందికి వారివుంది. చీకటిలోని ఎండటినుక తెల్లటి దుప్పటిలా కనిపించింది తారీ ముందుకు వెళ్ళి పోయింది

మరో నాలుగడుగులు నడిపేచాలు, అ ఏటో దిగి వెనుకలో కూర్చోవచ్చు. సుందరం చీకట్లోవచ్చి, చీకట్లోకి చూస్తూ నలబడ్డాడు. ఊసిరి గగిబట్టిన నా నిప్పుగంగావుంది నిగిది నీళ్ళలో తెచ్చి చేసినట్లు ఓ అడవాని సవ్య వినిపించింది. దూరంగా చిటవార మొగిలిసాందల క్రింద బీడీనో, నగరెట్టో కలుగుతోంది. ఆ వెలుగు ప్రక్కనే తెల్లటిచిర మనకగా కనిపిస్తోంది

సుందరం మళ్ళీ ముందుకు నడిచాడు.. అని మొగిలిపాదరే! తనకు బాగా గుర్తు! పగటిపూట చాలాసార్లు తాను బస్సురో వెడతూ ఆ మొగిలి పాదాలను స్పృశంగా చూశాడు. మొగిలి వెల్తులో మిన్నగు లుంటాయట!...మరివాళ్ళు మొగిలివల్లు క్రిందే మకాం పెట్టారే! ఎంత ధైర్యం! అందుకే అన్నారు, కామానికి కచ్చలేవని!

వాళ్ళిద్దరూ ఎవరైవుంటారు?.. అతని ఊహలో రామలింగం మెదిలాడు. ఎంతవరైనా ఎందుకు కాకూడదు? .. వాళ్ళు తార్యా భర్తలా? బావా మరదళ్ళా? కట్టుకున్న మొగుళ్ళీ, పిళ్ళాన్నీ మాయచేసి వచ్చి బులపాటం తీర్చుకుంటున్నావాళ్ళా? అదే అయి వుంటుంది. అది అక్కను సంబంధంకాకపోతే - స్థలకాల నియమాలు పాటించకపోవలసినంత తొందరేముంది? తార్యాభర్తలే అయితే ఒక్కరోజు సహనం వహించలేరా? ... అక్కణ్ణి టేకొట్టువా - ఆ కొత్తదంపతులిద్దరూ ‘ఈశ్వరా!’ అంటూ కూర్చోలేదూ, పాపం!

‘...అయ్యో! నేను కామాన్ని ఒక రూపంలోనే చూశాను. దానికి యింకో రూపం కూడావుంది. ఒక రూపంలో పవిత్రత,

ఊకోరూపంలో అవనితా వున్నాయి- దీనంలో రాతీవగలా వున్నట్టు
శోభనంగిదిలోకి వెళ్ళి పెళ్ళి కూతురి కామం చాలా పవిత్రమైనది.
అర్ధరాత్రినే దొడి తలుపుతీసుకుని బయటకు వెళ్ళి మగనాలికామం
చాలా అవని తమైనది. ఒకటి దేవుడి గుడిలో దీవం లాంటిది!
రెండోది-వల్లకాటిలో మండే చితిలాంటిది! ఒకటి రక్షిస్తుంది!
మరొకటి భక్షిస్తుంది!

ఆకాశంలో ఉరుములు ఎక్కువయ్యాయి.

మెరుపు మెరిసింది.

సుందరానికి పంతోషం కలిగింది.

తళుక్కున వెలిగి మాయమై పోయే ఫ్లాష్ లైట్ పీల్చీమీద
బొమ్మను రికార్డు చేసేస్తుంది. ఫ్లాష్ లైట్ లాంటి ఈ మెరుపు
నవాయంతో- ఈ పరివరాలను తన కంటితో రికార్డు చేసుకోవాలి.

సుందరం అగిపోయాడు.

మరో మెరుపు మెరిసింది

రోడ్డువక్కవ నెల చదునుగావుంది. రాళ్ళూ, ముళ్ళూలేవు.
శ్రమలేకుండా నడిచిపోవచ్చు, ఓ నిశ్చలజాలదూరంలో విశాలమైన
తెల్లటిబండవుంది.

సుందరం రోడ్డు విడిచి ఆ బండవైపు వడిచాడు. అతనికి
ఆంధకారం అంటే భయంపోయింది చీకట్లో ఎముంది? ఏమీలేదు!
నెలుతుర్లో కనిపించే వస్తువులే చీకట్లోనూ వుంటాయి. సాగా
పోని కలిగించే జంతువులను గురించే-చీకట్లో భయపడాలి! శత్రుశేషం
వుంచకూడదనేది చూపుడి నీతి! వాడిదెవ్వడూ ముందు శాగిత్వ!
వాడొక్కడే బ్రతకాలి! నాడికి భయాన్ని, అనుమానాన్ని కలిగించేవన్నీ
చావాలి! పులులు, పంపాలు మొదలైన క్రూరమృగాలన్నీ దాదాపుగా
నిశ్చిన్నమై పోయాయి. మచ్చుకు మిగిలిపోయిన కొన్నిమాత్రం దూర
దూరంగా పారిపోయాయి. జంతుభయం తీరిపోయింది. మనుషులు
విశేషమై పోయారు ఇప్పుడు మనిషిని గురించి భయపడకున్నాడు.
మనిషికి మనిషి శత్రువై పోయాడు. శత్రుశేషం వుండరాదు గమక
ఒకట్లో ఒకడు వరుక్కుచావాలి!

చీకట్లో ఎముంటుంది?

మనిషి వుంటాడు!

సాములూ, లేళ్ళూ కూడా వుండవచ్చు. అయితే అవి అరుదు
గానే వుంటాయి!

‘నాకు మనిషంటే భయంలేదు, చీకటంటే భయం!’ అ:
వద్దు. అది ప్రగల్భం!

‘నాకు చీకటంటే భయంలేదు, మనిషంటేనే భయం!’
అను అదే నిజం!

మెరుపుకాంతిలో-మనిషి, సాము, లేలు-ఈ మూడు విష
జంతువులూ కనిపించలేదు సుందరానికి. అతడు మెల్లగా వెళ్ళి, బండ
మీద కూర్చున్నాడు.

...ఇక్కడ పోయిగా వుంది.

మెదడును జోకొట్టే మత్తత, మనస్సును గుడ్డిగా చేసేవేసే
మిరుమిట్లు ఎక్కడలేవు ఇక ప్రమాదంలేదు. పీశాచాల బారినుండి
ఇక్కడికి-తన సుశీల దగ్గరికి పారిపోయి వచ్చేశాడు తాను. తన సుశీల
యిక్కడే వుంది! ఈ చీకట్లో వుంది. ఈ చలిలో వుంది ఈ గాలిలో
వుంది. ఆకాశంలో వుంది నిద్రపోతున్న ఈ ప్రకృతి గుండెలమీద
వుంది తన వ్యాధయంనిండా వుంది. ఆలోచనలకు అంతరాయం కలు
గని ఈ వికాంతంలో సుశీల వుంది. ముందుపెండలాంటి ఈ నడి
రేయిపూట-సుశీలను గూర్చిన తలపోత-వాసగ చెట్టు నీడలా పోయిగా
వుంది. తనకు ఈ వికాంతమే చాలు!

సుందరం బండమీద వెళ్ళిపో వడకున్నాడు బండ చల్లగా
వుంది. చలనంలేని ఈ కఠిన కలలుకూడా పరిస్థితుల ప్రవాహానికి
గురికాక అవ్వడంలేదు. మిటమిటలాడే ఎండలకు ఈ బండలు దీటులు
పడిపోతాయి. ముందు, వానరు, చలికీ-మృతదేహాల్లా చల్లబడి
పోతాయి. రక్తమాంసాలున్న మానవ శరీరాలు ఏపాటి? ఈ ఒడలు
చాలా సున్నితమైనవి. సుకుమారమైనవి కర్ణుడిపాలిటి శాపాల్లాగా
ఈ శరీరానికెన్నో తాపాలు! జ్వర రివ్వలకు, బాధలకు, వ్యధలకు ఇది
ఆహారం! అన్నం తక్కువైతే శోష! ఎక్కువైతే అశిరి! ఎండను
భరించదు! చలికి ఓర్పుకోదు! బ్రతుకూ సమస్యే! వావు సమస్యే!...

‘ఈ చలిని నేను జయించలేనా? ప్రయత్నిస్తాను. ఈ చీకట్లో
నేనొక్కడే వున్నావా? ఈ బండలు. ఆ కొండలు. చీకట్లో కదల
కుండా సుంచున్న చెట్లు ఎంత సహనంగా వున్నాయి! తెల్లవారగానే
ఎవన్నీ మళ్ళీ ఊపిరి పోతుకుని, సంతోషంగా నవ్వుతాయి! నేనూ
అలాగే స్థానికులలా చలిని భరించి, తెల్లవారేసరికి పోయిగా నవ్వు

తాను. 'శావనామై న భవిష్యత్తు చాని భరించే శక్తిని ప్రపాదిస్తుంది. రేపు నాది! రేపు అదివారం! ప్రక్కనే రోడ్డు వుంది. తెల్లవారు జామున-నిర్మలంగా వెలిగే వెచ్చటి కళ్ళతో బస్సులు వెడుతుంటాయి. సుశీల వాళ, వూరు ఇక్కడికి దగ్గరే! పదిమైళ్ళే! రేపు సుశీల దగ్గరుంటాను. చాటుగా ఆమె కంఠంలో ముత్యావారం వేస్తాను. చెవిలో నోరుపెట్టి, ఈ రాత్రి నాకేమనిపించిందో చెబుతాను. సుశీల సిగ్గు పడుతుంది. ఛీ, పో బావా-అంటుంది. ఆహ! ఎంత మంచి అదివారం! అందమైన ఊహలాంటి అదివారం! నీ నము దారి కవతల క్షీర సముద్రంలాంటి అదివారం... హే సూర్య భగవన్! తొందరగా ఉదయించవయ్యా సుహృదావా!'

సుందరం కళ్ళు మూసుకున్నాడు.

ఇంతే... ఇంకేమీ ఆలోచించకూడదు. శరీరం, మనస్సూ రెండూ అలిసిపోయాయి. కదిలేశక్తి శరీరానికి, ఆలోచించేశక్తి మనస్సుకు లేవు ఓ నా సహచరులారా! ఇక మీదట వూసులాడుకోవటం చాలా-అంటే పడుకుని నిద్రపోండి! నాకు ఆనలంత కూడా వస్తోంది. నా కళ్ళు మండుతున్నాయి. చలికి దుప్పట్లు లేవు. సుశీలను తలుచుకుంటూ నోరు మూసుకుని పడుకోండి! ఉయ్యా అలో క్యారుమంటూ ఏదై కవలపిల్లల్లా మారాం చెయ్యకండి!... జో జో హాయి...

అతడు గుండెలమీద చేతులు ముడుచుకున్నాడు. ముఖంమీద ఓ చినుకు పడింది. అతడు పెరిగిపోయాడు. కళ్ళు తెరువలేదు. అలసిపోయిన అతని మెదడు ఎక్కడో గాఢంగా నిద్రపోయింది. మేలకున్న శరీరం మాత్రం చలికి వణుకుతోంది. మిన్ను విరిగి మీద పడ్డా - అతని మెదడు యిక మేలుకొదు.

చాలా దగ్గరలో గజాల చప్పుడు వినిపించింది. సుందరం చివాలున లేచి కూర్చున్నాడు. అతని ఎదుట ఓ నల్లటి ఆకారం నిలబడివుంది. 'ఎవర ?' అన్నాడు సుందరం. 'చేత !'

'నేనే అంటే ?...'

ఎవరు ? దేవుడివా ? దేవుడుతప్ప ఇతరమైనదేదీ లేదం మొదల వేదాంతం.

...ఓ సన్నటి నవ్వు!

ఆకాశంలో మెరుపు మెరిసింది. ఆ మెరుపు నేలమీదికి దిగి

వచ్చినట్లుగా-నిట్టయెదుట ఎరటి గారి వప్పుతూ నిలబడివుంది. 'నే నెవరని ఈ మెరుపుకంటే పుష్కలంగా చెప్పగలవా ?' అన్నట్లు చూస్తూవుంది.

సుందరం గుండెలో ఉరుములు ప్రతిధ్వనించాయి. విడపోతున్న ఆతని మెదడు ఉలికిపడింది.

'అబ్బ! ఇంతదూరం వచ్చావా! నీకు భయంలేదా ?' అంది గారి.

...నేను అడగవలసినమాట వన్నడ గుతోడేమిటి ?... గారి! నాకు చీకటంటే భయంలేదు. నీకు మనుషులంటే భయంలేదు. నువ్వు చీకటికి భయపడుతున్నావు, నేను నీకు భయపడుతున్నాను ...

'ఇక్కడి కెందుకొచ్చావు ?' అన్నాడు సుందరం.

గారి అతనికి దగ్గరగా వచ్చి కూర్చుంది. ఆమె గొంతు సిగ్గుతో జీరపోయింది. 'ఎవరూ చూడలేదులే' అంటూ తలవంచుకొంది.

ఛీఛీ!... అడవానిసిగ్గు ఎంత అందంగా వుంటుంది!... ఈ సిగ్గు అనవ్యంగావుంది. 'ఎవరూ చూడలేదులే!'-ఈ ఒక్కమాటతో తెరలోపలి మర్మంలా ఎన్ని అర్థాలున్నాయి !

...నిశ్చయమైన ఊహల ఇసుక పాదాలకింద నా గుండె చితికిపోయి, చచ్చిన పాములా ఇక్కడ పడున్నాను నేను గారి! చచ్చిన పామును కొట్టడానికా నువ్వు వచ్చావు!...

సుందరం గుండె కొట్టుకుంటోంది. మాటాడాలంటే వగరు వస్తోంది. 'ఎందుకొచ్చావు ? అన్నాడు కాస్త కొసంగా.

'ఏం ? రాకూడదా ?' అంది ఆమె జేరిగా. అతని ఎన్న తన మనస్సుకు కష్టం కలిగించిందన్న భావాన్ని సూచించింది ఆమె వ్యరం.

'నే ఇక్కడికి నిద్రపోదామని వచ్చాను గారి!'

ఆమె నవ్వింది.

'ఎంత చిత్రం ! ఇంత చలిలో, ఈ చినుకుల్లో నీకు నిద్ర పోదామనిపిస్తోందా ? ...అబద్ధం !'

'విజం గారి! నువ్వుక్కణ్ణంబి చెల్లిపో! నిద్రపోతానో,

లేదో చూడు!...నువ్వు వెళ్ళపోతే, వేనే లేచి వెళ్ళపోతాను.'

'అమ్మో! నాకు భయం!' అంటూ ఆమె అతన్ని లేవనియ్యకుండా చెయ్యిపట్టుకుంది

'చెయ్యి : డిచి పెట్టు!'

'నీకు నామీద కోపం!'

'నీమీద నాకేం కోపం?'

'అవును. మావాళ్ళు నిన్ను కొట్టారుగా?'

'కొడితే కొట్టారు ఇప్పుడు మళ్ళీ ఇదేమిటి?'

ఆమె జడకుచ్చలు తీసి బుగ్గలకు రామకుంటూ 'మావాళ్ళతో చెప్పన్నే!' అంది.

'ఫీ!!'

'అలా నన్ను చిన్నబుగ్గుకు సుందర్! నీ పై నాకేమీ నిరోధం లేదు వాళ్ళు నిన్ను కొట్టినందుకు తరవాత నేవెంత బాధపడ్డావో నీకు తెలుసా?... పాపం, నావల్లేకదూ నువ్వు దెబ్బలు తిన్నది?'

'ఇప్పుడెందుకదంతా?'

'...నువ్వు తిరిగి కొట్టకపోయినా, నీవే గెలుపు! నువ్వు చాలా ధైర్యవంతుడివి సుందర్! ఆ మాట అన్నావా-అని మా నాన్న నిన్ను అడిగినప్పుడు, నువ్వు పిరికివాడిలా అబద్ధం చెబితే చూడాలని అశ పడ్డాను. నువ్వు ధైర్యంగా నిజమే చెప్పావు. వేనే ఓడిపోయాను.'

'నిన్ను యింకా చిత్తుగా ఓడించడం నాకు ఇష్టంలేదు గారీ! వెళ్ళిపోదాం వదా!'

'అబ్బ! చలెన్నావుంది! ఎక్కడికి వెళ్ళిరా అంతెనమా?'

అంటూ ఆమె వాయ్యారంగా అతని భుజంమీదికి వాలింది. ఆమె తలలో పువ్వులు ఘుమఘుమలాడాయి. చల్లని చెంప, వెచ్చని నోళ్ళు చెంపకు తగిలాయి.

సుందరం ఆమెను మెల్లగా నెట్టాడు.

'నువ్వు కొన్న ఆ గులాబీంగు పోరం చాలా బాగుంది. అది నాకు నచ్చింది.'

'అది నీకోసం కాదు.'

'అబ్బే! వేళాకోళం!' అని నవ్వుతూ గారి అతని మెడ చుట్టూ చేతులు వేసింది.

సుందరం కోపంతో పైకిలేచి, విసురుగా నెళ్ళబోయాడు. వెనుక అతని చొక్కా గుంజినట్లైంది. గౌరవకపకా నవ్వుతోంది.

'గారీ! విడిచిపెట్టు!'

'వేను విడిచిపెట్టేదేమిటి? నువ్వే వివ్వకో!'

సుందరం తిరిగి చూశాడు తన చొక్కా చివర ఆమె కొంగు ముడివేయబడివుంది.

'ఏం కొంటెపనులివి?' అన్నాడు కోపంగా.

'ఏం కొడతావా? కొట్టు! ఎవరూ లేనిచోట ఆడనీళ్లును కొట్టడం నీకే తగును!'

'ఫీ ఫీ! నీతో భలే తంటా వచ్చిపడింది. విప్పీసెయ్ మరి!' అంటూ చిరాకుపడ్డాడు సుందరం.

ఆమె తన కొంగును కిందికి :లాగింది సుందరం కూర్చున్నాడు. ఆమె అతనికి దగ్గరగా జరిగింది. కొంగు ముడివిప్పితూ- 'అది మనో జాబా!' అంటూ నవ్వింది.

'ఎవరు?'

'అదో మాతలి!'

'మాతలి ఎవరు?'

'ఆ నల్ల టిఫిన్!...రామలింగంతో వెళ్ళింది చూడూ, అది!'

'రామలింగం మోసగాడు!'

'మాతలి కూడా! ... వాళ్ళిద్దరూ యిప్పుడెక్కడుంటారో చెప్పకో మార్దాం!'

'ఎక్కడుంటారు?'

'తెలియదు!' అంటూ నవ్వింది గారి. 'ఇప్పుడు మనద్దరం యిక్కడున్నామని మీదా వాళ్ళు తెలియదు.'

'గారీ!'

'ఊ?'

'ఇలా దగ్గరకురా!'

'...నచ్చాను. ఏం?'

అతడు ఆమెముఖాన్ని తన గోతుల్లోకి నీసుకున్నాడు జాలి పడుతూ ఆమెకళ్ళలోకి చూశాడు. ఆ కళ్ళలో కామరాంభ నాలుకలు చాపుతూవుంది. ఆ వాంఛతో ప్రమాదకామైన అమాయకత్వం కూడా తొలగిమ స్తొంది. అంత పద్దప్పి అతనికంటికి పాపాయిల కనిపించింది.

'సువ్య చాలా గడమదానిననుకన్నాను. ఎంత వెగిదానిలా వున్నావేం ?

ఆమె కొండ కొమ్మును ముద్దు పెట్టుకునే శరన్నేమలా వుంటేంచి, అతని గుండెలమీద తల వాల్చుకోబోయింది.

'వద్దు గారీ!...నువ్వు మంచిదానివి! నామాట గింటాపు మనిషి నివాజంగా మంచివాడు. నదిరాంటివాడు. ప్రశాంతంగా పారే విరు మనకెంత మేలు చేస్తుంది! ■ ఏటికి రదలోన్నే ఊళ్లనే ముంచేస్తుంది. మనిషి తప్పిచేయటంకూడా నివాజమే! అప్పు జరిగిపోయేముందు ఆలోచించాలి. నిగిహాస్య పాటించాలి అప్పుడు తప్పు జరిగదు. బ్రతుక్కి మచ్చలు, మరకలు రావు. చిన్న ఉప్పులాయి ఏదీతేవాలి. కడివెడు పాలు వెడిపోతుంది. చిన్న నిప్పు రవ్వ గాలికెగిరితేవాలి సచ్చ: పరిసిరి బూడిదైపోతుంది. అద్భుతం గేని బ్రతుకు బండలైపోవటానికి చిన్న తప్పేవాయి!.. కోరిక సారాలాటిది. సారావేపు చూచేకొద్దీ తాగుబోతు తాగావిపెస్తుంది కోరికమీద మనసు అగ్నిం చేసేకొద్దీ, కళ్ళకు మైకం కమ్ము కంటింది. ఈరా తి దయ్యాలికి పెత్తను అప్పువెప్పి, దేవుడు తాగుబోతులా ని దపోతున్నాడు ఈ చీరటి, ఈచా, చాలు నెతు క్కుంటున్న ఈ మనుషుల ఉన్నాడం అమాయకమైన మన మంచి తనమీద అనూయగిడి, కుటచేస్తున్నాయి. సువ్య తాగలేదు. నేనూ తాగలేదు అయినా-మత్తు మన వరనరిల్లకి జివ్వమంటూ పోపోతోంది. ఆలోచన కళ్ళ మూసుకుంటోంది గడిచిపోయిన సాయంకాలం, మళ్ళీ రబోయే ఉదయం జ్ఞాపకం రావటంలేదు. కోరిక సు:షిచుట్టూ కాటక ముద్దలాంటి కోటను కటేస్తుంది. ఆ కోటలోకి వెలుతురు రాదు. అంతా చీకటి! రంగులు కనిపించవు. ఆకారాలు కనిపించవు. ఎత్తువల్లలు కనిపించవు. అగధంలో సుళ్ళు తిరిగే నల్లని నీళ్ళలాంటి కోరిక మౌతసే వుంటుంది దాని అంచులు కసాయికత్తిలా ఏదునైనవి. అది కూరమైనది. దానికి దయలేదు. దాని దాహం శీతేవరికీ అది శరీరాన్ని అతి కూరంగా శాసిస్తుంది. చిత్ర హింసలు పె తుంది వద్దు గారీ!... ఈ కోరిక తుఫానులో దొర్లే నమ్మదంతలాంటిది. మనం దానిలో అడుగు సిట్లడం ప్రమాదం. తుఫాను అణిగిపోయాక-మునిగిపోయిన నడవల్లా మనం కోరికలకింద సహాధి అయిపోతాం. ఈ చిత్రహింసను భరించు గారీ!...మనకిలా పిచ్చివట్టడం చాలా సిగ్గుచేయ! ఇప్పుడు మనకేమీ తెలియదు. తెల్ల చారాక సిగ్గునడతాం! ఒకరి ముఖాలోకరు మాయకోలేము.

ఎందుకీలా చేశామని బాధపడతాం. మవ్వగారో, నేనెవరో! ఒకరి ముఖం ఒకరు చూచుకోకుండా, ఒకరిని గురించి ఒకరు ఆలోచించుకోకుండా మనం ఇన్నాల్సా వుండలేమా? ఆ రేపు, ఎల్లండీ, చచ్చిపోయే ఆ చినరిలోజా కూడా అలాగేవుందాం! ఒక్కడ మనం కలిసి తిరిగిన ఈ ఒకటి రెండు గంటల్లోనే మనబుద్ధి పెడదారి తొక్కిడం ఇది వట్టి గారడీ!... అంత కొన్ని గంటలు గడిచిపోతే ప్రమాదం ఎండదు గారీ! తెల్లవారిపోతుంది. ఈ తాపం వల్లారి పోతుంది పోయిగా నీరెండ కాస్తుంది సచ్చగా వెల్లు సవ్యతాయి. సువ్యయింటికి వెళ్ళిపోతావు ఈ రా తి నడిన బాధంతా మరిచిపోతావు. సెమిట్టా మనుషులుంటారు నీ చేతినిండా నీ వుంటుంది. నీ మనస్సు-ఎముకల్ని సమిలే చేడ తలఫల మీదికి పోకుండా, బుద్ధిగా వుంటుంది. మనం చాలా మర్యాదగా నడుచుకుంటాము. నీదారి నీది! నాదారి నాది! అది మంచి వద్దతి గారీ!.. కోరికను జయించు! నావల్ల నీకేమీ ప్రమాదం వుండదు. నీకూ, నాకూ సహాదాన్ని తెచ్చి పెట్టుకు!.. మనస్సును మళ్ళించుకో! నేరే ఆలోచనలు సంచుకో! సువ్య పెళ్ళి కావల్సిన నీల్లపు! మీనాన్ననికీ తొందరలో పెళ్ళిచేసేస్తాడు నీభర్త నిప్పు నిరికొరి నేనుకుంటాడు. మవ్వ - వానన చూడని పువ్వు అనకుని అలిడ అనందిస్తాడు. నీకు నిగిహం వుంది అతనికోసం నీ వచ్చితనా కాపాడకో గారీ!..

గారి అమాటలువిని దూరంగా జరిగింది ఆమెనోట చూట రలేదు సిగ్గువడుతూ తలవంచుకు కూర్చుంది అనమానం ఆమె ముఖాన్ని సమిలేపింది:

చిటవలమనే నడుతూన్న చినుకులు ఒక్కసారిగా జననత్వాలను వుంజుకున్నాయి పోరున వర్షం పారంభమైంది.

సుందరం పైకిలేచాడు. 'వెళ్ళిపోదాం రా గారీ! వాన మంచు కొచ్చేస్తోంది!' అంటూ బండమిదినుంచి కిందికి నచ్చాడు. గారి పైకి లేచి మెల్లగా అతిన్ని అనుసరించింది.

సుందరం రోడ్డుమీదికి నచ్చాడు. గారి నాలు గడుగులు వెనక బడింది అతడు వెనక్కి తిరిగిడు. ఆమె వంది నేలమీద కూర్చున్నది. 'రా గారి!'

ఆమె వలుకలేదు

అతను దగ రకు వెళ్ళాడు.

గారి కూర్పు నిడుస్తోంది

'ఎందుకూ?' అన్నాతను.

'ముల్లు విరిగింది!'

'అది పారెమ్! నొప్పి ఎంతోనేవు వుండదు.'

'అలాగా దిగింది నుండర్!' అంటూ ఆమె ముల్లు లాగి పారేసింది అతనిచేయి వట్టుకుని పైకి లేచింది.

ఇద్దరూ చేయిచేయి వట్టుకుని రోడ్డుమీద నడచున్నారు. ఉరుములు, మెరుపులతో వర్షం కుండపోతగా కురుస్తోంది. మెరుపు పెళ పెళంటూ మెరిసి మాయమైపోగానే చీకటి వికృతంగా నవ్వుతోంది.

ఇలా ఎక్కడికి నడవాలి? ఎంతదూరం నడవాలి? తల దాచు కోవటానికి చోటెక్కడుంది? నడవకుండా ఇక్కడే నిలబడిపోతేనే? నిలబడిపోవడంకంటే, నడిచిపోతేనే? వాళ్ళకేమీ తోచటంలేదు. నడుస్తున్నారు. వర్షం ఆగేంతవరకు తడవక తప్పదు. వాళ్ళ పూర్తిగా తడిసిపోయారు. ఇద్దరూ శిలావతిసుల్లా వున్నారు. శిలా వతిసుకు శరీరం వస్త్రం వేరువేరుగా వుండవు. రెండూ ఏకంగానే వుంటాయి. వాళ్ళ బట్టలు శరీరాలకు అంటుకుపోయాయి. కాళ్ళకు బందాలు వేస్తున్నాయి. గాలి కొరడావెల్తుల్లా చెళ్ళు చెళ్ళున వీస్తోంది. ఇద్దరూ ఊగిపోతున్నారు. వాళ్ళను ఎగరేసుకు పోతున్నట్లుగా ఓ గాలితెర విచింది. గౌరీ కాళ్ళ పైకి లేలిపోయాయి. ఆమె రెండు చేతులతో సుంగరాన్ని గట్టిగా వాటేసుకుంది. అతడు తూలిపోబోయి, సత్తున నంతా కూడదీసుకుని నిలబడ్చుకున్నాడు. ఆమె అతనిమీదికి ఒరిగి పోయి నడుస్తోంది. ఆమె చేతులు అతని భుజాలమీద వున్నాయి, వర్షంలో ముడుచుకున్న విషవస్త్రాల్లా ఆమె ఎక్కడైతే అతనికి రాదు కుంటున్నాయి.

సుందరం ఆ స్పర్శకు వణికిపోతున్నాడు ఆమె నిత్యులో అతనికి సహనంగా వుంది. ■ శరీరం అతనికి భారంగా వుంది గౌరీకి కడపుష్పి, రక్తపుష్పి ఎక్కువగా వున్నాయి. వివేకంమూతం అల్పంగా వుంది. కాముడు నెళ్ళు ఎగదోస్తూ ఆమె శరీరంలో కూర్చున్నాడు. ఆమె శరీరం సలహా మరిగిపోతోంది. ఆమెమీద కురుస్తున్న నర్సం ఆవిరైపోతోంది.

కొంతదూరం నడిచిన తర్వాత, గౌరీ అశ్మాత్తుగా అగి పోయింది సుందరం కదలలేకపోయాడు. 'ఎద్దు! నడుద్దాం! నడుస్తూనే వుండాం!' అన్నాడు.

'వెను నడవాలెను!'

'ఇక్కడ మునిగిపోతాం గౌరీ! ఇది సముద్రం! ఒడ్డున నడదాం! ఈత కొడదాం! ఓసిక వున్నంతవరకూ ఈత కొడదాం!'

'నావల్లకాదు! నాకు ఓసికలేదా!'

అయ్యో, భగవంతుడా! ఇదేం పరిశోధన!

'నేను వెళ్తాను.'

గౌరీ విచ్చింది. 'నీకు దయలేదు!'

సుందరం కాళ్ళు శిలలైపోయాయి. అతడు గజగజ వణికి పోతున్నాడు. ఇప్పుడేం చేయాలి?... ఏం చేయాలి?... దేవుడా! ఈ చీకట్లో నువ్వెక్కడున్నావు? నన్ను కాపాడు!...నాకు స్మృతి తప్పిపోవటోదేమిటి? నాకు మూర్ఖ రాంట్టోందేమిటి?... నా ప్రాణం బొందితోనుండి ఎగిరిపోయి, కాప్పేపు అలా పికారు తిరిగి రారాదూ?...

మెరుపు మెరిసింది !

ఆకుల రాలిన ఏండువెల్లులాంటి మెరుపు !

ఉడుకెత్తిన రక్తవనరణంలాంటి మెరుపు !

రోడ్డువక్రనే—ఎండిపోయిన వాగు !

అదిగో, రైలుకట్ట !

వాగుకు దారి యిస్తూ—చిన్న రైలువంతెన !

'సుందర్ ! ఆ వంతెనకిందికెళ్ళిపోదాం, పద !'

'అది రాకొసగువాలా వుంది. వాడ్చు వాడ్చు !'

గౌరీ అతని జాబ్బుమీద చేయిపుంచింది. 'ఏమిటి మొండి తనం ? ఇలా వానలో తడిస్తే ఒళ్ళు ఏమవుతుంది ? చెప్పేసెల్లు, ఏనాటి!' అంటూ తల్లిలా మొత్తంగా మందలించింది. అతనిచేతిని ఒడిసేవట్టుకుని వంతెనవైపు దారితీసింది. అతనికి తాను తప్ప వేరే తోడులేదన్నట్లు, అతన్ని కాపాడే బాధ్యత తనదన్నట్లు — అతన్ని జాగ్రత్తగా నడిపించింది. ఇంకా పాలుమానని చంటివాడిలా సుందరం అమెవంట నడిచాడు.

ఇద్దరూ వంతెన క్రిందికి చేరుకున్నారు. రాతిగోడవారగా ఎముక మెట్టమీద నిలబడ్డారు. మెరుపులు చీకటిని చీల్చివేస్తున్నాయి. చీకటి మెరుపున్న మింగేస్తోంది. సుందరం పిచ్చివాడిలా నిలబడ్డాడు. చలికి అతని పళ్ళు కటకటలాడుతున్నాయి. ఒళ్ళు గగుర్చుకుపోతోంది.

గౌరి అతని ముఖంలో ముఖంపెట్టి చూచింది. 'చలిగా వుందా?' అంది అతను మాట్లాడలేదు.

ఆమె తన వోటీ తీసివేసి, మడిచి సిండ్లిచేసింది. ఎరటి జాకెట్టులో ఎత్తుగవున్న ఆమె వక్షస్థలం జిగేల్మంది. 'తల తుడిచివేస్తానుండు' అంటూ అతన్ని తన గుండెల మీదికి వాల్చు కుంది వోటీతో అతని తలను తుడిచింది. 'ఇక్కడెంత బాగుందో చూడు! వానలో తడి ద్వామంటావు నేనేం నిన్ను కొరుక్కు తింటారా? నేను ని బోలికి రాను! తెల్లారేదాకా యిక్కడేవుండాలి!' అంది

వానజల్లు ఆమె పిపును తాకింది. తుడుస్తూన్న ఆమెచెయ్యి అగిపోయింది. అతన్ని మరింతగా హత్తుకుంటూ 'చలిపోయిందా?' అంది. ఆమె చేతిలోని వోటీ జారి క్రింద పడిపోయింది. ఆ చేతులు అతని జాబ్బులోకి వెళ్ళాయి. అతని ముఖం మీద గబగబా ముద్దులు కురిసిందిరామె. 'పాపం! నిన్ను చూస్తే నాకు జాలేస్తోంది! అంటూ అతని పిపుచుట్టూ చేతులుపేసి గట్టిగా కౌగిలించుకొంది

సుందరం పెదవులు మాట్లాడలేక వణుకుతున్నాయి. అతని మాటలన్నీ రక్తంలోనే కరిగిపోతున్నాయి... .. గౌరీ! నిన్ను బలి మాలుకుంటాను. నన్ను ముట్టుకోకు! దూరంగా నిలబడు. నీ మెత్తటి వక్షజాలు నా గుండెల్ని తొలిచేస్తూన్నాయి నీవేడి ముద్దులు నన్ను కాలేస్తున్నాయి. నీ బిగి కౌగిలి నన్ను బందీ చేపేస్తోంది నీ చొరవ నామీద మంత్రం వేస్తోంది. నీ శ్వాస తాచుపాము బుసలా వుంది. నన్ను కాటు వేయకు మళ్ళీ! మట్టిలో కలిసిపోయే ఈ శరీరాన్ని నేనెంతో భద్రంగా కాపాడుకుంటున్నాను. ఇది నాదికాదు. మరొకరిది. నా సుశీలి! దీనిపైన పర్యహక్కులూ ఆమెవే! ఆమె సొత్తును మరెవ్వ కాజేయటం తప్పుకదా? నీ శరీరాన్ని చల్లార్చుకునెందుకు మరొకరి శరీరాన్ని కాలివేయడం న్యాయమా? అయ్యో, గౌరీ! ఇది తప్పు! మహాపాపం! ఈ పాపం నీకు తియ్యగా వుందా?... ..అతని గుండె విడ్చింది.

పంతెనలోపల పైభాగంలో సాలెగూటిలో ఈగ చిక్కుకుని, విరివిల తన్నుకుంటోంది. దానిచుట్టూ సాలెపురుగు పంతోషంతో నాట్యం చేస్తోంది.

ఆకలితో మేలుకున్న కామంతా వుంది గౌరీ ఆమె శరీరం కొలిమిలా మండిపోతోంది. అన బలాన్నంతా-సుందరాని స్పృహనం చేసుకోవడంలో కేంద్రీకరించింది దేవుడు ప్రార్థనకు వరమివ్వలేదు. ఆమె దేవుణ్ణి బలాత్కరిస్తోంది.

సుందరంలోని దృఢత్వం చిరసారిగా తలయెత్తింది... వీల్లేదు! గౌరిలాగా తానుకూడా కామానికి లొంగిపోకూడదు. గౌరికి దయ్యం వట్టింది. ఆ దయ్యాన్ని తరచుగొట్టాలి అతి ఎయత్తుం మీద అతని చేతులు పైకిలేచాయి అతడు ఆమె భుజాలు రెండూ వట్టుకున్నాడు. ఆమెను దూరంగా విసిరి పారేయాలనుకున్నాడు. అతనికి వేయి వినగుల బలం వచ్చింది.

అతని చెంపమీద ఆమె పెదవులు చు రుమన్నాయి.

అతని మనస్సులోని సుశీల కిలకీలా వచ్చింది!...ఆనకట్ట తలు పువద్ద సుశ్య తిరుగుతూ అగిపోయిన రక్త పవాహం మళ్ళీ హోరు మంటూ పైకిలేచింది. దారి వెతుక్కుంటూ ఆనకట్ట తలపుల్ని చిల్లులు పొడిచింది. సుందరం కూడదీసుకున్న శక్తి అతనికే ఎదురు తిరిగింది గౌరీ భుజాలమీద పడ్డచేతులు ఆమెను తీగల్లా చుట్టి వేశాయి

వరవశించిన భూదేవిలా, గౌరి వచ్చింది!

వర్షం! వర్షం!! వర్షం!!!

ఊపిరాడనివ్వని భృతరా వృద్ధి కౌగిలిలాంటి వర్షం! కత్తిచేత బట్టుకుని వగవాణ్ణి తరుముకుపోయే ఉన్నత్తుడిలాంటి వర్షం! గడ్డ పలుగుల్లా భామమీదికి దిగబడి, పాముల్లా నాలుకలు చాపుతూ పాకుతూన్న వర్షం!

వర్షం పూగిపోతోంది. ప్రకృతిని పూసి పారేస్తోంది.

విద్యుత్తు బద్దలై గుడ్డిగా పరుగులు తన్నున్నట్టు ఆకాశం నిండా మెరపుల! చల్లటి చేలి నేవులా టి ఆ విద్యుల్ల తాంతాల పుర్ణకు ప్రకృతి పులకించిపోతూ నిరగబడి నవ్వుతోంది. ప్రకృతి సిగ్గు విడిచేసింది. చీర విప్పేసింది. దంతపు బొమ్మలా మెరిసిపోతూ నవ్వుగా నిలబడింది.

పేపాలు రాక్షస మిథునంలా! ఒకదానివోటి పినచేసుకుంటూ గొర్తుతున్నాయి. ఆ వర్షాని కౌగిలిలో తుపాకి గుండులా నేడి దూముకుపోతోంది

ఆకాశం పెటెలిపోతూ ఓ మెరుపు మెరిసింది. ఫెళఫెళ మంటూ విక్కజో పిడుగుపడి భామి లి తుల్లొగి చొచ్చుకుపోయింది. నేల తియ్యగా మూలిగింది.

ఆకాశం కుంగిపోతున్నది. నేల పొంగిపోతున్నది.

వర్షత శిఖరాంమీదికి బరువుగా వాడేపోయిన ఎన్నోచేమం కరిగి, నీళ్ళై జారిపోతోంది. దాహంతో అలచుటించిపోతున్న నేల తవనా తీర్చుకుంటోంది.

పాడుగంటి గూడ్లగైలోకటి ధణధణమంటూ పంతెనమీద పరుగెడుతోంది.

(స శే షం)

చెప్పవే ఎవ్వరనిపిల్లు

శ్రీ యామిజాల పద్మనాభస్వామి

పచరాచరమ్ము విశ్వమ్ము నిమ్ముగదాల్చు
క్షమయంచు పిల్లనా సామి ! నిన్ను,
స్ఫటిక ప్రభావూర శైత్య ప్రభావమూ
జలమంచు పిల్లనా సామి ! నిన్ను,
ఎరమారుణ ప్రభా పటల భాసురధనం
జయుడంచు పిల్లనా సామి ! నిన్ను,
సుమ పరీమళ విభాసురమూర్తియో ప్రభం,
జనుడంచు పిల్లనా సామి ! నిన్ను,
గగనమని పిల్లనా సామి ! విగుణదీప్తి
చలితులౌ రవి శశియంచు పిల్లతునొక్కో ?
సరళమీవని పిల్లనా స్వామి ! నిన్ను
చెప్పవే ఎవ్వరని పిల్లు శ్రీనివాస !

౨

శీతలశ్చ స్ఫూర్తి చెన్నారు జలదమా ?
పరువంపు క్రొక్కారు మెఱుప ? నీవు
అంబరాంగణమునందసూక్ష్మతనువులై
భాసిల్లు చుక్కలా స్వామి ! నీవు,
మహానీయమైన ఆత్మజ్ఞానమున్ దెల్పు
విద్యయా నీవహో విశ్వనాథ !
విద్యకాకృతిని గల్పించు శబ్దమ నీవు
గుణములన్ పోషించు గుణివ నీవు
ఏకల కల్యాణ గుణమహోస్థానమౌచు
పరమసులభుడవౌచు మా స్వామి యై ॥

చెప్పవే వివరనిపిల్లు

చెల్లడామరకంటినా వేల్పుచేడ ?
చెప్పవా ఎవ్వరని పిల్లు శ్రీనివాస !

3

జాతిరత్న ప్రభాస్సార సుందరదేహ !
అరుణారుణ వవాళాధరోష్ణ !
వందాగ శన దివ్య మందార పదపద్మ !
అంజనోపమ మనోహర శరీర !
శ్రీవత్ర శాంఘనాంచితవక్ష ! శాలార్క
భాసమాన కరీట ! వనజనయన !
కంఠచక్రాయుధోజ్జ్వలహస్త ! ఇందిరా
సాభాగ్యవర్తనా ! జలద వర్ష !
ఓ ప్రభా ! లోకపాలనోద్యోగ నిర్వి
మేష ! సంతోష కారణ ! భాస లిపి
ఏ మమచు చిన్ను పిల్లునో యెరుగరాడ
చెప్పవే దయచేసి; మా అప్ప కావ !

4

కల్పాంతమున మాకవల్పమా సాహాయ్య
నిచ్చి ప్రేముడిని మమ్మేలు వాడ !
ప్రతిఫలమ్మున కానవడని తుడ్తుడవౌచు
ఆనందమూర్తివై అలరువాడ !
అపరంజయని పిల్లునా శిష్యమైన మా
ణిక్క మందున విగవిగలుగుల్కు
వజ్రమందున నిత్యభా భాసురంబైన
దీనమందున నిన్ను గేనదేన !
అల సనాతన విశ్వమోహన విశిష్ట
సుందరాకారుడందునా ? సుందమతివి
ఏమనుచు పిల్వనలెనాకో విరుగవయ్య
చెప్పవే వివరని పిల్లు శ్రీనివాస !

5

అమలుడవని పిల్లునా అచ్యుతుడనంచు
పేర్కొందునా నిన్ను విశ్వసాధ !

భక్త సంస్కృతి రోగ భయహారి దివ్యాక్ష
 ధం బందునా అమృతంబటంచు
 పిల్లనా ఆజ్యమా విరి తేనెయా పక్వ
 ఫలమ గోక్కిరమా పటికబెల్ల
 మా షడసోపేతమా ప్రసాదంబంచు
 చెప్పనా నీ పేరు శ్రీనివాస !
 రూపమే లేక తేజస్వరూపమైన
 చక్రమంచును పిల్లనా ప్రియ నిన్ను
 ఏమనుచు పిల్వనలెనాకో విరుగనయ్య
 చెప్పనే దయచేసి; మా అప్ప కావ!

౬

అలవిరించ్యాదుల కాదియో నిను చతు
 ర్యేదసారంబంచు పిల్వనలెనా ?
 విశ్వమోహవమైన విమల గీతమ ! న్యాయ
 సంస్థాపకమ్మైన శాస్త్రమనియ ?
 వీని కన్యన్ మిన్నయై నిక్కమై వెల్లు
 దివ్యవస్తువటంచు తెలిసికొననా ?
 అఖిలపుణ్యఫలమ్మటంచు పిల్లన లేక
 శ్రీత వత్సలుండైన కృష్ణుడనియ ?

అశ్రితామర మందార ! అసువిదూర !
 సచ్చిదానందరూప ! నిజ్ఞానదీప !
 ఏమనుచు నిన్ను పిల్వనో విరుగనయ్య !
 చెప్పనే శ్రీనివాస ! మా అప్ప కావ !

౭

నరని పిల్ల నిన్ను హృదయేశ్వర ! యందున లోకరక్షణో
 త్పవకర ! యందునా జగదుదాత్త సదాధిపతీ ! యటందువా !

భువనకరా ! యటందున ! పభూ ! పియబాంధవ ! యంచు పిల్తునా
వివరముగాగచెప్పవోకొ విశ్వవిధానపథానువర్తనా !

౮

స్తుతిపాత్ర ! రత్నభాసురగాత్ర ! నిను సృష్టి
కర్తయైని విరించిగా వచింతో ?
అహికంకణుండైన తుహినాంశుమాలి యం
చును పిల్తునా నిన్ను వన దవర్ణ !
ఈరేదులోకాల కేకాధిపతియౌచు
పాలించువాడ ! వన్నేలువాడ !
శ్రీ తులసీ దళాంచిత కంఠమాలికా !
అఖిలాంతరాత్మ ! ఏమనుచు పిల్తు ? !
సకల పురుషార్థదాయ ! యాశా ! వరేశ ! /
భిక్షపాలక ! మునిజనోపాస్యభూన
దైవమని నిన్ను పిల్తునా దాసబంధు !
చెప్పవే వివరని పిల్తు శ్రీనివాస ! |

౯

పాలనందముదచ్చి బంగారుబిందెతో
అమృతమిచ్చినవాడవనెదనయ్య !
కఱకురక్కను గూల్చి ధరను కొమ్మునదాల్చి
పట్టి ఆదివరాహ మనెదనయ్య !
ఆదిశేషునిపై నొయారమ్ముగా కూర్చు
వనజలోచనుడనుడవీవనెదనయ్య !
అవ్యయం బ్రవమేయము దైభవము కల
ఆశితామరభూజ మనెదనయ్య !
చేతనాచేతనంబైన సృష్టికెల్ల
తనువు జీవమునీవె యంచనెదనయ్య !
కాక ఏ మంచు నిను పిల్వగాగనానా
చెప్పవే శ్రీనివాస ! మా అప్ప కావ !

(అధారం : తిరువాయ్మొళి -)

అ ర్యా చీ న

తూర్పు గాంగరాజుల దేవేరులు

డా. సి. వి. రామచంద్రరావు

(గ త స ం చి క త రు వా యి)

కామార్లాపుడు (క్రీ.శ.1147-1156)

1) మానమదేవి : శాలివాహనశక సంవత్సరములు చెరిగి పోయిన ఒక ముఖలింగ శాసనమున, మధుకేశ్వరునికి ఆఖండ దీప దానము గావించిన మానమదేవి, 'కామార్లానదేవ మహిషీ' అని చెప్పబడ్డది.²⁵ ఈమె గూర్చి ఇంతకన్న వివరములు తెలియరావు. విజయ నగరం తాలూకా రెల్లివలస గ్రామమున లభ్యమైన శా. శ. 1075, ఆనంతరవర్మదేవర (అనగా కామార్లాపుని) వినిమిదవ పరిపాలనావత్సరము నాటి ఒక శాసనమున 'రాచమరంది అరువగొండలరావుత' అనువాడు, 'ఎరద విషయములో తాలండ వండెండు నాటిలోని ఒక గ్రామమును "శ్రీ కామార్లాన దేవ శ్రీ భువనగ్ధనంగా" వీరభద్రేశ్వర స్వామిక దానమిచ్చినాడు.²⁶ ఈ అరువ గొండలరావుత మానమదేవి సోదరుడైన కావచ్చును కామార్లాపుని ఇతర రాణుల పేర్లు శిలా శాసనములనుండిగాని, తామ్రపట్టికలనుండిగాని తెలియరావు.

రాఘవుడు (క్రీ. శ. 1156-1170)

రాఘవుని దేవేరు లెవరో శిలాశాసనములనుండిగాని, తామ్ర శాసనములనుండిగాని ఎరుకరారు.

ఇమ్మడి రాజరాజు (క్రీ. శ. 1170-1190)

1) మంగుట దేవి : ఇమ్మడిరాజరాజు తమ్ముడైన ఇమ్మడి అనియంక భీముని కామమనటి ఒక భువనేశ్వర శిలా శాసనమున,

స్వప్నేశ్వరుడనువాని సోదరి సురమాదేవి ఇమ్మడి రాజరాజభార్యగా పేర్కొనబడినది²⁷ ఈ స్వప్నేశ్వరుడు ఇమ్మడి రాజరాజునకు ఇమ్మడి అనియంక భీమునికి సైన్యాధ్యక్షుడై యున్నవాడు. స్వప్నేశ్వరుడు, సురమ అహిరముడనువాని బిడ్డలు. అహిరముని తండ్రి మూలదేవుడు. మూలదేవుని తండ్రి గౌతమ గోత్రజాడైన ద్వాపదేవుడను రాజపుత్రుడు. ఇమ్మడి రాజరాజునకు వేరెవరైన దేవేరులు ఉన్న వారి పేర్లు తెలియరావు.

ఇమ్మడి అనియంక భీముడు

(క్రీ. శ. 1190-1198)

1) వాఘులదేవి : శిలా శాసనములలో ఇమ్మడి అనియంక భీముని రాణులెవరును పేర్కొనబడలేదు. తామ్రపట్టికలలో పట్టుమహిషియైన వాఘుల్లదేవి వలన ఇతనికి ముమ్మడి రాజరాజు కలిగినని చెప్పబడ్డది.²⁸

ముమ్మడి రాజరాజు (క్రీ. శ. 1198-1211)

1) మంగుట దేవి : వాళ కృకుల సంభూత, వేలాసొంట్ల వారిది అయిన మంగుటదేవి ముమ్మడి రాజరాజువలన ముమ్మడి అనియంక భీముని బడసెనని తామ్రపట్టికలు చెప్పుచున్నవి.²⁹

ముమ్మడి అనియంక భీముడు

(క్రి. శ. 1211-1238)

1) సోమలదేవి : మహారాజాధిరాజ రాజవరచేష్ఠర అనంత
సర్మ రాహుతదేవ బిరుదాంకితుడైన (ముమ్మడి) అనియంక భీముని
19 ■ పాలనావత్సరమునాటి (క్రి.శ. 1230) కాంచీ శిలాశాసనము
ఆతని దేవేగి సోమలదేవిని పెండ్లిను చున్నది ³⁰ ఈ శాసనమున
సోమలదేవి వారణాస టకము (అనగా నెటి కటక్) నుండి, అంత
రు ది విషయము (నేటి అంతర్ డ్ వరగణా, ఫురిజిల్లా) నందలి
ఉదయ కామ గ్రామమును కంచి అల్లాల వాడపెరుగూళ్ల పూజా
పునస్సారములకై దానమిచ్చునట్లు తెలుపబడ్డది. డి. పి. సర్కార్
ఈమె ముమ్మడి రాజరాజ చోళుని (క్రి. శ. 1216 - 1246)
కుమార్తెయై ఉండవచ్చునని సూచించిరి ³¹ హయనల చక్రవర్తి
ఇమ్మడి నరసింహునికి సోమలదేవి అను రాణివలన ఒక పుత్రిక గలదు.
ఆమెను ముమ్మడి రాజరాజచోళుడు పెండ్లాడినాడు. వారికి గలిగిన
సంతానమే ముమ్మడి అనియంకభీముని దేవేరి సోమల అని పిర్కారుగారు
సూచించినారు. ముమ్మడి రాజరాజచోళుని దేవేరి పుత్రికకు తన తల్లి
పేరు పెట్టియుండవచ్చును. ఈ పరిదర్శమున ఒక విషయము
సూచించవలసియున్నది. ముమ్మడి రాజరాజచోళుడు (క్రి.శ. 1216
-1246) సత్త్వాహీనుడు. క్రి. శ. 1223 ప్రాంతమున
ముమ్మడి అనియంకభీముని బడ్డె మూకలు చోళరాజ్యమును (నవేశించి,
శ్రీరంగమువరకు నడచెను. శ్రీరంగములోని శాసనములలో 'బడ్డెల
గలభా'కు సంబంధించిన (వస్త్రావము కలదు. ఈ బడ్డె మూకలు
(క్రి. శ. 1225 వరకు చోళరాజ్యముననే ఉండెను. అనియంక
భీముని దక్షిణదేశ దండయాత్రను గురించి మనకు పూర్తివివరములు
తెలియవచ్చుటలేదు. దీనిని గురించి ఇంకను పరిశోధన జరుగవలసి
యున్నది. అనియంకభీముడు (తెక ఆతని మూకలు) తన దక్షిణదేశ
దండయాత్రలో క్రి. శ. 1225 ప్రాంతమున ముమ్మడి రాజరాజ
చోళుని నిర్మించి, అతని పుత్రిక యైన సోమలదేవిని, యుద్ధపరివార
ముగా, దేవేరిగా స్వీకరించెనని నేను భావించుచున్నాను. ఏలనన,
కాంచీపురమున పైన కనుపరచిన క్రి. శ. 1230 నాటి సోమలదేవి
శాసనచేగాక, క్రి. శ. 1235 నాటి అనియంకభీముని మరియొక
శాసనము కూడ కలదు. ³² ఈ శాసనమున, కళింగేష్వరుడైన అని

యంకభీముడు అల్లాలనాదదేవుని నాలు నిత్యదీపములు పెట్టుటకై
128 ఆపులను, 4 ఎద్దులను దానము చేసెనని చెప్పబడినది ఇట్లు
(క్రి. శ. 1230న అని యంకభీముని దేవేరియైన చోళరాజపుత్రి
సోమలదేవి, క్రి. శ. 1235న అనియంకభీముడు కాంచీపుర దేవా
లయమునకు దానధర్మములు గావించుట, అని యంకభీమునికి (క్రి. శ.
1225 ప్రాంతమున దక్షిణదేశ దండయాత్రలో చోళులతో కలిగిన
వివాహ సంబంధము వలననే యని నెన భావించుచున్నాను ■ పైన,
అనంతవర్మ చోడగంగుని దేవేరి సోమలదేవి నామధేయం కలదనియు,
ఆమె తూర్పువాళుక్య రాజరాజనగేందునికి రెవలదేవి వలన కలిగిన
కుమార్తె సోమలదేవికి దాహితియై యుండవచ్చుననియు చెప్పి
యుంటిని. ఈ "సోమల" అను పేరుచాళుక్య, చోళ, హయనల
వంశములలో తరచు కానవచ్చు పేరైయున్నది.

2) కస్తూరీదేవి : తామ్రపట్టికలలో ముమ్మడి అనియంక
భీమునికి కస్తూరీదేవివలన (మొదటి) నరసింహుడు కలిగెనని చెప్ప
బడినది. ³⁴ ఈమెను గూర్చి ఇతర వివరములు తెలియరావు.

3) గంగదేవి : ఏరశ్రీ నరసింహరావుల దేవర (దటి
నరసింహుని) 22 వ పాలనా వత్సరమునాటి ఒక సింహాచల శాసన
మున ఈమె "అనియంక భీమదేవరిల గంగమహదేవి" అని
చెప్పబడినది. ³⁵

మొదటి నరసింహుడు (క్రి. శ. 1238-1263)

1) సీతాదేవి : ఈమె పేరు శిలాశాసనములలో కానరాదు
శిలా శాసనములు మొదటి నరసింహుని రాణుల నెవ్వరిని పెండ్లి
యుండలేదు. తామ్రశాసనములలో సీతాదేవి మూలము డుని
కుమార్తె యనియు, మొదటి నరసింహుని భార్యయనియు, కాంచీ
భానుదేవుని తల్లి అనియు గెప్పుబడినది. ³⁶ సీతాదేవి తండ్రియైన
మూలచంద్రు డెవరో తెలియరాదు.

మొదటి భానుదేవుడు (క్రి.శ. 1263-1278)

1) అన్నకూంబ : కాలివాహన శకము, 1196 (క్రి. శ.
1274) నాటి ఒక ద్రాక్షారామ సంస్కృత శిలా శాసనమున అన్న

నూరి తాను 'గజనుటావతి వీరభాను పట్టా...మహాపీ' అని చెప్పుకొని యున్నది.³⁷ ఈమె శాసనమున తన తండ్రిపేరు కూడ చెప్పుకొన్నది; కాని, ఆ తాగము పూర్తిగా చెరిగిపోయినది. ఈమె పేరున గూడా ఒక అక్షరము చెరిగిపోయి, "గజనుటావతి వీరభాను పట్టా...మహాపీ" అని ఉన్నది. ఈ లోపించిన అక్షరము 'న్న' గా తావించడమైనది. ఈమె దాక్షారామ భీమేశ్వరుని భోగార్హమై సంతతాండి విషయమున 30 ఖండుకములనెల, దేవాలయమునకు లేక దాక్షారామమునకు తూర్పు చివరగల తోపున వందనము ననుకరించు ఉద్యానవనము, దానిమధ్య "చోడమంటవ" మను పేర ఒక మండపము కట్టించినది. తాను గజపతి అమరాగమునకు ప్రాతమైన సుపుత, ప్రాతవతిని చెప్పుకొన్నది. తాను కట్టించిన మండపమునకు "చోడమండప" మని పేరుడుటచే ఈమె చోడ లేక చోళ రాకుమార్తెయై యుండనోపు కాని దీనికి ప్రతిబంధకముగా శాసనము చివర, "తే పరిపాలయన్ తు చాళుక్య ధమ్మన్ భువి భావిభూపాః" అని చెప్పియుండుటచే, ఈమె చాళుక్య వంశజ అని గూడ సంశయము కలుగుచున్నది. విష్ణుని పరిశీలనకై శాసన భాగము నిందు పొందుపరచుచున్నాను: "లింపిండ్రిండు సంమితా మపి మహీం శ్రీ నిరభానోమ్మనోదేవీ సంతతాండి విషయే సాదాజ్ఞగన్మం గల|| ౧|| భీమనాథపుర పూర్వ దిక్పటి తోంపు మధ్యగత చోడ మంటవ|| నంగనం నవమకారి కోమలై భగన్రుమ్మైరివా తయూ చునోరమ్మై|| ౨|| రాగతిలేక సంగత గజపతి భానోమ్మపుత్ర ప్రాతవతి || ౩|| సా పట్టమహాదేవి జీయాత్మాభాగ్య భాగ్యవతి|| ౪|| శ్రీ వీరభాను దేవై తనదిధి మద్యత్పునస్య హృదిముదిత| అత్మానురూప నిశ్చల శౌభాగ్యం సార్వత్రి దద్యత్|| ౫|| నిదాయ మూల్యం నిధివత్ కమేణ సుమల్లభగాజత్సన్ రిమ ధర్మత్రీ యదా డిన్తాన్ తే పరిపాలయన్ తు చాళుక్య ధమ్మన్ భువి భావి భూపాః|| ౬||

2) జాకల్లదేవి: తామ్రశాసనములలో చాళుక్య వంశ సంభూతయగు జాకల్లదేవికి మొదటి భానుదేవుని వలన ఇమ్మడి నరసింహుడు దుదయించెనని చెప్పబడినది.³⁸

ఇమ్మడి నరసింహుడు [క్రీ.శ.1278-1305]

1) చోడమహాదేవి : తామ్రశాసనములలో ఇమ్మడి నరసింహు

నికి చోడమహాదేవివలన ఇమ్మడి భానుదేవుడు దుదయించెనని చెప్పబడినది.³⁹

ఇమ్మడి భానుదేవుడు [క్రీ.శ.1305-1327]

1) లక్ష్మీదేవి : ఈమెకు ఇమ్మడి భానుదేవునివలన ముమ్మడి నరసింహుడు దుదయించెనని తామ్రశాసనములు చెప్పుచున్నవి.⁴⁰

ముమ్మడి నరసింహుడు

[క్రీ.శ. 1327-1353]

1) గంగాదేవి : శ్రీ కూర్మం, సింహాచలం, శ్రీకాకుళం (కృష్ణా జిల్లా) - ఈ చోట్లగల వైష్ణవ దేవస్థానములలో గంగాదేవి ఆ యా దేవతల పూజా ఘనస్మారములకు, నిత్యసేవకు దాన ధర్మములు గావించి వేయించిన శాసనములు. శా. శ. 1265 (క్రీ.శ. 1343) నుండి శా. శ. 1275 (క్రీ.శ. 1353) వరకు, చాల గలవు.⁴¹ ఈమె శాసనములు వైష్ణవ దేవస్థానములకే పరిమితమగుటచే ఈమె వైష్ణవ మతాయాయ అయినపుండవచ్చును. ఒక శాసనమున ఈమె "వత్సవతా, ధర్మవతీ, హరేర్పత్ని సమన్వితా" అని వర్ణింపబడినది.⁴² "శ్రీ వీరాదివీర నరనారసింహ్య దేవ" (ముమ్మడి నరసింహుని) 28 వ విజయరాజ్య సంవత్సరమునాటి ఒక శ్రీ కూర్మ శాసనమున, ఈమె సీతాదేవి అను నామితో కలిసి దేవునికి కొన్ని సేవలకై విర్బాటు గావించినది.⁴³ ఈ శాసనమున గంగాదేవికి, సీతాదేవికి, నరసింహునితోగల సంబంధ బాంధవ్యములు తెలుపబడలేదు. నరసింహునికి కొమ్మిదేవియను మరియొక దేవేరి కలదు.⁴⁴ శ్రీ కూర్మమండలి యొక శాసనమున సీతాదేవిని తన కూతురుగా కొమ్మిదేవి పేర్కొని యున్నది.⁴⁵ ఈ శాసనమున గంగాదేవికూడా పేర్కొనబడియున్నది.

శా. శ. 1271 నాటి సింహాచల శాసనముకంటే "వీరవర సింహదేవరాజుల మహాదేవి గంగామహాదేవి" ని అపూర్వా తనయగా చెప్పియున్నది.⁴⁶ ఆమెను గూర్చి శాసన సంస్కృత భాగమున ఇట్లున్నది! 'వీర శ్రీ సుత్రతావ కీతి పతి తిరిక శ్రీ పతేస్తుల్య

కీర్తిర్విభ్యాతో రుద్రతాప స్పకళ గుణనిధిర్దాన శౌండభృకాస్తి ||
రాష్ట్రీవర్య రమేన ప్రకటిత మహిగా వల్లభా అవ్య సాధ్యీ గంగదేవీ
గుణాభ్యా జలసిధి పద్మశస్త్రివృరాజస్య పుత్రీ||". జలనిధి పద్మశుద్ధే స
ఈ అమృరాజు ఎవరో తెలియదు. శా. శ. 1272 నాటి ఒక సింహ
చరిత్ర శాసనమున ఈమె సూర్యవంశ సముద్భూతగ చెప్పబడినది. 47
శాసన సంస్కృత భాగమున నిల్చున్నది: 'శ్రీమతు గంగాన్యాయే
సువిమల చరితే సూర్యవంశ ప్రకాశే వీరక్ష్మాహ సృసింహో వని పతి
మణి శ్రీ వాణీ వల్లభస్య ప్రకటిత యశస్తస్య రాష్ట్రీ
వదన్యా దేవీ గంగభిదానా మహతి దయతా సన్నిధానత్ గు యాభ్యా'
ఈ శాసనముద్వారా, దేవుని కీమే "గంగా నరసింహ భోగ" మను
తైంకర్యము ప్రతిష్ఠించి, ఆ సేవ జరుగుజూటుకై, "కళింగ దేశ
మందున ఎరద విషయాననుతాం డంగి మోలపాట పిన్కెల్ల కరటము
వెలంగాట వెంటి గరపల్లి" అను ఆరు గ్రామములు సమర్పించినది.
శా. శ. 1274 లో ఈమె (నృసింహ వృవతే రద్దాంగ లక్ష్మీ మదా
గంగాంబా") కూర్మేశ్వరునకు కొన్ని ఆభరణముల సమర్పించినది 48
శా. శ. 1275 లో గంగదేవి తాను ప్రతిష్ఠించిన గంగానరసింహ

భోగమును తైంకర్యనమయమున పురాణ పతనకై ఏర్పాటు గావించి
నది 49 అదే వత్సరమున శాశిదాన సేనాపతి, గోపాలజియ్య, గోవింద
సేనాపతులను అధికారులద్వారా శ్రీ కాకాలను (శ్రీకాకుళం, కృష్ణా
జిల్లా) వల్లభరాయనికి, ఆభరణ, ఛత్ర, చామరాది ఉత్తమ వస్తు
జాతమును కానుకలంపినది. 50. గంగదేవి శాసనములు ఇన్ని లభ్య
మగుచున్నను, ఈమె సూర్యవంశమునకు చెందిన అమృరాజు అనువాని
కూతురని తప్ప వేరు వివరము లేవియు తెలియవు.

2) కొమ్మిదేవి: శా. శ. 1263 నాటి ఒక శ్రీ కూర్మ
శాసనమున ఈ కొమ్మిదేవి, "తన కూంతురైన సీతాదేవికి పుణ్యము
గను" శ్రీ కూర్మనాథునికి కొన్ని గోవులను, ఆభరణములను,
దీపస్తంభమును ధర్మము కావించినది. 51 ఈ శాసనము నరసిం
హునిగాని, నరసింహునితో కొమ్మిదేవికిగల సంబంధమునుగాని పేర్కొ
నదు. ఇదే శాసనమున, గంగదేవి శ్రీకూర్మనాథుని "నామ సంకీర్త
నమునకుగా" ఏర్పాటు గావించినది. సీతాదేవి గంగదేవితోకలసి,
శ్రీ కూర్మమునదే, వేరొక శాసన మూలమున, కొన్ని సేవ లర్పిం
చినదని పైన తెలిపియుంటిమి. దీనినిబట్టి నమన్వయము చేయగా,

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్ వారి గ్రేప్ మిక్స్చరర్
జీర్ణశక్తిని సరిచేస్తుంది. దానికి తోడ్పడుతుంది.
బిడ్డని ఆరోగ్యంగా, సంతోషంగా
ఉంచుతుంది. అమృతాంజన్ లిమిటెడ్
వారి గ్రేప్ మిక్స్చరర్ సులభమైన
వాయువు. అజీర్ణం, పళ్లెపచ్చె
కాలంలో ఇబ్బందులు వాటికి
మంచి గుణం ఇస్తుంది.

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్

బిడ్డ సంతోషంగా ఉంటే

అమృతాంజన్ గ్రేప్ మిక్స్చరర్ వాడినట్లే

OBM/2642 TG

ఈ కొమ్మిదేని నరసింహుని మరియొక దేవేరి యని తోచుచున్నది. ఈమెదే శా. శ. 1271, "వీరాదివీర సంహారసింహ్య దేవ విజయ రాజ్య సంవత్సరములు 28" నాటి శ్రీ కూర్మ శాసనముకంటే కలదు.⁵² ఈ శాసనమునగూడా కొమ్మిదేనికి నరసింహునికిగల సంబంధము తెలుపబడలేదు.

3) దిరుజాదేవి : శా. శ. 1305, నాల్గిది నరసింహుని (క్రీ. శ. 1378-1409) నాటి, ఒక సింహాచల శాసనమున దిరుజాదేవి "గజవతి పెదనరసింహ్య దేవరాజుల మహాదేవి" గా పేర్కొనబడినది.⁵³ ఈ పెదనరసింహరాజు ముమ్మడి నరసింహుడుగా గుర్తింపబడినాడు.⁵⁴ ఈ శాసనమున ఈమె "శ్రీ వీర భానుదేవరాజుల" (అనగా ముమ్మడి భానుదేవుని) 'మహాదేవి తారాదేవి' తా కలసి సీంహాచలస్వామికి రెండు వింజామరలు నమర్పించినది. దిరుజాదేవి, తన భర్త ముమ్మడి నరసింహుడు గణించిన తర్వాత, మనమధైన నాల్గిది నరసింహుని కాలము వరకు జీవించియున్నట్లు ఈ శాసనమున న తెలియును.

4) కమలాదేవి : తాను శాసనములలో నరసింహునికి కమలాదేవి న (ముమ్మడి) భానుదేవుడు కలిగెనని చెప్పబడియున్నది.⁵⁵

ముమ్మడి భానుదేవుడు

[క్రీ. శ. 1353-1378]

1) తారాదేవి : శా. శ. 1305, నాల్గిది నరసింహుని (క్రీ. శ. 1378-1409) నాటి, ఒక సింహాచల శాసనమున ఈమె 'శ్రీ వీర భాను దేవరాజుల మహాదేవి తారాదేవి' అని చెప్పబడినది.⁵⁶ ఈమె ముమ్మడి నరసింహుని దేవేరియైన దిరుజాదేవితో కలసి, సింహాచల నాథునికి రెండు వింజామరలు నమర్పణ చేసినదని పైన చెప్పితిమి.

2) హీరాదేవి : తాను శాసనములలో చాళుక్యసంక సంభూత యగు హీరాదేవికి, (ముమ్మడి) భానుదేవునివలన, (నాల్గిది) నరసింహాచలయించెనని చెప్పబడినది.⁵⁷

నాల్గిది నరసింహుడు [క్రీ. శ. 1378-1409]

1) తారాదేవి : శా. శ. 1305 నాటి ఒక సింహాచల శాసనము, పంపెక్కెతమున, "తారాదేవి నృసింహ్యక్షితివతి తిలకస్య (నమానస్య భార్య)" అనియు "తలుగున," గజవతి వీరసింహ్యదేవని నట్టమహాదేవి తారాదేవి" అని చెప్పియున్నది.⁵⁸ పైన, శా. శ. 1305 నాటి ఒక సింహాచల శాసనము (ముమ్మడి) భానుదేవుని దేవేరి 'తారాదేవి' నొకతెను పేర్కొని యున్నదని చెప్పితిమి. ఈ 'తారాదేవి' నామరేయి లిద్దఱు వేర్వేరు వ్యక్తు లనుకొనవలయును భానుదేవుని భార్య తారాదేవిని పేర్కొన్న శాసనము శా. శ. 1305, చైత్ర కృష్ణ శుక్ల అష్టమి, తు కవారము నాటిది అనగా ఈరెండు శాసనముల మధ్య రెండురోజుల ఎడము కలదు. ఈ తారాదేవులిద్దరు వేర్వేరు వ్యక్తులని భావించుటే నచుంజనము. వీరినిగూర్చి తర వివరము లేవియు తెలియకపోవుట దురదృష్టము.

2) ఉత్తమదేవి : ఈమెకు సంబంధించిన శాసనము లాదు సింహాచలమున గలవు.⁵⁹

శా. శ. 1316 నాటి రెండు శాసనములు ఈమెను (నాల్గిది) నరసింహుని భార్యగా పేర్కొను చున్నవి. మొదటి శాసనమున ఈమె "వీరాదివీర నృసింహ దేవరాజుల మహాదేవి ఉత్తమాదేవి" అని పేర్కొనబడినది.⁶⁰ శాసన సంస్కృత భాగమున "నృసింహ్యక్షితివతి రమణీ దేవయోగిత నమదాతో ఉత్తమదేవి సంజ్ఞా సకల గుణవతి" అని వర్ణించి బడినది" ఈ శాసనముద్వారా, "ఉత్తమదేవి మహాభాగము" అను కైంకర్యము ప్రతిష్ఠించి, శ్రీ నరసింహ్య నాథునికి నిత్యమున్ను ఒక అవనిరము ఆరగింపను ఏవగాండి ఊరు...త్రయముగని" తమస్పించినది. రెండవ శాసనమున ఈమె "వీరాదివీర నృసింహ్య దేవరాజుల మహాదేవి ఉత్తమదేవి మహాదేవి" అని పేర్కొనబడినది.⁶¹

శా. శ. 1316నాటి మరియొక శాసనము ఉత్తమదేవి తల్లి, "పేరు చింగా ముదువలియని, మాతులుని పేరు తమ్మన జియ్యన అని తెలుపును.⁶² ఈ తమ్మన జీమవను గూర్చి శాసనము ఇట్లు చెప్పుచున్నది. "శ్రీ నరసింహదేవదయితో దేవ్య (వ్య?) త్తమామాతులః శ్రీ వత్సావ్యయ వరలారు వరదాచార్యత్మజః శ్రీనిధిః | శ్రీ చింగాముదు వ్యతి ప్రయతర భాతావ తాతాంబుధిర్దీమాన్ త (ం) మ్మన జియ్యన ప్రభువరో జీయాచ్చిరం భూతతల్" తెలుగున "[భంటా]

త... శబ్ద శీత (0) మ్మన జీగ్యన" అని పేర్కొనబడినాడు. "భంటాత...లేఖ", బహుశా భండారలేఖ కావచ్చును. ఇవట తమ్మన జీయన, ఉత్తమదేవి తల్లి చింగాముదునలికి నీయతర భాతగా చెప్పబడినాడు తమ్మన జీయన. చింగారెడ్డి ముదునలుల తండ్రి, అనగా ఉత్తమదేవి మాతామహుడు, శీతశ్రు గోతుడైన వలలారు వరదా చార్యుడు గోతమునుబట్టి, ఆచార్య సంకేతమునుబట్టి ఈ వరదా చార్యుడు వైష్ణవ బ్రాహ్మణుడు అనుకొనవలెను. ఇట్లు తల్లిచైపు ఉత్తమదేవి బ్రాహ్మణవంశ సంజాతగా కన్పిస్తున్నది. శా. శ. 1316 నాటిదే, వేరొక శాసనమున తమ్మన జీయనభార్య "తల్లను నాయకాణి" అని పేర్కొనబడియున్నది.⁶³ శా. శ. 1313 నాటి ఒకశాసనమున "...ంతాబుడా ఇలేంక శ్రీ తమ్మన జీయన" పేర్కొనబడియున్నాడు.⁶⁴ ఇతడు ఉత్తమదేవి మాతలుడైన తమ్మన జీయన అనుకొనవలయును. "...ంతా బుడా ఇలేంక" ఒక అధికారమును సూచించు పదముగా నున్నది.

శా. శ. 1316 నాటిదే వేరొక శాసనమున, ఉత్తమదేవి తల్లి చింగారెడ్డి ముదునలి, "అర్జునరెడ్డి సంగముదునలి" అని పేర్కొనబడి, ఉత్తమదేవి ప్రతిష్ఠించిన "ఉత్తమదేవి మహాభాగ" మను సేనకు, తాను నిత్యము ఒక కుండెడు పెరుగు కుమర్చించు ఏర్పాటు కావించిరది.⁶⁵ ఈ శాసనమున "వలలారు తమ్మయంగారు" "తమ అచార్యుండ"ని సంగముదునలి పేర్కొనినది. ఈ వలలారు తమ్మయ్య, ఆమెసోదరుడైన తమ్మన జీయనయూ, లేక వేరొక వక్త్రయా అని నిర్ణయించుటకు ఆధారములులేవు. 'అర్జునరెడ్డి సంగముదునలి' అని సంగముదునలి పేర్కొనబడుటలో, ఈ అర్జునరెడ్డి అనువాడు ఆమె భర్త అని ఊహించవలసియున్నది రెడ్డి అనుపదము నాల్గవ జాతిని సూచించును. ఇదే నిజమైన పక్షమున ఉత్తమదేవి శ్రాద్ధునక, బ్రాహ్మణ స్త్రీ జరిగిన ప్రతిలోమ సంబంధమున కలిగినదని తలచవలసి యున్నది. శా. శ. 1318నాటి ఒక శాసనమున 'అర్జుని జీయన' అనువాడు "ఉత్తమమహాదేవి భాగము"న, దేవునికి వింజామరలు వీచుటకై ఏర్పాటు గావించినాడు.⁶⁶ ఈ అర్జున జీయన "భాగవరీక్ష" అనగా దేవునికి జరుగవలసిన సేవలను అమలుపరచవలసిన అధికారిగా చెప్పబడినాడు. ఈ అర్జునజీయనే అర్జునరెడ్డి కావచ్చును శా. శ. 1323 నాటి మరియొక శాసనమున 'ఉత్తమ మహాదేవి తల్లి చింగా ముదునలింగారు' పేర్కొనబడి యున్నది.⁶⁷

ఈ శాసనమున ఈమె "శ్రీ మహాదేవిభాగము" అనగా ఉత్తమ మహాదేవి భాగమునకై, దేవుని "మడవలి" అనగా వంటసాలకుగాను 10 పుట్ల వేల వసుర్పించినది.

3) పార్వతీదేవి : శా. శ. 1328 నాటి ఒక సింహాచల శాసనము ముమ్మడి నామాంతరయగు పార్వతీదేవిని, శాసన తెలుగు భాగమున "ప్రతాపా వీరనరసింహ్య దేవమహారాజుల మహాదేవితైన విఝ్న జీయ్యనంగారి కూతులు పార్వతి మహాదేవింగారు" అని, సంస్కృత భాగమున "గుణగణనిలయా విజ్ఞనేశస్య పుత్రీ స్వస్యాశ్చా బీష్మత్య సద్వైత్య గజపతి ద్వైతా సార్వతి ముంమడాభ్యాం" అనియు పేర్కొనినది.⁶⁸ పార్వతీదేవి తండ్రిగా పేర్కొనబడిన విఝ్నజీయన లేక విజ్ఞనేశుని గూర్చి ఎట్టి వివరములు తెలియరావు. పార్వతీదేవి, ప్రభుత్వమునుండి 6 గ్రామములుకొని దేవునికి వసుర్పించినది. ఈ విషయమును శాసనము ఇట్లు నుడువుచున్నది. "పార్వతి మహాదేవింగారు తమకు అబీష్మత్త్య సిద్ధిగాను భాగవకై కటక భండారమందు మలలు 300 మాళు ప్రవేశముచేసి రజల శ్రీ హస్తా సాత్ర ప్రమాణమందును కలింగదేశమందును అనకమ్మి నాపులమ్మి సీనికవాడ విడువాక వాడుమను ముమ్మడివాడ క్రయంగా విలివి సింహ్యది వా(0) ధనికి వసుర్పించెను."

4) కమలాదేవి : శా. శ. 1326 నాటి ఒక సింహాచల శాసనమున కమలాదేవి నాల్గడి భానుదేవుని (శా. శ. 1409-1434) సేనతల్లిగా చెప్పబడివున్నది.⁶⁹ శాసన సంస్కృత భాగమున ఈమె 'జీయ్య గజపతి జననీ కమలాదేవి' అని తల్లిగానే పేర్కొనబడి నప్పటికి, తెలుగుభాగమున "గజపతి ప్రతాపవీర నిరంక్కు భాణు దేవ రాజుల సేనతల్లి కమలాదేవి అమ్మజీయ్యంగారు" అని వివరించబడినది.

నాల్గడి భానుదేవుని తామసట్టిక లేవియు నేటికి లభ్యము కాకపోవుటచేతను, పైన పేర్కొనిన నాల్గడి నరసింహుని రాణులలో నాల్గడి భానుదేవుని తల్లి ఎవరో చెప్పవీలుకాదు బహుశా నాల్గడి భానుదేవుడు తారాదేవిపు తుడైయుండవచ్చును; ఏలనన, ఈమె శివాశాసనములందు నట్టదేవిగా పేర్కొనబడినది.

నాల్గడి భానుదేవుడు

[శా. శ. 1409-1434]

శివా శాసనముల నాల్గడి భానుదేవున నల్లరు దేవేరుల

పేర్లను తెలిపుచున్నది ఈ శాసనము లన్నియు సింహాచలమున లభ్యమైనవి.

1) రాజులదేని లేక రాజు దేని:

శా. శ. 1336 నాటి ఒక శాసనము ఈమెను “గజవతి సతానరీర శ్రీ నిశంక భాణదేవరాజుల మహాదేవి రజాల దేశ మహాదేశ” అని పేర్కొన్నది ⁷⁰

2) తల్లమదేవి : ఈమె శా. శ. 1344నాటి ఒక శాసనమున వాణాసి కటకము (నేటి కటక్)నుండి, దేవుని నిత్య తిరుమంజనము (అభిషేకము)నకు ఏర్పాటు గావించినది. ⁷¹ శాసన సంస్కృత భాగమున “భానుదేవ గజాదీశ మహాదేవ్యావ్యా తల్లమా” అని, తెలుగున, “వీర శ్రీ విశంక భాణదేవరాజుల మహాదేవి తల్లమాదేవి మహాదేవి” అని పేర్కొనబడినది

3) ఎల్లమదేవి : శా. శ. 1349 నాటి ఒక శాసనమున, ఈమె “నిశంక భాణదేవ రాజుల మహాదేవి ఎల్లమాదేవి” అని చెప్పబడినది ⁷²

4) చోండ మహాదేవి శా. శ. 1352 నాటి ఒక శాసనము “నిశంక భాణదేవరాజుల మహాదేవి చోండ (మా) దేవి మహాదేవి”ని పేర్కొనుచున్నది.

నాగ్నాడి భా దేవుని పై దేవేయ గూర్చిన ఇతర వివరము లేనియు తెలియరావు.

అర్వాచీన తూర్పు గాంగరాజుల దేవేరులను గూర్చిన వివరము లనేకము భావిరిశోధన వలన ఎరుగవలసి యున్నది. వీరిలో చాలమంది పసిద్ద రాజ వంశములకు చెందినవారుగాక సామాన్య వనితలుగ కన్పించుచున్నారు. చాలమటుకు, రాజులు తమ కలిమి బాముల కిచ్చుకై పసిద్ద రాజవంశములకు చెందిన రాజ కన్యలను వివాహ పూడుట సం వదాయము; యుద్ధమునందోడిన రాజుల కుమార్తెలను, ఒక చిధిమైన నష్ట వరిహారముగ, వారి రూప గుణాతిశయములనుబట్టి, ఉద్వాహనము ఆచారముగూడ కలదు. గాంగరాజుల వివాహములు చాలమటుకు ఈ సంప్రదాయములకు విరుద్ధముగ బుచ్చువి. పట్టపు దేవేరుల కుప్పిడినవారి విషయమునగూడ, వారి

వంశాధికమును గూర్చిన, వారి తరితండ్రులగూర్చిన వివరములు చెప్పబడియుండలేదు. వీరిలో కొంతమంది తమ తల్లులపేర్లు తప్ప తండ్రులపేర్లు చెప్పలేదు వీరిలో క్షత్రియ కన్యలేగాక, బ్రాహ్మణ, శూద్రాది ఇతర వర్ణములకు చెందిన వారుగూడ ఉండినట్లు తెలియుచున్నది. దీనినిబట్టి నాడు సంఘమున, అనులోమ సరిలోమ వివాహములుగూడ ఆమోద యోగ్యము లైనటు తలచవలెను.

ఈ వ్యాసమున, శాసనములనుండి, నేటికీ తెలియవచ్చినంత వరకు, అర్వాచీన తూర్పు గాంగరాజుల దేవేరులను గూర్చి, సమగ్రముగా తెలియ చేయుటకు ప్రయత్నము జరిగినది. భావికాలమున బయల్పడగల శాసనముల వలన వీరినిగూర్చి ఇతోధిక వివరణముల కవకాశము కలుగవచ్చును.

అధో జ్ఞా పిక లు

- 25 ద. హం. శా V. 1047
- 26 ద. హం. శా X. 707.
- 27 ఎస్. ఇండియా VI, పు. 198 మొ||
- 28 ఎస్. ఇండియా. XXXI పు 249-262 బు.
- 29 అదే.
- 30 ఎస్. ఇండియా. XXXI, పు. 94-98 బు.
- 31 ఎస్. ఇండియా, XXXI, పు. 99-102 బు.
- 32 ఎస్ ఇండియా, XXXI, పు. 94-98.
- 33 దక్షిణ దేశము పై ఈ బడ్డె దండయాత్ర, అనియంక భీమ, సోమల దేవీ వివాహ బాంధవ్యము, వీనినిగూర్చిన చరిత్రలకై చూడు. నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారి వ్యాసములు, భారతి, 1945, ఫిబ్రవరి. పు 161 మొ|| జాన్, పు. 541 మొ||, జూలై. పు. 57 మొ||; డి. సి సర్కార్, ఎస్ ఇండియా, XXX పు. 19 మొ|| ఎస్. ఇండియా, XXXI, పు 99 102 లలో; టివి మహాలింగం, ఎస్. ఇండియా, XXXI, పు. 94 98. ఎస్ ఇండియా, XXVIII పు, 185 196 బు; కలింగ సంఘిక, పు. 89.

35	ద హిం శా. VI, 1207.	43	దహింశా V. 1225
36	స. ఇండికా, XXVIII, 185-189, కళింగ సంవిక,
పు. 89 మొ	44	క్రింద చూచునది.
37	ద హిం శా. IV, 1084	45	దహింశా, V, 1227
38	స. ఇండికా, XXVIII, ప. 185 195; కళింగ
సంవిక, పు. 89	46	దహింశా, VI. 933
39	స. ఇండికా, XXVIII, పు. 302-308; 'ఒరిస్సా
హిస్టారికల్ రివర్స్ జర్నల్', v.i, పు. 1 మొ	47	దహింశా VI. 1052
40	అదే	48	దహింశా V. 1190
41	దహింశా V 1189, 1225, 1226, 1227
VI. 933, 1052, 1053
IV. 975	49	దహింశా. VI. 1053
42	దహింశా V. 1226	50	దహింశా. IV. 975
		51	దహింశా. V 1227
		52	దహింశా. V. 1191
		53	దహింశా. VI. 752
		54	స. ఇండికా

ఆంధ్రగ్రంథమాల ప్రచురణలు

పండితారాధ్య చరిత్ర

డాక్టరు తిమ్మావజ్జిల కోదండరామయ్యగారు వ్రాసిన పీఠికతో అమ్మకానికి సిద్ధంగా ఉంది.

వెల రు. 15-00

(పోస్టేజి అదనం)

బసవ పురాణము

బైందుచేసిన రంగుల అప్పారావు, కీ. శే. కాశినాథుని నాగేశ్వరరావుగారి 'సప్తావన'తో కళాప్రపూర్ణ నిడుదవోలు వేంకటరావుగారి విపుల పీఠికతో అమ్మకానికి సిద్ధంగా ఉంది.

వెల : రు. 7-50

(పోస్టేజి అదనం)

భగవద్గీత

కీ. శే. కాశినాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానముతో బైందు చేసి అమ్మకమునకు సిద్ధముగా నున్నది.

వెల : రు. 7-50

ఆంధ్రపత్రిక ఏజెంట్లద్వారా కూడా తెప్పించుకోవచ్చు. (పోస్టేజి అదనం)

మేనేజరు

ఆంధ్ర పత్రిక, గాంధీ నగర్, విజయవాడ - 3

55 ఎస్. ఇండికా, XXVIII, 302-308; ఒరిస్సా హిస్టారికల్ రివర్స్ జర్నల్ V.i, పు i మొ II.	63 దహింశా VI. 767
56 దహింశా VI 752	64 దహింశా VI. 768
57 ఎస్. ఇండికా. XXVIII, 302-308	65 దహింశా VI. 768
58 దహింశా, XI. 753	66 దహింశా VI. 1033
59 దహింశా, VI. 1017, 1035, 765, 1037, 1033, 1034	67 దహింశా VI. 1034
60 దహింశా. VI. 1035	68 దహింశా VI. 731
61 దహింశా. VI. 1017	69 దహింశా VI. 1113
62 దహింశా. VI. 765	70 దహింశా. VI. 1115
	71 దహింశా VI 1069
	72 దహింశా. VI. 1082

అ ను బంధము

పొలిట్యము కొరకై ఈ క్రింది పట్టి రూపమున అర్పవీన తూర్పు గంగరాజులు, వారి దేవేరులు, ఆ దేవేరులను పెండ్లిండ్లు శాసనములు, ఆ శాసనముల కాలము ఇవ్వడమైనది

రాజు	దేవేరులు	శాసనము	శాసనకాలము
1) వజ్రవాన్త దేవుడు	1) పుత్రీమహాదేవి 2) మారజయ 3) బిజయ 4) నంగమ	ద హిం శా V 1122 ,, V 1122 ,, V 1120 ఎస్. ఇం. XXVIII, 185 ఇమ్మడి నరసింహాని కెండుపట్టాతామపట్టికలు	శ. 990 శ. 1217 శ. 1218
2) రాజగోప దేవేం ద్వారా	1) రాజసుందరి	అనంతవర్మ వొడగంగుని కొర్చి తా మ పట్టికలు. భారతి, 1925, నవం, పు. 101. ఆగ, పు. 74.	శ. 1003 శ 1034
3) అనంతవర్మ వొడగంగుడు	1) లక్ష్మీదేవి 2) సోమదేవి 3) పుత్రీమహాదేవి 4) మరకమ్మ 5) రాజలదేవి	ద హిం శా. V. 1347. ,, V. 1348 ,, V. 1079 ,, V. 1012 ,, V. 1035 ,, V. 1084 ,, IV. 1191	శ. 1015 శ 1015 శ 1032 శ. 1030 శ 1035 శ. 1035 శ. 1050

రాజు	దేవేరులు	శాసనము	శాసనకాలము
	6) పద్మలదేవి	„ IV. 1192	శ. 1050
	7) జయంగొండ చోడ దేవి (పట్టమహిషి)	„ IV 1194	శ. 1050
	8) శియాదేవి	„ IV 1195	శ. 1050
	9) శీలానతి	„ IV. 1196	శ. 1050
		„ IV 1197	శ. 1050
	10) కళ్యాణదేవి	„ IV 1198	శ. 1050
	11) లావణ్యవతిదేవి	„ IV 1184
	12) దెన్నవ మహదేవి	„ IV 1199	శ. 1071
	13) కన్మారికామోదిని	వి. ఇం. XXVIII, 185 ఇమ్మడి నరసింహుని తామపట్టికలు	శ. 1217 శ. 1128
	14) ఇందిర	„	„
	15) చంద్రలేఖ	„	„
	16) సోమాంబిక	ద హిం శా. V 1076	శ. 1037
	17) మమవహదేవి †	ద హిం శా. V. 1043	శ. 1045
4) కామార్కనాడు	1) మానమదేవి	ద హిం శా. V 1047
5) రాఘవుడు
6) ఇమ్మడి రాజరాజు	1) సురమ	వ్యవేశ్వరుని భువనేశ్వర శిలా శాసనము (ఇమ్మడి అనియంక భీముని నాటిది)	
7) ఇమ్మడి అనియంక భీముడు	1) వాఘల్లదేవి	వి. ఇం. XXVIII, 185 ఇమ్మడి నరసింహుని తామపట్టికలు	శ. 1217 శ. 1218
8) ముమ్మడి రాజరాజు	1) మంకుణదేవి	„	„
9) ముమ్మడి అనియంక భీముడు	1) కన్మారీదేవి	„	„
	2) గంగాదేవి	ద హిం శా VI 1207	
10) మొదటి నరసింహుడు	1) సీతాదేవి	వి. ఇండికా XXVIII, 185 ఇమ్మడి నరసింహుని తామపట్టిక	శ. 1217 శ. 1218
11) మొదటి భానుదేవుడు	1) అన్నమాంబ	ద హిం శా IV 1084	శ. 1196
	2) జాకల్లదేవి	వి. ఇండి. XXVIII. 185 ఇమ్మడి నరసింహుని తామపట్టిక	శ. 1217 శ. 1218
12) ఇమ్మడి నరసింహుడు	1) చోడమహదేవి	వి. ఇండికా XXVIII, 302 నాల్గిది నరసింహుని పురి తామపట్టికలు	
13) ఇమ్మడి భానుదేవుడు	1) లక్ష్మీదేవి	„	
14) ముమ్మడి నరసింహుడు	1) గంగాదేవి	ద హిం శా V. 1227	శ. 1263
		„ V. 1189	శ. 1265

† ఈమెపేరు వ్యాసమున, పారపాటున వదలివేయబడినది. శాసనమున “శ్రీ చోడగంగదేవర మమవహదేవు కొడుకు శ్రీ మధుకేశ్వర దేవర” అని కలదు. ఇంకే వివరములులేవు.

రాజు	దేవేరులు	శాసనము	శాసనకాలము
		" V, 1226	శ. 1267
		" V. 1225	శ. 1271
		" V. 933	శ. 1271
		" VI 1052	శ. 1272
		" VI 932	శ. 1272
		" V. 1190	శ. 1274
		" VI. 1053	శ. 1275
		" IV 975	శ. 1275
	2) కొమ్మిదేవి	" V. 1227	శ. 1263
		" V. 1191	శ. 1271
	3, బిరుజాదేవి	" V. 752 (నాల్కడి నరసింహాని నాటిది)	శ. 1305
	4) కమలాదేవి	దీపి. ఇండికా. XXVIII, పు. 302 నాల్కడి నరసింహాని పురి తా. మవట్టికలు	
15) ముమ్మడి బాస దేవుడు	1) హిరాదేవి	"	
	2) తారాదేవి	ద హిం శా. VI. 752 (నాల్కడి నరసింహాని నాటిది)	శ. 1305
16) నాల్కడి నరసింహుడు	1) తారాదేవి	ద హిం శా VI 753	శ. 1305
	2) నీలాదేవి	ద హిం శా. VI 1008	శ. 1316
		" VI. 1035	శ. 1311
	3, ఉత్తమదేవి	" VI. 765	శ. 1316
		" VI 1035	"
		" VI 1017	"
		" VI 1037	"
		" VI 1033	శ. 1318
		" VI. 1034	శ. 1034
	4) పిర్యలి లేక ముమ్మడి.	" VI. 731	శ. 1328
	5) కమలాదేవి	" VI 1113	శ. 1336
17) నాల్కడి భానుదేవుడు	1) రాజలదేవి	" VI 1115	శ. 1336
	2) తల్లమదేవి	" VI 1069	శ. 1344
	3) ఎల్లమదేవి	" VI 1082	శ. 1349
	4) చోండమరాదేవి	" VI. 784	శ. 1352

∴ స మూ వ్ర మ్ :-

ప్రాచీనాంధ్ర శాసనములు

శ్రీ తిరుమల రామచంద్ర

ఈ గంధము చక్కని గెటస్ తో మంచి అచ్చుతో మంచి బైండుతో వుంది. ఇతి గంధాలయములోను ఉపయోగించుటకు నీలుగా అచ్చు వేయబడింది.

ఏదో పత్రికలో వ్రాసినట్లు శాసనాల చరిత్ర వ్రాయుట చాల కఠినమైన పని. కార్టెలు అన్నట్లు అనలు సమీక్ష అంశ ప్రతిభావేశములు లేని వారిని గురించి ఎట్టివి లేనివారికి సువ్యయించి చెప్పడమన్న మాట శాసనముల గూర్చి, వాని భాషను గూర్చి విశేష పరిశమ గావించిన ఉత్తమ శేణి విద్వాంసులు అయిన బూదరాజు రాధాకృష్ణగారిని నలుగురికి తెలియజేయాలి. శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావుగారు వ్రాసినట్లు ఈ గంధము చరిత్ర, భాషాంగముల లోనే గాక సురావస్తు రంగములోను పరిశోధన చేయు విద్వాంసులకు ఉపయోగపడగలదని ఆశించాలి.

ఈ శాసన సంపుటి గూర్చి రాధాకృష్ణగారే చక్కగా పీరికతో వ్రాశారు. 'అనఁ భాగమైన తెలుగు శాసనాలు ఇంకా అముద్రితం గానే ఉన్నాయి. ఆంధ్రప్రదేశ్ సభ్యుత్సవారు గట్టి చర్యలు తీసి కోవాలి. కోరాడవారు, చిలుకూరు నారాయణరావుగారు శాసనాల గురించి వ్రాసినా, శాస్త్రరీతిగా, చరిత్ర రీతిగా శబ్దార్థ నిర్ణయ విషయంలోకూడ కొన్ని లోపాలున్నాయి.' లోట్లలో తెలుగు శాసనం క్రీ. శ. 2వ శతాబ్ది నాటిది. దీనిలోని 269 శాసనాల్లో 217 శిలాశాసనాలు, 52 తామ్ర శాసనాలున్నవి. ఇవి విభిన్న సృతికలనుండి తదితరత్ర సేకరించబడిన గంధకర్త 60 సంస్కృత, 7 పాక్షత, 1 కన్నడంలో వున్నవి. శాసన కాలనిర్ణయం చిక్కుపని. కొన్నింటి కాలాన్ని చరిత్రాత్మక సంఘటనలను ఆధారం చేసుకొని చేశారు. లిపివేత్తల సహాయంతో కొన్నింటి కాల నిర్ణయం సుగమమయింది. తేదీల నిర్ణయంలో రాధాకృష్ణగారు బుహ్లాన్ పండితుని కృషిని సంయమనాన్ని సంతసించారు. మొత్తం మీద భాషా విశేషాలు నమంగా ఈ శాసనాలవల్ల దొరకటంలేదు.

చాలావరకు ఈ సంపుటిలోని శాసనాలు గోదావరి దక్షిణ తీరాంధ్రదేశంలో దొరికినవే. గోదావరి ఉత్తర తీర భూములవి కూడ

అన్నీ అనవచ్చును. తెలంగాణమునుండి 4, అలహాబాద్ నుండి ఒకటి సేకరించారు. 8వ శతాబ్దం తరువాత 10వ శతాబ్దం వరకు ండలిక భాషా భేదమును పరిశీలించవచ్చును ఎక్కువభాగం శాసనాలలో సంస్కృత తెలుగుల మణి సవాళ భాష వుంది. కొన్ని శాసనాలతో ఎక్కువగా తెలుగు వాక్యాలే వున్నవి. రెండు శాసనాల్లో సంస్కృత, కర్ణాట శాసనాల సంకలమధ్య తెలుగు వాక్యాలున్నవి.

ఈ శాసనాల్లో శతృధిక సంఖ్యలో దానపత్రాలే వున్నవి. కొరవి శాసనం రచనా పద్ధతిగో నిన్నయ వచన రచనకు దీటుగా వుంది. నీవి పద్యరచనలో లిపిముఖంగా గుర్తించరాని అర్థానుస్వారాన్ని పునరుద్ధరించటానికి వీలుగా వుంటుందని రాధాకృష్ణగారి వాదము శ్రీనాథుడి తాళగారి ఘారు 'కల్పబృందం' అని గుంటూరు జిల్లా రెండుబల్లిలో దొరికిన శాసనంలో వ్రాశారు.

క్రీ. శ. 972 నాటి వాయల్వాడు (చిత్తూరుజిల్లా) శాసనంలో మనుస్మృతిలోని వ్యభిచార విషయక శిక్షాస్మృతి స్మరణకు తేబడింది. ఇది సాంఘిక చరిత్ర కారులకు వెలలేని విషయం.

బ్రాహ్మీ, దేవనాగరి, ద్రావిడి (ద్రావిడీ) లిపిలో వ్రాయబడిన శాసనాలను రాధాకృష్ణగారు పరిశోధించారు. క్రీ. పూ. 200 పాతాల బ్రాహ్మీ లిపిని 'బున్నెల్' పండితుడు వేంగీ చాళుక్య లిపియని, ఇతరులు తెలుగు-కన్నడ లిపియని పేర్కొన్నారు. దీనినుండి వచ్చిన శాఖను క్రీ. శ. 650-950వరకు చాళుక్యలిపి అని నామకరణం చేశారు. ఆల్ బీరూనీ క్రీ. శ. 1030-నాటికే తెనుగు-కన్నడ లిపులు వేరపడ్డాయని వ్రాశాడు.

రాధాకృష్ణగారి పునోద్ధాతంలో కొన్ని వ్యాకరణ విశేషాలు కూడ విమర్శింపబడినవి ఒక అక్షరం పక్కన వుండవలసిన అరసున్నయ మొదట్లో తరువాతి అక్షరం పైన (.) చుక్కగానో లేక కుడివైపు చుక్కగానో వ్రాసేవారట. అది కమంగా సున్నగా మారిందని కనుగొన్నారు వన్నయ తరువాత సున్న ఒకే సంకీర్తన వ్రాయబడుతూ వచ్చింది ఆ, ఓ, ఆ, స్థ అనే అక్షరాలు కూడ ఈ శాసనాల్లోనే కన్పిస్తున్నాయి.

రాధాకృష్ణగారే వాసినట్లు ఈ గంధంలో భాషా చరిత్రకే ప్రాముఖ్యం కనబడుతుంది. శాసనకాలం శాసన సారాంశంననే వ్రాశారు. అంగ్ల లిపిలోను, తెలుగు లిపిలోను శాసనాలను అచ్చు వేయుటవల్ల అంగ్లేతర వండితులకు కూడ ఈ గంధం పరిశోధనలకు అనుకూలంగా వున్నది. వర్ణచూలాక్రమంలో శాసనాలలో పేర్కొనిన ఇందుమించు అన్ని వదాళు ఇంగ్లీషువివరణతోబాటు సూచిక యున్నది ఈ శాసన భాషాధ్యయనం వలన తెలిసే ముఖ్య విశేషాలను అంగ్ల, అంగ్ల భాషతో వ్యాసాలుగా వ్రాశారు.

వీరు సుప్రసిద్ధ పరిశోధకుల సహాయం వింతరకకూ పొందాలో వివరించి తమ వినయాన్ని ప్రకటించుకున్నారు. ఉపయుక్త రచనల పట్టికవలన ఈ భాషా శాస్త్రాధ్యయనముకు దారితెస్తూ తెలుస్తున్నది.

వీరి లఘుసీరిక, చరిత్ర (పేరుకు లఘునన్నారు కాని 109 పుటలున్నవి) విచిత్రం విసుగులేకుండా చదివెయ్యవచ్చు.

మచ్చుకు శాసనాల పదజాలాన్ని వివరిస్తాను.

అవన = అయిన, అకణ్డపత్తి = అఖండపత్తి, అత్తిలి = అత్తి వెల్లు, అధిష్టాణంత్ = పరిపాలకుడు; అమరునకు = దేవతల కీర్తి బల్యన్నికోసం, అరుహణ = deserving man, అటినీ = అలియు నశించుకు విశేషణం, అటినీకొప్ప = వ్యయంగా వ్యయించేసు కొన్న, అధ్యాని = అధ్యారునికృతి; నింట = యెట్లా, అదితి = రాజో ద్యోగి, నిం బది = యాభై, ఉరి = సోగిట్టుకొని, ఎప్పటికీ ముద్రా సులో కొందరు కోరికి కోరితి అంటారుగా! ఉరుపు = శాస్త్రీ, వస్తువు, ఒంగ్గేటు (వంకలాగు); ఓయం = మోయటానికి

కట్టెచ్చ = కట్టించి; కణంగి = కడంగి, కుటు = గుట్టుమీద; గంగ్గ = గంగ, క్రిచ్చివా = చెక్కిన, గొణ్ = గణకుడయిన చీకున = చీకటిలో; డంబ్బి = డంచి, తబుణ్ణ = తమ్ముడు, తాగిరి = సాకిరి = రక్షించిరి. తోటు = అవు, దణ్ణ = గండుగ;

దమ్మువులు = ధర్మాలు; నడుపు = అధికారి; నడుపు = అధికారులు; నిబంధకాలును = వార్షికాలు తీసుకునేవారు; నివలు = ఇలాంజలి, నెవం; వడి Allowance భృతి, నైవేద్యం; వడిగి = తిట్టి, నెగడిన = పేరుమోసిన, వడల్ = పడవలు, చిచ్చిపేనావతి, భద్రాలో (పా) పడువరంబు = వస్తు మినహాయింపు; పరియారున, నన = పన్ను లేనిభూమి, పరువులు = విశాలస్థలాలు వల్లి = వల్లె; పాటి = శివారు పాట = బాహులుడు, పాట = బాహుడు పుణరు = పునర్వసు నక్షత్రం. పుణి > పురై = పాత; పెద్దైము = భార్య సేరామణి = పేర్ అనగి శాసనపూర్వము; పాంటి = కోసం, కొరకు; పతిరవలు = అడ్డంకులు; ప్రతిరోముంబు = వ్యతిరేకత, బాణ = పరాక్రమం.

జెండా; బాహత్తరి = గొప్ప, బూత = గామణి Skt భుక్త) బోయ = గ్రామాధికారి; ముయ్యతి = మూ ఎల్ల - మూడుపాద్యులకు, మొగమాడుల్ = ముఖమంటం, రచ్చ = రాజమార్గం, పదిమంది చేరేచోటు; రట్టడి = గ్రామాధికారి, రడ్డి, అచ్చు = ధ్వంసంచేసే

వివరి కోశమునుబట్టి చూస్తే ఎన్నో పదాలు నాటికి నేటికి ఆయా మండలాల్లో ఒకలాగే వున్నవని కూడ తెలుస్తున్నది. శాసనాల అభి పాయం కీర్తికాని, రాజప్రశస్తికాని దానధర్మాలుకాని ఆచంద తారార్కం ఉండాలని పరిపాలింపగలగాలని. ఉదాహరణకి క్రీ. శ. 850 నలకనంపాడు కనిగిరి తాలూకా నెల్లూరు శాసనం చూడండి. పల్లవ బాదిరాజు మూడుపుట్ల విత్తనం పాలం దానం ఇచ్చినాడు. ఆ దాన శాసనాన్ని ఆ కోరికను మన్నించినవారికి అభ్యుపేధయాగం చేసినంత పుణ్యం వస్తుందని శాసనాన్ని వమ్ము చేసినవారికి శ్రీ పర్యతం ధ్వంసం చేసినంత పాపం తగులుతుందని వ్రాయించాడు. సావ పుణ్య ములు చక్కగ నమ్మిన ఆ కాలానికి అది చెల్లంది!

శాసనపు అభి పాయానికి అడ్డుపడువారికి పంచమహాపాతకం చుట్టుకుంటుందని శాసనాల్లో కూడ శాసనాల్లోనే చెక్కి వుంటుంది. రాజులే కాక ధనికలైన కోమట్లు, నర్తకులు ముత్త రాజులు మొదలగువారు కూడ దానాలుచేసి దానశాసనాలు చెక్కించారంటే ఆశ్చర్యమేమీలేదు.

ఇదివరలో నేక శాసనాల చర్చలు 'భారతి'లో అచ్చుపడి పరిశీలనకు తోడ్పడినవి. అన్నింటిని, మరికొన్నింటిని సేకరించి ము దించి ఒకేచోట లభించేట్లు చేసిన సాహిత్య అకాడమీవారిని శ్రీ బాదరాజు రాధాకృష్ణను కూడ ఎంతో అభినందించాలి. దీనిని చదివి, సాతకులు సాధ్యమైనంత భువనంగా లాభం పొందాలని ఆశిస్తున్నాను.

ప్రాచీనాంధ్ర శాసనములు

(క్రి. శ. 1100 వరకు)

సాత, పదకోశ, సర్వగ్రా భాషాచరిత్ర -

డ^{II} బాదరాజు రాధాకృష్ణ

ప్రచురణ : ఆంధ్ర పదకోశ సాహిత్య అకాడమీ కళాభవన్, సైసాబాద్, హైదరాబాద్ - 4.

సుమారు : 645 పేజీలు. నెం : రు. 20/ చి క్రి. శ. 1100 వరకుగల తెలుగుశాసనాల సంపుటి.

కలగూరగంప

రెక్స్ స్ట్రవుట్

"నా రెండోపేట బెబిలుని రెండు నీరులు చదివానటం నిజంకాదు. ఒక సారే చదివాను," అని ఈమధ్యనే ఒక ఇంటర్ వ్యూలో అన్నాడు డిటెక్టివ్ నవలలు రాసి పేరుగడించుకున్న రెక్స్ స్ట్రవుట్. అవరాధ పరిశోధక నవలలంటే తక్కువగా చూడక్కర్లేదు - ఎడ్వర్ అలాక్ సో, ఆర్చర్ కాన్న్ డాయల్, జార్జెస్ సిమోనాస్లు "నా" అని వస్తువుగా తీసుకుని కథల్లరాసి అందరి మెచ్చలూ పొందారు ఈ జాబితాకి ఇప్పుడు రాస్తున్న కొందరి పేరులకూడా చేర్చవచ్చునేమో. (కొంతకాలంకింద జె. బి. ప్రిన్ ట్లే ఒక ప్రసంగంలో "మొదలు, మధ్య, చివరి ఉన్నవి డిటెక్టివ్ నవలలేకదా? తక్కిన నవలలు ఒక స్థిరమయిన రూపం లేకుండా పోతున్నాయి." అన్నాడు.) స్ట్రవుట్ అన్న మాటలన్నట్టి అతను జాన్సన్, మెకాలెం లాగ చాలా చిన్నప్పడే తన తెలివినీ మోపించుకునేవాడనుకోవచ్చు. అతని నవలలు తుద అమెరికా నవలలు, అందులోనూ తూర్పు, ఉత్తరం అమెరికా నయిపు నవలలు. వాటిలో ఇండియాలో ఎందరినో (కనీసం పుస్తకాలు, రేడియోద్వారా) తెలిసిన 'యూరోపు సందర్శితు' బాగా కనిపిస్తుంది. ముప్రసిద్ధ అమెరికా సంపాదకుడు హెచ్ ఎల్. మెంకెన్ సంస్కృతి అంటే బీర్ తాగటం, ఒకరకం పాశ్చాత్య సంగీతం కచేరీలు (క్లాసికల్ మ్యూజిక్ ని అభిజాత్య సంగీతం అని అనువాదం చెయ్యాలిగాతే ఈరకం సంగీతం కచేరీలు) వినడమే అనుకునే వాడని ఎవరో ఒకసారి హాసనగా రాశారు.

స్ట్రవుట్ నవలలలో 'నారోవుల్స్' అనే డిటెక్టివ్ వచ్చినాక అతనికి పేరు తెచ్చిపెట్టాయి. వాటిని చదివినవాళ్ళకి స్ట్రవుట్ అభిప్రాయంలో సంస్కృతి అంటే నుంచి భోజనాలుచేసి పూలమొక్కలు పెంపటచేసా అన్న అనుమానంరావచ్చు కానీ, నారోవుల్స్ యుగోస్లావ్ పాఠంనుంచినచ్చి అమెరికాలో స్థిరపడిపోయినవాడు. అతని 'ఎస్ట్రెంజు లార్సీగుడ్వీన్ ఓహాయినుంచి వచ్చినాడు - అమెరికా అంతర్యద్దంలో "మానీయిన్ గెలిచింది" అని సంతోషిస్తాడు కాబట్టి స్ట్రవుట్ కి లేనిపోని దక్షిణాది సానుభూతులు లేని ఊహించవచ్చు! నీగ్రోలనిగురించి రాసినప్పుడు స్ట్రవుట్ కి ఎంత "వికాలమయిన" దృష్టి ఉందో కొంతదాకా తెలుస్తూ దివిసిస్తుంది.

రెక్స్ స్ట్రవుట్ నవలలు ఏవి చదివినా "అతను ఇంగ్లీషు ఎంత తేలికగా రాసేస్తాడు!" అనికూడా చదువరులకి అనిపించక తప్పదు. నారోవుల్స్ ఎక్కువగా కదలలేని చాలా లావుమనిషి. నేరాలని శోధనచేసి బతుకుతాడని తక్కువగా చూసేవాళ్ళని అతను తగినట్లుగానే మందలిస్తూ ఉంటాడు. పాతకాలపు వాళ్ళ ఒకళ్ళనొకళ్ళ పాత్రలు చేసుకొనటాన్ని గురించి సరికేవాళ్ళ ఇప్పటికాలం హత్యలని గురించి చదవటానికి ఎందుకు మొహమాట పడాలి? రెక్స్ స్ట్రవుట్ నవలలు చదివే వాళ్ళెవరూ తమ కాలాన్ని పురాచేస్తున్నారనలేము! అతని మరణ వార్తని విన్నప్పుడు "కొత్త నారోవుల్స్ లేక తార్చి గుడ్వీన్ నవలలు ఇంక రావకదా!" అని ఎందరో అనుకుని ఉంటారు.

— ఓ. వి.

"కావ్యాత్మ" — ఒక పరిశీలనము

ధ్వన్యలోకములో నొక కారికకు అను పూర్వి (కమము) ఇట్లున్నది.

"అర్థః సహృదయ శ్లాఘ్యః

కావ్యాత్మేతి వ్యవస్థితః |

వాచ్య ప్రతియ మానాభ్యో

తస్య భేదావభేదే న్యైతామ్ |"

(ధ్వన్యలోకము 1 ఉదో ౧. 2 కారిక)

ఇచ్చట దీనికి (ఈ కారికకు) వృత్తి గూడ నిట్లున్నది.

"కావ్యస్య లలితోచిత సన్నివేశ చారుణః శరీరస్యే

వ ఆత్మా సారతయా స్థితః సహృదయ శాఘ్యాయో ౭

ర్కః. తస్య వాచ్యః ప్రతియ మానశ్చేతి ద్వౌ భేదామ్."

(లలితములు సముచితములునగు సన్నివేశములతో మనోహరమైన కావ్యమునకు, శరీరమున కాత్మరతి సారభూతముగ నుండి సహృదయులు మెచ్చుకొను నర్తవేది గలదో దానిలో వాచ్యము, ప్రతియ మానమునని రెండురకములు గలవు.)

ఇచ్చట కారికను, వృత్తిని, పరిశీలించినచో నీ యర్థము స్ఫురించుచున్నది.

“సహృదయ శ్లాఘ్యమైన అర్థమేదో అది కావ్యాత్మ” అని.

కాని వాచ్యార్థము కావ్యాత్మయని అనంద పర్వనాచార్యులుగాని యితరాంతరికులుగాని అంగీకరించుటలేదు. ఈ కారికను ఉన్నదున్నట్లుగా పరిశీలించినచో, దాని స్వరశ్యమును బట్టికొని, దాని వృత్తిని బట్టికొని “వాచ్యమైన కావ్యార్థము గూడ సహృదయ శ్లాఘ్యమైనచో దానికిని కావ్యాత్మత్వము” అనందపర్వనున కభిమతమని తోచుచున్నది.

ఈ కారికకుగల వ్యాఖ్యానములలోను టిప్పణిలను మహానందరంభరముతోవాచ్యార్థమునకుకావ్యాత్మత్వము నిరసంపాదించియున్నది. కాని వానిలో నెక్కడనైనను కారికకు యథాఘటముగ అన్యయక్రమమును ఏ వ్యాఖ్యాతయూ జూపించియుండలేదు.

ఇచ్చట కారికలో “సహృదయ శ్లాఘ్యత్వ రూపమగు విశేషణము ప్రతీయ మానార్థమునకే యెట్లు న్యయించును? వాచ్యార్థమున కా విశేషణ మేల అన్యయింపదు?” అను విషయమున పుష్టికరణము జరుగవలయుండెను అది యెచటను నాకుఁ గన్పించలేదు. పూజ్యులగు నభినవ గుప్తపాదు లిచట నిల్చునదేలింపిరి.

“తుల్యైర్వ్యర్థరూపత్వే కిమితి కస్మై చిదేవ సహృదయాః శ్లాఘంతే, తద్వచితవ్యం కేన చిద్విశేషేణ యోచితేషః పవతీరు మానభాగః వివేకిభిః విశేషపాతుత్వాత్మేతి వ్యవస్థాప్యతే వాచ్యవంశలనా విమోహితపాదమైస్తు తత్ పృథగ్భావే. వివచితవ్యతే చార్యకైరివ ఆత్మపృథగ్భావే. ఆతపన “అర్థః” ఇతి వికతయా ఉపకమ్య సహృదయ శ్లాఘ్య ఇతి విశేషణద్వారా పాతుమభిధాయ ఆపోద్గార దృశా తస్య ద్వ్యభేదో అంశో ఇత్యుక్తం నతు ద్వావస్థాత్వానా కావ్యస్య.”

ఈ విషయమునే వ్యాఖ్యాత లందఱును విస్మరముగా విశదీకరించిరి. “వాచ్యమగు నర్థము సహృదయ శ్లాఘ్యముగాదు. ఇందువలన ప్రతీయమానార్థము మాత్రమే కావ్యమున కాత్మ” అని.

ప్రతీయమానార్థము కావ్యమున కాత్మయగుగాక! అంత మాత్రమున వాచ్యములైన కావ్యార్థములకు సహృదయ శ్లాఘ్యత్వము పూర్తిగా నేల నిరాకరింపవలెనో నాకుఁ దెలియకున్నది. వాచ్యమైన కావ్యార్థమునందుఁగూడ సహృదయ శ్లాఘ్యత్వమున్నదిగాదా! అట్లుగానిచో ఉత్తమము, మధ్యమము, అధమము అని కావ్యనిభాగము

చేయుటయే కుదురకపోవును. మధ్యమాధమ కావ్యార్థములకు సహృదయ శ్లాఘ్యత్వములేనిచో ఆ మధ్యమల కా శగములగు కావ్యములకు కావ్యత్వమే పొసంగదు. “సహృదయమాత్రేణ కావ్యత్వవ్యవదేశః. లౌకిక నైదిక వాక్యేషు తదభావాత్. తదాపి సహృదయ శ్లాఘ్యేతి” అని అభినవ గుప్తచార్యులే చెప్పియుండిరి. మధ్యమాధమ కావ్యార్థములకు సహృదయ శ్లాఘ్యత్వము కొంచెమైన నంగీకరింపరింపనిచో ఆ ఉభయ కావ్యముల కావ్యత్వమునకు తిలంజలి వదలవలసివచ్చెను. కావ్యములు త్రివిధములని నిర్వాలంకారికులు నంగీకరించియున్నారు. పైగా పండితరాజు కావ్యములకు చాతుర్విధ్యమును గూడ నంగీకరించెను.

వ్యవహారదశలో ఆత్మకు నానాత్వమును అద్వైతులు గూడ నంగీకరించుచున్నారు. అట్లే యిచ్చటను కావ్యము లనేకములు గాన కావ్యాత్మకుఁ గూడ నానాత్వ మంగీకరించినచో బాధ యేమియును లేదు. ముఖ్యమైన అత్మకే యొకచోట నానాత్వ మంగీకరించుచున్నప్పుడు కావ్యార్థ రూపమై గొణుమగు నాత్మకు నానాత్వ మంగీకరించుటలో బాధకమేదియుఁ గన్పించుటలేదు.

ఈ విధముగా కావ్యమునఁ గూడ సారము, సారతరము, సారతమము (అనగా శ్లాఘ్యము, శ్లాఘ్యతరము, శ్లాఘ్యతమము) వగు అర్థములను దీసికొని ఆత్మను పక్కనవృత్తరము. (పక్కనవృత్తతమముగా వ్యవహరించుట నరిగానుండును. ఈ విధముగా నైనచో నీకారికకు స్వరసేకమగు నర్థము ననుగ్రహించినట్లుగును.

మధ్యమము, అధమమునను కావ్యభేదములను మాత్ర మంగీకరింతుముగాని వానికి ఆత్మను మాత్ర మంగీకరింపము అనుట మాత్రము బొత్తుగా యుక్తముగాదు. ఎందువలనన రమణీయార్థ ప్రతిపాదకమగు శబ్దమే కావ్యమునకు శరీరముగా నంగీకరింపఁబడుచున్నదిగాదా! శరీరము నందాత్మ నంగీకరింపనిచో అన్యథా కావ్యము శవమువలె జాగుప్పికరము (రోతను గలిగించునది) అగును. గాన కావ్యాభిభాషలకు కావ్యవరపాదులయందు ప్రవృత్తియే కలుగకుండవలెను. కాని, లోకములో సహృదయలకు ఉత్తమ కావ్యమునందువలె మధ్యమాధమ కావ్యములందును నొకప్పుడు ప్రవృత్తి గలుగుచున్నది. కావునఁ దప్పనిసరిగి ఆ కావ్యభేదములకును “ధ్వనికావ్యాత్మ”కంటె కొంచెము తక్కువనైన ఆత్మ నంగీకరింపవలసియే యుండును

వివరించి చూడఁగా ధ్వన్యభావములో నచటనే విధన కారిక

యందు "కావ్యస్యాత్మానీ ఏవార్హః" అను దానిలో అవ్యయోగ వ్యవచేదకముగు 'ఏవ' కారముతో వ్యంగ్యార్థమునకు మాత్రమే కావ్యత్వ త్వము నానంద వర్ధనాచార్యులు నిరూపించినట్లు గమించుచున్నది. అయినను ఇప్పుడు చూపిన వర్ధతిగా ప్రతీయమానార్థము కావ్యమునకు ప్రకృష్టతమగు ఆత్మయని చెప్పవచ్చును. లేదా "ఏవ కారమును భిన్న కమముగాను అయోగ వ్యవచేదకముగాను కల్పించి "సౌర్యః కావ్యస్య ఆత్మైవ" (ఆ యర్థము కావ్యమున కాత్మయే) అని యీ వాక్యమున కర్థము చెప్పవలెనని తలంచుచున్నాను.

ఉత్తమ మధ్యమాది నామములతో కావ్యములను వ్యవహరించుట ఆనంద వర్ధనాచార్యులకంటె ముందుగనే ఆలంకారిక జగత్తులో నున్నదని భారవియొక్క యీ దిగువ వాక్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

“స్తువంతి గుర్యే మభిధేయ సంపదం
విశుద్ధి ముక్తే రపరే విస్ఫుటః”

ఆనంద వర్ధనాచార్యులచే వ్యవస్థాపితమైన ధ్వనినే జాకవికని “గుర్యే అభిధేయ సంపద” అని చెప్పినాడని తాచించుచున్నాను.

ఇచట భారవికి “గుర్యేయగు అభిధేయ సంపద”యే కావ్యాత్మగా అభిమతమై యున్నదని ఆయనయొక్క యీ వాక్యమువలనను, అర్థగౌరవమును, వారికే సాకమును గల కితాతార్థ్యనీయ కావ్యము చేతను దెలియుచుండుట గమనింపదగి యున్నది.

(“గైర్వాణి” నుండి)

మూలము :- శ్రీ య. కృష్ణశర్మ

—శ్రీ అష్టాది వాసుదేవ శాస్త్రి

“జాతివాదం”

జాతివాదం అనే మాట తెలుగులో కొంతనిబ్బెటుగా తోచవచ్చు. సునదేశంలో జాతికి సంబంధించిన చైతన్యానికి సహజం తక్కువలేదు, ఇప్పుడు కూడా చైతన్యం బలంగానే ఉండవాలి. ఇంగ్లీషులో 'రేసి సెం' (Racism) అనే మాటకి ఈ విధంగా అనువాదంచేస్తే మరొక ఇంగ్లీషుమాటని సునస్సులో ఉంచుకుని తలకిందులయిన జాతి

చైతన్యం కూడా కనిపిస్తోందంటే అతిశయోక్తికాదేమో! అయితే, తెల్లజాతివాళ్లు ఏవరమునా తమజాతికి సంబంధించిన అహంకారాన్ని ప్రకటిస్తే ఆజాతికి చెందినవాళ్లు, కనీసం చెందమనుకునేవాళ్లు, చాలా కలవరపడుతారు. ఇందులో ఆశ్చర్యపడవలసింది ఏమీలేదు. కొంతకాలంగానయినా యూరోపుదేశాలవాళ్లు కొందరు సామ్రాజ్యాల స్థాపించి తమ ఆధిక్యతని చాటుతూనే ఉన్నారు.

భారతదేశంలో జాతివాదం ఎప్పుడూ లేదని వివరూ అనలేదు; దీనికి వ్యతిరేకంగా కొన్ని ఉదాహరణలు జరుగుతూనే ఉన్నప్పటికీ ఆధునిక కాలాలలోనే జాతివాదానికి వ్యతిరేకత కొంచెం పనిచెయ్య గలుగుతోందని అంగీకరించాలి.

జాతికి సంబంధించిన వివక్షణని అన్నివిధాలుగానూ సతిష్టం చేయడానికి భారత దేశాన్ని సాలించేవారు పూనుకున్నారు కాబట్టి అంతర్జాతీయ వేదికలమీద జాతివాదాన్ని ఖండించే ప్రయత్నానికి మృగత్వ ఇవ్వటంలో ఆశ్చర్యం లేదు. ఐక్యరాజ్య సమితిలో ఇ.సె.ఎల్. జాతివాదాన్ని నమ్మే దేశంగా ఖండింపబడింది. ఈ ఖండన ఆరంభం దేశాలు మొదలయినవి తయారుచేసినవి. ఇది సహజమే కాని, “యూదులకి ఒక దేశం ఉండాలన్న వాదం జాతివాదం అవుతుందా?” అని ఆలోచించి చూడటం అవసరం. యూదులు, క్రైస్తవులు మహమ్మదీయులు ఒక వర్గానికి చెందినవారే అంటారు. చివరిరెండు మతాలలో ఏవరయినా చేరవచ్చు. యూదుల మతంలో ఇది వీలుకాదని కొందరి నమ్మకం. “పౌండ్రమతం” లో చేరడంకూడా వీలుకాదని కొందరంటారు. ఇటువంటి అభిప్రాయాన్ని కాదనటంకూడా కష్టమే. “పౌండ్రమతం”లో ఎన్నో రంగుల, జాతులవాళ్లు ఉన్నట్లే యూదులలోనూ ఉన్నారు. నిలంకల్లా, బంగారుజాట్లా ఉన్న యూదులు కూడా ఉన్నారు. ఇక “యూదులజాతి” ఏమిటి?

యూదులకొసం ఇ.సె.ఎల్.ని సృష్టించటం మంచిపని అని వివరూ గట్టిగా వాదించలేదు. కాని, ఇది అయిపోయిననీ. ఎన్నో రంగుల, జాతుల యూదులు ఇ.సె.ఎల్.లో జీవిస్తున్నారని వింటాము. (ఇక్కడకూడా అంత తెల్లగా ఉండని యూదులని తెల్లగా ఉండేవారు తక్కువగా చూస్తారని అంటారు. తెల్లజాతివారి జాతి చైతన్యానికి ఇది మరొక నిదర్శనమేమో! ఇలాగ కలిసి ఉండటం జాతివాదాన్ని విభాగ బలపరుస్తుంది?)

కొన్ని సంవత్సరానికింధ ఈజిప్టు నాయకుడు అబ్దుల్

కూల్ నాన్ 'ఆరబ్బులూ, సాయిల్ దేశస్థులూ అన్నదమ్ములని' అన్నాడు (అందుకనే ద్వేషాలు ఎక్కువఅనికూడ ఆయన అన్నాడు !). ఆరబ్బులు తమ జాతికి చెందిన సురక్ష దేశం వారిని జాతివాదులని విమర్శించటం వింతగా ఉంటుంది.

రాజగోపాలాచారిగారు ఒకసారి భారతదేశం "వర్సనమన్య" (కలర్ పాట్రెవ్) ని పరిష్కరించగలిగిందన్నారు కుల వ్యవస్థ ఉన్న ఈ దేశంలో "పరిష్కారం" జరగటం ఏమిటనిపిస్తుంది కాని ఆయన మాటలలో నిజంలేకపోలేదు భారతదేశంలో అవలంబించబడిన పద్ధతులని గురించి ఆరబ్బుదేశాలకి వారికి ఎందుకు చెప్పి చూడకూడదు?

— ఒక విలేఖరి.

గణపతి-తెలుగు సాహిత్యము

ఈ పై శిర్సికలో కనా (పూర్వ శ్రీ విడుదలలు వేళలు రావుగారు అక్కోబరు-భారతిలో నౌక వ్యాపము రచించియుండిరి. అందు మొదటి గణపతి స్తోత్ర పద్యము, నరన భూసాలియమునుండి విత్తిమాసించి, దానికి మూలమున సంస్కృతమునుండి కూపించిరి. పిమ్మట అప్పకవిగారు తమ చంద్రోత్సాహ గ్రంథమందు (అప్పకవీయము) చేసిన గణపతి స్తోత్రమును ఇట్లు ఉదహరించిరి !

"తనమునియొక్క యెత్తుననే దక్షిణము ప్లుటలాక్షుడున్ ముదంబున నిరు చెక్కలం గొనుచు ముద్దుగొనంగ నొకింత నెల్లగుంబనపుగ నెన్నకుం దిగిచి, యత్ని నిహిన పరస్పరావ్యయంబనములు తల్లిదండ్రులకు నన్యునగూర్చు గజాస్యనెన్నెదన్."—

అని

కాని దీనికి మూలమును వారు చూసలేదు. వారు మూలమును చూచిరో లేదో, తెలియదు. వారి వ్యాసమునకు పూరణగా నౌక గుటయే, ఎల ద్వేగుముగని, శ్రీ నెంకటరావుగారితోడగని, అప్పకవిగారితోడగని, "పాత్తునకు రేర్ కలనందలసిన కాదు". మన్నింకురుగాక !

వెనుక చూ యింటివద్ద సంస్కృతశ్లోకములు గల చిన్ని పాత్రముక దుండెడిది. అది ఇప్పుడు కానరావచ్చుటలేదు. అందొక సంస్కృత శ్లోకము కలదు. అది గణేశధ్యానము. దాని కర్త ఎవరో

అందు లేదు. కాని అది సరిగా పైపద్యమునకు సరిపోనను అది ఘమారు 25, 30 సంవత్సరముల కింఁటిమాట. కనాదు నేను ఆ శ్లోకమునుగూచి, ముగ్ధుడనై, దానిని ఆనాడే, తెలుగు సేసితిని, ఆశ్లోకము, నా పద్యము ఇట్లున్నవి :

శ్లో॥ "గు గవల్ప్య గండ మంబన లోలే
పితరా నిరీక్ష్య హేరంబః
తత్పుత్ర మేతన కుతుకీ స్విసన,
మనవీయ సరిహస్న్ పాయాత్॥"

చె॥ గీ॥ 'పాటబుగ్గల ముగ్ధులలోలు రగుచు
మూరెనీ తల్లిదండ్రు లొప్పిరవారి
యాననై క్యంపు వేడ్కమై యాత్మపదన
మొకట వెన్నాగినగు నిరాయకుడు బోచు॥"

— శ్రీమ దిరాజు శ్రీరామమూర్తి.

లిపి సంస్కరణ

ఆర్యా !

తెలుగు లిపి సంస్కరణని గురించి డా. బయ్యో వె కట మార్కవారాయణగారు రాసిన వ్యాసం చదివిన తరువాత దీనిని రాయ లేకుండా ఉన్నాను.

1. అచ్చులు పొట్టలుం బాగా ఎక్కువ అయిన తరువాతనే లిపి సంస్కరణని గురించి ఆలోచనలు ఎక్కువ అవుతాయనిపిస్తుంది!

2. కొన్ని దశాబ్దాలుగా, (శతాబ్దాలుగా కూడానేమో!) అలవాటుపడిన లిపిని మార్చాలనుకున్నప్పుడు కొత్త లిపి పాతదానిని పోలి ఉంటే మంచిదే కాని ఒక దానిని చదివితే రెండోది స్ఫురించేట్లు ఉండాలి

3. వీనా భాషల లిపిని మార్చటానికి ప్రయత్నాలు చాలా జరుగుతున్నాయి ఇంతదాకా 'పాత' లిపిలోని గీతాలని తగ్గించటానికి చేసిన ప్రయత్నాలు కొంతదాకా నయినా 'సలింఛాయి' కాని పూర్తిగా మార్చే ఏనరి ఆదరణనా పొందినట్లు కనిపించవు!

4. ఈ సుధ్యనే మళయాళం లిపిని మార్చటం జరిగింది.

వత్తులు, గుణంతాలు మొదలయినవి కొంతగా హిందీ లిపిలో వ్రాసినట్లు నన్నెవ్వరినీ నుంచినట్లు సంద్రాంతమిద ఈ మార్పులు జరిగినట్లు కనిపిస్తాయి.

5. భారతదేశంలోని లిప్సూ కీ ఇంగ్లీషు లిపి పోలికలు ఉన్నాయని అంగీకరించక తప్పదు. వీటిని గురించి ఎందరో ఇప్పటికీ రాశారు

6. అందుచేత, ఎచ్చెట్టుగా కనిపించే సంస్కరణల బదులు ఇంగ్లీషు అక్షరాలనే వాడుకోవచ్చు! ఇంగ్లీషు పైల్లింగులు అవకతవకలు ఉన్నాయనిపిస్తే ఆ అవకతవకని దిగుమతి చేసుకోవాలని లేదుకదా?

7. ఇంగ్లీషు అక్షరాలు సుమారు 52 ఉంటాయని అనుకుందాము. తెలుగులో అ, ఆ, ఇ, ఈ అన్నిటిని వేసుకున్నా 400 దాటవు. జపాన్ వాళ్ళ 2400 అక్షరాలు ఉంటే బయపు మిషన్ వాడుతారు. వారికి ఇది వింతగా తోచదు!

8. శ్రీమద్వాలి రామచంద్రరావుగారు కొన్ని మావవలు చేతార వత్తులని కొంచెం పక్కగా పెట్టుకుంటే అచ్చులకూర్పులో ఇచ్చెందులు తగ్గుతాయని ఆయన అన్నారు. ఎందరూ వచ్చిన సూచన లిప్సూలోనూ ఈ విలేఖరికి ఆయన చేసిననే సబబుగా ఉన్నాయని పిస్తోంది.

9. ధ, ర, ణ పంటిని కొన్నిటిని మార్పుకొనాలని శత్రు సంస్కర్తలు కొందరు అన్నారు. మహా సాక్షాన్ని సూచించే గీతని అల్ప పాతపు అక్షరాలనే పెట్టవచ్చునని వారి సూచన. ఎదీ సమం జనంగా వే ఉంది! ఎదీ అంత ఎచ్చెట్టుగానూ ఉండదు, అక్షరాల సంఖ్య తగ్గుతుంది.

10. బలవంతంగా ఒప్పించేవాళ్ళంటే ఏ సంస్కరణయినా వీలవుతుంది! మార్పులని పరిశీలించే వారిలోనే ఒక అభిప్రాయం తెనప్పడు లిపి సంస్కరణ పెద్దగా సాగుతుందనుకొనటం పొరపాటేనేమో!

గ్రంథసమీక్ష - జాబుకు - సమాధానం

1975 అక్టోబరు నెల తారతీ లో నేను 'ఇథిథాలయం' (కర్త శ్రీ చైరవరసు) పై వ్రాసిన 'గ్రంథవిమర్శ' ప్రకటించబడింది. దానిలో నేను కథలో చమత్కృతి కానరాదని, 'జాత్యాది మానము, జనవిహితము' వంటి ప్రయోగాలు కానవస్తున్నవని, అర్థి నాడే పాస్తాచాపురంగా మారిన దనడం, కాశి, రామేశ్వర, త్ర్యంబకాలలోని లింగాలే త్రిలింగ అనడం అసహజంగానూ, అసందర్భంగానూ కానవస్తున్నవని వ్రాసాను.

నా సమీక్షలోని రోపాలను తెలుపుతూ సవరణలు నెల భారతిలో పోటు-వెంకటకృష్ణారెడ్డిగారి వారి జాబుకు ప్రకటించారు. కథలో చమత్కృతి లేదన్న దానిని పురస్కరించుకుని 'సమీక్షకులు ఎవ్వరున్నా కావ్యంలో పున్న వాటినిగురించి చర్చించాకాని, రెనివాటిని ప్రస్తావన చేయడం ఎందులకు?' అని వా రంటున్నారు. పుస్తకాన్ని విమర్శించేటప్పుడు అందులో కదాచమత్కృతి లేదనడం సమీక్షకుని ధర్మం కాదని వారవచ్చు దానికి సమాధానం చెప్పవచ్చురేదు.

అర్థినాడే పాస్తాచాపురమనడం, కాశిరామేశ్వర త్ర్యంబకాలే తెలుగువారి త్రిలింగ అనడం అసహజమైరే కావచ్చునేమో కాని, అ సందర్భంగా ఎలా ఉన్నదో తమరు అర్థంకారేదంటున్నాడు. వారికి అర్థం కాకపోతే చరిత్రకారులను అడిగి తెలుసుకోవడం మంచిది.

43 పుటల ఆ వర్షానికి 22 పుటల సరిమిలి గల సర్వ మర్మకుల పీఠిక లున్నవి ఆ పీఠికలలో పృథ్విచంద్రుని ఆమూల్య రత్నా రెన్నో ఉన్నవట. వానిని చెప్పకుండా నిలిచి నివో రోపాలను నేను చూసినట్లు అనుకుంటున్నాను. ఆ రత్నాలేవో వెంకటకృష్ణారెడ్డిగారు వివరించిఉంటే బాగుండేది.

నాకు రవయుతపైగాని, గ్రంథంపైగాని దురదీ పియ మున్నదో, లేదో నా విమర్శలోని "సరళమైన కవితలో నిల్పిపెట్టే, అంధప్రకృతి ఇందు చక్కగా వి లించబడినవి" అనే ఒక్క వాక్యం వల్లనే తెలుసుకోవచ్చును.

— (రా. శి) —

— శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య.

గ్రంథ విమర్శలు

కదిలేబొమ్మలు (కథల సంపుటి)

| రచన : అంగర వెంకటకృష్ణారావు, సమరణ : విశాఖ సాహితీ. వెల రూ 4-00 పేజీలు 134, పుస్తకములు కావలసిన వారి క్రింది చిరునామాకు వ్రాయవచ్చును. విశాఖ సాహితీ 25-15-204 మెయిన్ రోడ్డు, విశాఖపట్నం-530001. |

ఇది కథానికే యుగము. నేటి సాహిత్యమున కథకథిక ప్రాధాన్యము గలదు. సారకలోకము దీనికి ప్రముఖస్థానమిచ్చి ఆదరించుటయే గాక, వారపత్రికలు మానవ తిలకలత్యంత పాదాన్యమొసంగి రచయితలను ప్రోత్సహించుచు కథా సాహిత్యమును అభివృద్ధిపరచుచున్నది ఈనాడు ప్రతివ్యక్తి కాలక్షేపముకొరకు కథలు చదివి ఆనందించుచున్నాడు. పురుషలకంటే స్త్రీలు కథలను చదివి కదారచయితలక పరోక్షముగ చేయూతనందించు చున్నారు

ఆంగ్ల సాహిత్యమునందు కథారచన పూర్వమునుండియు అభివృద్ధి చెంది యుండలేదు మొదటగా వద్యరూపమున కథలు వెలసినవి. పిమ్మట వచన రూపమున కథలు రచింపబడినవి 16, 17వ శతాబ్దములందలి ఐటలీ సాహిత్యము యొక్క ప్రభావము ఆంగ్ల కథానిక వాఙ్మయము పై నన్నట్లు నేత్రం అభి పాయము. కాలక్రమమున కథా సాహిత్యము నల్లిక్కులకు వ్యాసించినది. అమెరికా, ఇటలీ, రష్యా, ఫ్రాన్సు మున్నగు దేశములందలి కథారచయితలూ తమ రచనచే సాహజిక వైతవ్యము కలిగించి మానవ మనుగడకు మార్గ దర్శకులైరి. జాన్ గాల్పవర్నీ, జోసెఫ్ కన్రాడ్, డి. హెచ్ లారెన్సు ఆల్ఫ్రెడ్ హక్సలీ, జేమ్సు జాయిన్, ఓ హెన్రీ, మాన్ యున్నగువారు కథానిక సాహిత్యమును పెంపొందించుచుండిరి. వీరు వ్రాసిన కథల సాహిత్యమునకు మకుట ప్రాయములు. సంస్కృతమునందీ కథానిక రచన గలదనియు తరువాత మరుగుపడినట్లు చెప్పటకు శాస్త్రము లందు నిదర్శనములు గలవని పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు తమ 'సాహిత్య శిల్పసూక్తి' అను గ్రంథమునందు పేర్కొనియుండిరి. అగ్నిపురాణము నందు ధ్వన్యలోకమునందు కథానిక ప్రస్తావన గలదు. దీనినిబట్టి కథానికకు పూర్వచరిత్ర ఉన్నట్లు స్పష్టమగును. కాని నేడు లభ్యమగుచున్న సంస్కృత వాఙ్మయమునుబట్టి పూర్వ కథానిక వ్యరూప

మెట్టిదో గ్రహించుటకు నిదర్శనములు లేవని లక్ష్మీకాంతముగారే చెప్పిరి.

తెలుగునందు పంచతంత్ర హితోపదేశ కథలు, కాశీ మజిలీ కథలు, విక్రమార్కుని కథలు మున్నగువి బయలుదేరినవి. మొదటివి కేవలము నీతి ప్రబోధకములు. రెండవవి మనోరంజకత్వమును కలిగించునవి. నవీన సాహిత్యమునందలి కథలు నీతి ప్రబోధకములు శ్రుతిమేగాక మనోరంజకత్వమును, వైజ్ఞానిక విశేషములను, జీవిత సమస్యల పరిష్కారమును చూపించుచు వ్రాయబడుచున్నవి. తెలుగులో కథలు వ్రాసినవారిలో గురజాడ, నేలూరి శివరామశాస్త్రి చిత్రా దీక్షితులు, చలం, మునిమాణిక్యం, శ్రీపాద సు బ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, బాపిరాజు గోపీచంద్, కుటుంబరావు, బుచ్చిబాబు, మాణిక్యందూర్, సవని నిర్మల ప్రభావతి, రంగారాయకమ్మ, సులచనారాణి మున్నగువారు ప్రధానము. మన తెలుగు కథానికకు అంతర్జాతీయ ఖ్యాతి లభించినది ఆ రచయితలు, కథలు - సాలగుమ్మి పగ్గరాజుగారి 'గలివాన'. పురాణం సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారి 'నీతి'. వీరివలన తెలుగు కథయొక్క ప్రాశస్త్య మితరదేశముల వారు గ్రహింపగలిగిరి.

కథకు విషయము సంక్షిప్తము పరిమిత పాత్రలు సామాజిక సమస్య, సాధా ము. రచనాతే కథ చెప్పమందును అనవరముగచో ప్రాతలవన చెప్పించుచుండును. నవల, నాటకములవలె దీర్ఘమగు కథ, సంబాషణల కథయందుండరాదని సెద్దల నిర్ణయము.

స్వర్గీయ అంగర వెంకట కృష్ణారావుగారు అప్పడప్పడు వ్రాసిన కథానిక ఒక పుస్తకముగా పకటించి రచయితకు స్మృతి విహ్నుముగా విశాఖ సాహితీవారు కదిలేబొమ్మలు'ను లోకమునకు పంపినారు. ఇందులో నాగరికత, బల్లిసతనం, బాదంబెట్టు-జంతురా పెట్టె, హోమగుండం, కదిలేబొమ్మలు, గురం, కలతపడ్డ గంగి, ఎందుకు, పెద్దమనిషి, ముక్తధార సత్తురూపాయి, జవాబు వెప్పలేదు-అను సంఘటన కథలు గలవు. ఇందులో చెప్పకొన తగినవి కొన్ని ప్రత్యేకమే. అవి 'నాగరికత'. గిరజాలజుత్తు పాడుగుగా మున్ను లుంగి, రోకలివంటి పాడుగైన కర్ర, మొదలగు వానితో జంతు మాంసపు అమ్మకపుదారుల స్వరూపము కావచ్చును. వృత్తిలో ఉన్నంత వరకా విధముగానే ఉందురు. ఆ పని అయిన తరువాత నిగ

నిగమెరియు దున్నులు ధరింతురు. వారు ధరించిన ■ స్త్రములందే నాగరికతేగాని మనసులందు నాగరికతలేదు. ఆ నాగరికతే ఉండిన యెడల పందినికొల్పి చంపుటకు వ్యక్తివంశీద్వంధు కాలేడు. పంది ప్రాణము తీయుట అనాగరికని లక్షణము. ఈనాడు పెద్దమనుష్యులు నాగరికత పేరుచెప్పి చేయరాని సనులెన్నియో చేయుచున్నారు. ఇట్టి వారే సమాజమునందు నాగరికులుగా చెలామణి అగుచున్నారు.

‘ప్రేమతోపడి ఒకరి నొకరు అనుమానము పెంచుకొని ముక్కు వచ్చులారని బాలిక జీవితమును బుగ్గిసాలు చేయటమే “హామగుండం.”’

గోపాల్ బార్య లత. ఆ గృహమున పనిమనిషి దేవుడమ్మ. ఇల్లాలకుంటే పనిమనిషిమీద వ్యామోహము పెరిగింది గోపాల్ కు. ఈ విషయము లత గ్రహించి దేవుడమ్మను దండించినది. అయినను రాగబంధము వీడక పెనవేసికొనిపోయింది. దేవుడమ్మ భర్త జోసెఫ్. ఈతడు మరియుమ్మను మరిగినాడు. ఇతని వలనే మిన్నీ మరణించి నది. దేవుడమ్మ చెడినదని జోసెఫ్ గ్రహించి ఆమెను చంపవలయు నని ఆహారమున విషము కలిపినాడు. అనలు విషయము తెలియక లత పీయుడే విషము కలిపినాడని గోపాల్ ఊహించెను. దేవుడమ్మే ఈ సని చేసినదని లత భావించినది. ఈవిధముగా రక రకములుగ ఊహించినారు. తుదకు పెద్దవాళ్లు రగిల్చిన ఈర్ష్య అను హామ గుండముతో నడి మల్లెపువ్వునంటి మిన్నీ ప్రాణము కోల్పో యినది.

రమాదేవికి ఢిల్లీలో ఉద్యోగం అయినప్పుడే రామనాథం గురం మీంచి వడిపోయాడు. స్త్రీలకి సంబంధించిన ఒక అంతర్జాతీయ సంస్థలో భారతదేశంలో అధికారిణిగా ఆమె నియమించబడ్డది ఢిల్లీనుంచి లండన్, న్యూయార్కు, పారిస్, బాన్, మొదలైన నగరాలుగా ఉద్యోగరీత్యా తరచు వెళుతుంటుంది.”

ఆమె వెళ్లిపోయింది.

మరి తిరిగి రాలేదు.

గురము పారిపోయింది.

రామనాథం - రమాదేవి భార్య భర్తలు ఇద్దరూ చదువు కొన్నవారే. రమాదేవి స్త్రీ అగుటచేత వదవులు తేలికగా వచ్చినవి కాని రామనాథం అలాగుననే ఉండిపోయాడు. భార్యకీర్తి సంతోషాలకు

రావనాథం తలమున్నులైనాడు. రామనాథం రమాదేవిని బయట ప్రపంచమున అడుగుపెట్టమని పాచ్చరించి ప్రోత్సహించెను ఎట్లా ఏ విధంగా అణగిమణిగి యుండునో అదే విధంగా బయట కూడా ఉండునని భావించెను. అనుకోన్న దానికి వ్యతిరేకముగా జరిగినది. అయినా భార్యకు మా తము ముద్దుగా ‘గురం’ అని పిలవలేకుండా ఉండేవాడుకాదు రమాదేవి వదవుల నుండి పెదవుల మీదకు లఫించినది. రామనాథం దూరమయ్యాడు.

రమాదేవి ఇతరత్రా పనులనలన రామనాథాన్ని గూర్చి ఆలోచించుటకు సమయము లేకపోయినది. శిశుర దేశములకు వెళ్లివని మరి తిరిగి రాలేదు. గురము అదృశ్యమయినది. మరల రాలేదు. అప్పటి నుండి రామనాథమునకు గురమనిన తగని భీతి. సినిమా లతో గురము కనబడితే చాలు వరుగులు బెట్టును. అంతటి పిరికి సవ్యాసీ రామనాథం. అందుచేతనే రమాదేవి రామనాథమును వదలి వెళ్లిపోయినది. ఆమెకు కావలసినవి కోరుకొనునది అతని దగ్గరబింప లేదు, గానుగెద్దవంటి అతని జీవితములో రాజీవడలేక నునసు మరలించుకొని వెళ్లిపోయినది అతని బ్రతుకు సహారా డిజర్టు.

‘కలతపడ్డ గంగ’ కథాక ప్రేమకు సంబంధించినది. గంగ దొరను ఆకర్షించినది. అతని సౌందర్యమును మేడలు కట్టుకొన్నవి. తాను చేయుచున్నది అధర్మమే అయినను మనసు ని గహించుకొనలేక దొర కాగిలిలో ఇమిడిపోయినది. అమాయకుడైన తన భర్తను చూచి పిగ్గుతో తలవంచుకొన్నది. గంగను భర్త చాలా ప్రేమగా చూచినాడు కాని భర్తలో లేనిది దొరలో ఉన్నదని మురిసిపోయెను. కాంతను నిగ్రహించుకొనలేక వాంఛను నిర్బంధింపలేక సతమతమై తన్ను తాను సమాధానపరచుకొనలేని అశక్తురాలైనది. భర్తకు తీరని దోహము కలిగినది. గంగ తన తప్పు తెలిసికొని భర్తతో లీనమయ్యినది. కలతపడిన మనసు కుదుటపరచుకొని ప్రయత్నించి వశ్యాత్వాపము చెందినది. తెలిసి చేసినను, తెలియక చేసినను గంగ చేయని వేరమే చేసినది.

‘పెద్దమనిషి’ ఈనాటి సంఘమునందలి దౌర్భాగ్య స్థితి! సంకేతము. సీతన్న బడ్డీకొట్టు పెట్టుకొని హాయిగా జీవితము సాగించినను భార్య గంగ అందము పెద్ద మనుష్యులకు చక్కలిగింతలు కలగించుచున్నది సీగరెట్టు కాల్చుకొను నెవముతో పెద్దవారు కొట్టు దగ్గరకు వచ్చి గంగతో నిరసములు ప్రకటింపవారు. ఒక పెద్ద

మనుష్యుని దృష్టి గంగపై లగ్నమైనది. ఆమె నమభవించవలయు నని ఆశ చెబరేగినది. అనుభవించుట కాటరాముగా నున్న భర్తయైన సీతన్నను జైలుపాలు చేసినారు మోనగాండ్లు. గంగను మాయమాటలతో ఇంటికి రప్పించి మానమును భంగపరచి తమకర్తవ్యమును చాటుకొనినారు. కొంతకాలమునకు సీతన్న బయటకు వచ్చినాడు జైలు నుండి. విషయము తెలిసికొని టి. పి. బను కనీసీరునట్లు కొట్టి పరుగులు పెట్టినా చినరను దొరికను

పెద్ద మనుష్యులు చేసిన నేరమునకు తగినశిక్షలేదు. దానికి కారణము వారు సంఘమున పెద్ద మనుష్యులుగా ముద్రవేయించుకొనుటయే. అమాయకుడు శిక్షను అనుభవించెను లోకమునకు కన్నులన్నును మాడనట్లు నటించి అమాయకలను బలిగా స్వీకరించి పెద్ద మనుష్యులకు తృప్తికలిగించుచున్నది ఇది నేడు జరుగుచున్న న్యాయము ధర్మము.

అంగరవేంకట కృష్ణారావుగారు కథలకు స్వీకరించిన శిల్ప నృత్యము సామాజిక సంస్కరణను సంబంధించినట్టిది. అయినను కథలందు వెలుత్యును నశించినది కాలక్రమమునకైనను సాతకుడు వీనిని వదిలి ఆనందింపలేక వచ్చును. టైట్ లో కథ కదిలేభావములు బల్లివతనం, ఎందుకు, జవాబు చేప్పలేను. మున్నగు కథలందు నవి లేదు. ఆశయశాన్యము. కథలందు కొత్తదనము లేదు. క్షయితే రచయిత సమాజమందలి వ్యక్తి అగుటవేత అందులోనున్న అధర్మములను కన్పలముందు వదర్శించినారు.

నిశాఖ సాహితీవారు రచయిత నాసిన కథలను మంచివి ఎన్నుకొని ప్రకటించిన కథానిక సాహిత్యమునకు తురాయిగా ఈ కథల సంపుటి ఉండెడిది.

ఆంధ్ర పదేశే సాహిత్య వివాదమివారి అర్ధిక సహాయముచే ఈ కథల సంపుటి ప్రకటించినారు. కాని ప్రతివ్యక్తి కొనగలిగినంత ఖరీదు పెట్టలేదు. గంధారియుములకే ఆ రేఖా పరిమితముగా నున్నది.

ఈ నాడు వచ్చుచున్న కథలలో పోల్చి చూచినట్లయిన ఈ కథల సంపుటిని సాతకుడధికముగా ఆనందింపక పోవచ్చును. ముందు ముందు నిశాఖ సాహితీవారు మంచి పుస్తకములను ప్రకటించెదరా నానము తలంపవచ్చును.

— డ్రీ రామమోహన్.

తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ

[రచయిత : డాక్టర్ ఎన్. వి. రామారావు - శిర్డీగియా విశ్వవిద్యాలయమునందు * పాచ్ డి. పట్టమునకు * తమైన సిదాంత గ్రంథము - పచరణ : పసిడి ప్రచరణలు రాజ్ మొహల్లా * పాదరాబాదు-29; వెల : సాదా పతి : 15 రూ. 310 పేజీలు]

'నేను విమర్శకుడను నన్నేమి చూచుచున్నావో కవుల గ్రంథముల కగ్ని పుల్లను; కవుల ముంగిటి మొడిచేయని. కవులసాటి తుపాకీ పిక్కను. నోరు మెదుపుచుకొని నోటిమీద నిద్రికొట్టెదను' (విమర్శకు వ్యభావము - షి - 1వ సంపుటము. కీ. శి. పాసాంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు) విమర్శకుని పని కవుల గ్రంథములకు వివరముట్టించడమే అనుకొన్న వారు కూడా శైశవ్యము కాని వ్యాఖ్యాతలు కని తానై కని పెట్టులేని కని పూర్వయాన్ని ఆవిష్కరించటంతో అసామాన్యమైన పజ్జ కనబరచేవారు గోరంత గుణాన్ని కొండంతచేసి మెచ్చుకొనే పూర్వయ వైశాల్యం మన వ్యాఖ్యాతలది. సాచీన ఆంధ్ర కవుల కావ్యాలలోని గుణాలను ఎన్నుతించేటప్పుడు వాటికి మూల గంధాలైన సంస్కృత గంధాలలో ఆయా విశేషాలు ఉండి ఉంటాయనీ, వాటిని పరిశీలించి మెచ్చుకోవటం కాక ఎక్కడి కక్కడ కూడా, కవిని స్తోత్ర పారాలతో ముంచెత్తటం కూడా జరిగింది

విరేళింగంపంతులు, గురజాడపంటి ఆంధ్ర మహాపురుషులు పూర్వకవుల గుణదోషాలను నిష్పక్షిక్షంగా పరిశీలింప బాగున్నప్పుడు విమర్శ కొత్తపుంతలు తొక్కింది కవిత్వతత్వ వివరము 'నేటి కాలపు కవిత్వము' తెలుగువిమర్శ ప్రస్థానంలో మైలురాళ్లుగా నిలిచాయి. ఒక్కసారి వెనుదిరిగి చూచుకుంటే తెలుగు సాహిత్య విమర్శ అనంతరణ-వికాసములు ఎవరైనా వివరించవలసిన అనంతరం తప్పక ఉన్నదనిపిస్తుంది. సాహిత్య విమర్శ తెలుగులో యింకా అతిశయోక్తులతో కూడిన పొగడ్డలతోనూ, గిట్టనివారిని ఏకగంతుకొని, రంధ్రాన్వేషణ దృష్టిని సారించడంతోనూ నిలిచిపోయి వుండటం బాధాకరమనిపిస్తుంది.

మనకింతవరకూ ఉన్న సర్వవిమర్శకుల శక్తియుక్తులను అర్థం చేసుకొని, వారిలో ఉన్న లోపాలను బలహీనతలను విడిచిపెట్టి విమర్శ అంటే 'గుణదోష వివరము' అనే స్థిర నమ్మకాన్ని చదువరులకు

కలిగించడం ఆధునిక విమర్శకుల అవశ్య కర్తవ్యం. డాక్టర్ ఎస్. వి. రామారావుగారు 'తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ' అని పి. హెచ్. డి. పట్టాభిరామనకు ప్రాథమిక సహాయంతో గ్రంథమును విమర్శ అవతరణ వికాసములను పరిచరంగా పేర్కొన్నారు.

'విమర్శనము-విమర్శకుడు' అనే మొదటి ప్రకరణముబోత్తిగా పాఠాధ్యక్షులలో " 'వృత్తి' దాతువునకు 'వి' అను ఉపసర్గ చేరి గావిమర్శ శబ్ద మెర్పడుచున్నది" అని విద్యార్థులు 'కాంపోజిషన్' రాసే ధోరణిలో మొదలు పెట్టారు. విమర్శనమునగా బుద్ధి వ్యాపారము' అని చెప్పటంతో విమర్శ ఒకకళ' 'అది వృద్ధయాన్ని అలరించేదిగా ఉండాలి' అన్న సత్యాన్ని బాగా గుర్తించినట్లు కనబడదు. కాని మూడవ పేజీలో విమర్శకుడు "కవిస్పృహకి ముగ్ధుడై తాను కూడ భావనా జగత్తులో నిహరించుచు ఆవేశగరితాంతః కరణముతో విమర్శను వెలయుచు" నన్నారు దీనికి తార్కాణంగా దేవులపల్లివారి విఠల-సేన-సీరికను, ఇంద్రగంటివా- 'వ్యాపారశి'ని పేర్కొన్నారు కాని కవిస్పృహకి ముగ్ధుడు కాకపోయినా విమర్శకుడు విమర్శనా కళాత్మకంగా వెలయించవచ్చు కట్టమంది రామలింగ రెడ్డిగారు 'ప్రబంధాలలోని కథ ఎలా ఉంటుందో వివరించేపట్ల 'కవిత్వతత్త్వ విచారము'లోని రచన జ్ఞప్తికి తెచ్చుకుంటే విమర్శకుడు కవిస్పృహకి ముగ్ధుడు కావటం అత్యవసరం కాదనిపిస్తుంది. సమదర్శనం, సత్య ప్రకటన ఉంటే విమర్శను కళగా రూపొందించవచ్చు.

సాహిత్య విమర్శక సిద్ధాంతములను భారతీయ విమర్శ ప్రమాణాలతో సమన్వయం చేసే "కావ్యమునందు భారతీయ విమర్శకులు గుఱు నన్వేషింపగా సాహిత్యము ఇతివృత్త నిర్మాణము సా తపోషణము పరిశీలింతురు. గతమున కాలంబనము కదాసా శిములు ఇతివృత్త ప్రాతముల ఆధారమున రసము పరిశోషింపబడుచు కావున, ఇరువురి మార్గములే వేరుకాని, గమ్యమొక్కటే." డాక్టర్ ఎస్. వి. రామారావుగారి యీ సమన్వయం మెచ్చదగింది.

తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ 'పూర్వయుగము' అనే ప్రకరణంలో సత్యభాంతర పరిసరములను, కవులు గ్రంథాలలో వెల్లడించిన పూర్వకవి స్తుతులలోను, కుకవి నిందలలోను వెలువరించిన అభిప్రాయాలను క్లుప్తంగా తెలిపారు. కవి పూర్వయాన్ని స్పష్టంగా గ్రహించడానికి టికారన లెంతగానో తోడ్పడుతున్నాయి. "ఆంధ్రమున టికారన 16 ■ శతాబ్దముండి ఆరంభమైనట్లు గోచరించు

చేస్తుంది. వీరితో పోటీనమైనది ముగ్ధరాజు 'వెదరా'న (1575) రాఘవ పాండవీయమునకు రచించిన ఆదర్శకావ్య" చతువరులు యీ సమాచారాన్ని గ్రహించి ఎస్. వి. రామారావుగారి కృషిని ప్రశంసించగలరు. తెలుగు లక్షణ గ్రంథాలు "పదానంగా సంస్కృతాలంకార శాస్త్రానే అనువరించటంచేత ప్రత్యేకంగా తెలుగు లక్షణ గ్రంథాలు తెలుగుకావ్య విమర్శలో వానికంటగా సాహిత్యము లేద"న్న వీరి సూచన గమనించదగ్గది. "వ్యాఖ్యలయందు సూత్రము కొంత విమర్శ కన్పట్టుచున్నను అవికూడ కేవల టికారాపములై, కవిత్వ పాండర్య చర్చకు తావివ్వక కవి పూర్వదు సనాశకములు కాకున్నవి" అన్న వీరి మాటలు మెచ్చదగినవి ఏ వద్యానికావద్యానికే తావాని వివరించుకుంటూ పోవటమేగాని కావ్యములోని విశిష్టతను, కవి లక్ష్యాన్ని, అది ఎంతవరకు సెరవేరిందన్న విషయాన్ని వ్యాఖ్యాత లంకగా పట్టించుకోలేదు. అది వ్యాఖ్యాతల దృష్టికాదు కూడాను. వ్యాఖ్యాతల వ్యాఖ్యలలోని యితోపాటి సవ్య విమర్శలెంతవరకు తీర్చి యిస్తుంది సందేహిస్తామే. అయినా కావ్య పాండర్యాన్ని ఉపదేశాన్ని పాండర్యలవినవారికి వ్యాఖ్యాతల రచనలు తృప్తినివ్వకపోవటం గోతనే ననుచరిత్ర వంటి గ్రంథాలకు వ్యాఖ్యలు వచ్చినా, 'ననుచరి తము-అనుభూతులు', ననుచరిత్ర విమర్శనమువంటి గ్రంథాలవసర మౌతున్నాయి.

ఆధునికాంధ్ర విమర్శల అవతరణకు 3 తిరల తోడ్పాటును రామారావుగారు శుద్ధగా పండించారు. సాహిత్య విమర్శకు తోడ్పడిన కావలి రామస్వామి, సి. పి. బ్రౌన్, జూలూరి అప్పయ్యశాస్త్రిగారల కృషిని మరి క్లుప్తంగా వివరించారు ప్రథమాంధ్ర విమర్శకునిగా శ్రీ వీరేశలింగం పంతులుగారిని గుర్తించి గౌరవించటం రామారావు గారు యీ పుస్తకంలో చేసిన అత్యుత్తమమైన పని. తెలుగు సాహితీ

ఉ ప యో గ క ర మ్మై న
స రి కౌ త్త గ్రంథ ము లు
వ్యవసాయము-ఫషరీ-కోళ్ళ పెంపకం-అడవులు-లోటపని
ఇంజినీరింగ్-వైద్యము-వివిధ సాంకేతిక విషయములపై
గ్రంథములుగలవు. కేటలాగుఉచితం. ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి
N. K PAUL & SONS,
P. B. No. 12202, Calcutta-5.

సుక్ష్మేతమునందు విమర్శన ననంతిని అనంతరింపజేసిన బీగిరదుకు కందుకూరి వీరేశలింగంవంతులు. తొలి తెలుగు విమర్శనా గ్రంథమును వెలయించిన కీర్తిమూర్తి ఆయన. వంతులుగారు రచించిన 'విగ్రహ తంత్ర విమర్శనము' 1875-76 లో వివేక వర్ధని ప్రతికయందు వెలువడినది. ఆంధ్రభాషాయమున వెలసిన ప్రథమ సాహిత్య విమర్శనా గ్రంథమిదియే" రామారావుగారి పరిశోధనా కృషివలన వెల్లడియైన యీ నత్యాన్ని వండితులు తర్జున భర్జునలు లేకుండా అంగీకరిస్తారేమో వేచి చూడాలి.

వీరేశలింగం వంతులుగారి తరువాత చెప్పగలిన విమర్శకులు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారే. ఆంధ్రపల్లినాధుని కీర్తిగడించిన వారికృషి అపారమైనది. ఆయన వడిన పాఠపాట్లను, అనంతభాగంగా తరువాత పండితులు ఆక్షేపించారు. అయినప్పటికీ "దేశక్షేమమునకు భాషాక్షేమము పురాద"గా భావించిన ఆ మహానీయుడు సలిపిన సారస్వత యుద్ధాలు స్మరింపదగినవి. ఎన్. వి. రామారావుగారు యీ సారస్వత యుద్ధాలను స్మరణ మాత్రంగానే పేర్కొన్నారు. బహుశా స్థలాభావంవల్లనేమో. పరిశోధనా గ్రంథాలు స్థలాభావాన్ని లక్ష్య పెట్టటంకంటే సారస్వత మధనంచేసి నత్యాన్ని వెలికితీయటమే మంచిది. 'విమర్శనా గ్రంథాలు కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి విమర్శలకు కాలదోషం వట్టివా విమర్శ చరిత్ర రాసేవారికి పేరు స్మరించటం తప్పనిసరి. రామారావుగారు బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి కృషిని ప్రస్తావించి విడిచిపెట్టేశారు" గురజాడ అప్పారావుగారు ప్రత్యేకముగా విమర్శన గ్రంథములు రచించకపోయినను ఆయన రచనలన్నింటియందును సాహిత్యవిమర్శ అంతర్భూతమైయున్నది." రామారావుగారు గురజాడ కృషిని యీ రంగంలో విస్మరించక చక్కగా గుర్తించారు. ఇంకా పూండ్ల రామకృష్ణయ్య, కొక్కొండ మొదలైనవారి కృషిని గూడ దిక్పాతంగా సూచించారు.

'వికాసము' అనే బాగంలో కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారి విమర్శ గ్రంథంలోని ప్రత్యేకతను నొక్కి వక్కాణించారు. సలక్షణమైన సుబోధకమైన భాషతో మొగమూటములేక మూటిగా వ్రాయుట రెడ్డిగారి ప్రత్యేకత. కార్యరచనతో విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారికొక ప్రత్యేకతైలి ఉన్నట్లే విమర్శనా క్రియలోను విశ్వనాథ బాణీ ఎటువంటిదో రామారావుగారు ప్రశంసాపూర్వకంగా వివరించారు. సుమారు 18 పేజీలలో సోదాహరణంగా. విశ్వనాథరారి గొప్పతనాన్ని మాత్రమే నిరూపిస్తూ రామారావుగారు రచన సాగించారు. కందు

కూరి, కట్టమంచి, వేదం మొదలైన వారి కీర్తిన ప్రాధాన్యం కంటే రామారావుగారు విశ్వనాథరారికి విమర్శ రంగంలో ఎక్కువ ప్రాధాన్యమివ్వటం గమనించవలసిన విషయం.

విశ్వవిద్యాలయాలనుండి వెలవడిన ఏడాంత వ్యాసములను, వ తికలలో నున్న విమర్శ వ్యాసాలను రామారావుగారు పరిశీలించి వేగంతో కేవలం రచయితల, వ్యాసాలపేర్లు మాత్రం చెప్పకుండా పోయారు. దీనివలన యాభాగంలో రచన (Descriptive catalogue) వలె తయారైంది. 'సత్యదర్శనం, సమగత్యం ఈ గ్రంథం ఆశయాలు" అని రచయిత అవతారికలో అన్నారు. గ్రంథంలో కొంతభాగం మరీ (catalogue) లాగ తయారవటం వలన యిది అసమగ్ర మనక తప్పదు. అమాటకొస్తే వీరీ సమగ్రంకాకపోవచ్చు. ఏవరణ సవిస్తరంగా సాగినపుడే రచయిత సత్యదర్శనం ఎటువంటిదో తెలుసుకోవటానికి వీలౌతుంది.

తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ అభివృద్ధికి యీ గ్రంథం తోడౌడక పోయినా ..ంతవరకు వచ్చి సాహిత్య విమర్శల స్వరూప స్వభావాలు కొంతవరకు బోధపడతాయి కందుకూరి వారి విగ్రహతంత్ర విమర్శనము (1876) తెలుగులో తొలి విమర్శన గ్రంథమని వీరు పరిశోధనచేసి మాతనాంశాన్ని ప్రతిపాదిస్తున్నారు. ఓది యథార్థమని పండితులందరూ తలచుచినప్పుడు తెలుగు విమర్శ చరిత్రకు డాక్టర్. ఎన్. వి రామారావుగారు దోహదం చేసిన వారవుతారు.

బా బా ఫ రీ ద్

[జీవిత చరిత్ర; ఇంగ్లీషు రచన : బ్యూటెసింగ్ ఆనంద్; సమరణ : సాహిత్య అకాడమీ- న్యూఢిల్లీ; 91 పేజీలు; వెల రూ. 2-50]

కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ 'భాంతీయ సాహిత్య నిర్మాతలు' అనే పుస్తకంలో ప్రకటిస్తున్న వాటిలో పంజాబుకు చెందిన బాబా ఫరీద్ అనే తాత్త్విక కవి జీవిత, సాహిత్య విశ్లేషణను వివరించే పుస్తకమిది. బాబా ఫరీద్ అన్న పేరు శతజయంతి 1973లో ఢిల్లీలో జరిగింది. ఆయన క్రీ. శ. 1173లో జన్మించి 1265లో మరణించారు. ఆయన గడపిన పని త జీవనంతోపాటు తాత్త్విక సేవనాలు కూడ పంజాబులోనూ, ఉత్తర భారతదేశంలోని పలుప్రాంతాలలోను వ్యాపించి ప్రచారంలో ఉన్నాయి. ప్రసిద్ధ మతగురువు గురు

వానక్ బాబా ఫరీద్ ప్రవచనానికి ముగ్ధుడై వాటిని భజనరచి ముందు తరాలవారికి అందజేశాడంటే ఫరీద్ గొప్పతనానికి వేరే నిదర్శనం అక్కరలేదు బాబా ఫరీద్ వేమన, కబీర్ మొదలైన వారిలాగే తాత్త్విక చింతనతో నిండిన కవితలను రచించారు ఫరీద్ కవితలు అరబ్బీ పర్షియన్ పంజాబీ భాషలలో రచించారు. ఆయన కవిత మార్మిక (mystic) పద్ధతిలో అలోచనా పరులకు చులూరించేదిగా ఉంటుంది.

షేక్ ఫరీద్ ఉద్దీన్ గిస్-ఇ షకర్ అనేది ఫరీద్ పూర్తి పేరు ఆయన ఇస్లాం మతానుయాయు. ఇస్లాము మతంలోని మార్మిక పద్ధతి అనదగిన 'సూఫీ' పద్ధతిని ఆయన అనుసరించారు పవిత్ర జీవన విధానమును సూఫీ పద్ధతిలో తప్పక అనుసరించవలసి ఉంటుంది.

సూఫ్ (suf) అంటే అరబ్బీ భాషలో ఉన్ని (wool) అంటే అర్థం అరేబియా ను, ఇరాక్ లోను ఏనాడును మూడు బట్ట కాక ఉన్ని వస్త్రాలను ధరించటంచేత 'సూఫీ' అనే పేరువచ్చింది కొందరు మాత్రం సూఫీ అనే పదం 'సోఫాన్' అనే గ్రీక్ పదం నుంచి వచ్చిందంటారు. 'సోఫాన్' అంటే గ్రీకు భాషలో ఆధ్యాత్మిక వి అని అర్థమట.

క్రీ. శ. ఏడవ శతాబ్దిలో పర్షియా ఇస్లాము ప్రభావానికి లోబడేది. అరబ్బీ-ఇస్లాము సంస్కృతులు; ఆర్యన్-ఇరానియన్ సంస్కృతుల సమ్మేళనకు ఫలితంగా సూఫీతత్త్వానికి విశేషమైన ప్రచారం జరిగింది-మహమ్మద్ గౌరి క్రీ. శ. 1186లో టర్కివారి సామ్రాజ్య స్థాపనకు, తదనంతరం సుల్తానుల పరిపాలన విస్తృతం అందుకు దోహదం చేశాడు. అనాటి ఇస్లాము మతానుయాయులు సంస్కృతీకరంగా ఫర్షియన్ భాషను వాడేవారు. కాబూలునుండి భారతదేశానికివచ్చిన జమాఉద్దీన్ కుమారుడు ఫరీద్ ఖాన్ లో ఫరీద్ మహిమను ప్రదర్శించినట్లు అనుయాయులు కొన్ని కథల ప్రచారంలోకి తెచ్చారు.

ఖుజా కుతుబ్ ఉద్దీన్ భక్తియార్ కాకి అనే ఆచార్యుని ప్రభావంతో ఫరీద్ సూఫీ తత్త్వంవైపు మొగ్గు చూపాడు. గురువు మరణం తరువాత కొద్దికాలం ఫరీద్ ఢిల్లీలోని జీవితాన్ని, రాజకీయాలను రోపి అజోధానో (పాకిస్తాన్ లో మాంట్ గోమరి జిల్లాలో ఉన్నది) పట్టణం వెలుపల ఉన్న గుడిసె వేసుకొని జీవితం గడిపాడు.

ఇక్కడే ఆయన వివాహం చేసుకొని పిల్లలతో, పెద కుటుంబంతో, దారిద్ర్యభారంతో, భగవద్భక్తితో, కాలం గడిపాడు. దారిద్ర్యభారం ఆయన భక్తికేమీ అడ్డురాలేదు.

యోగుల భక్తి పద్ధతిని, బౌద్ధుల భిక్షుటనాన్ని, భక్తిమూల పరు లాచరించే సంగీత నృత్యాను ఫరీద్ సూఫీ తత్త్వంలో పవేశ పెట్టాడు. కురాన్ చెప్పిన దార్మికత (Charity)ని ఫరీద్ తన అనుయాయులకు బోధించాడు.

బాబా ఫరీద్ గీతాలు రెండు పాదాలలో వ్యయంపంపూర్వంగా ఉండే గీతాలతో ఉన్నాయి. కవిత్వాన్ని అనుసరించటం కష్టపాద్యం. అందులోనూ తాత్త్విక చింతన మార్మికపద్ధతితో ఉండే అనువాదం కష్టతరమని వేరే చెప్పనవసరం లేదు. ఈ గ్రంథాన్ని రచించిన శ్రీ బల్వంత్ సింగ్ ఆనంద్ ఫరీద్ జీవిత విశేషాలు ఆసక్తికరంగా స్వల్పమేకక, ఫరీద్ గీతాలను చక్కని ఇంగ్లీషు భాషలో గీతరూపంగా మనదించి భారతదేశంలో ఇంగ్లీషు నేర్సిన అన్ని ప్రాంతాలవారికి అందుబాటులో ఉండేవిధంగా రచించారు. అన్ని రాష్ట్రాలలోని సాహిత్య కేంద్రాల రచనలను పండిత పామరులందరికీ అందుబాటులో ఉండే ధంగా రచింపజేస్తున్న సాహిత్య అకాడమీ ఢిల్లీవారి కృషి మెచ్చదగి వది. శ్రీ బల్వంత్ సింగ్ ఆనంద్ తమ బాధ్యతను చక్కగా ర్పర్చినిం చడమేకక, ఫరీద్ కవితను చక్కని ఇంగ్లీషు భాషలో అనువదించి కవితాభిమానలకు ఆనందం కలిగించారు.

— శ్రీ రామమోహనరావు

శ్రీమద్భాగవతము : దశవంశసంధము

[విద్వాన్ చదలువాడ జయరామశాస్త్రి విరచిత తత్వదర్శి ష్యావ్య సమేతము. 1100 పేజీలు వెల రు 40/- బమ్మెల పోతరాజు పద్మానువాద సహితము (వెతుకు :- చదలువాడ జయరామశాస్త్రి అండ్ సన్స్, నెల్లూరు.)

ఈ వ్యాఖ్యత తమ పీఠికలో పేర్కొన్నట్లు ఉపనిషత్తుల సేదమును అధ్యయనముచేసి, కావ్య టకదుల తరచిచూచి జదురు శంకరాచార్యులు (కాచికామకోటి సీరము రచన వేదా త్పదేశమునుగూడ పొందియున్నారు వీరు సంస్కృతభాగవతానికి

నా పూర్వంగా తెనుగు అనువాదం నాగియు విశేషించాలిగాని వ్యాఖ్య వ్రాయుటే గాక భీష్మకర్తవరాజము, సనత్కుజాతీయము; దేవీ పరిణామ, సూర్యవతకముచక్కాడ వ్యాఖ్యల చేసి చక్కచందము ఇంకా ఎన్నో లోకహిత గ్రంథాలను ప్రచురించారని తెలుస్తున్నది.

పశ్చిమము దిశ దశ స్కంధ పూర్వభాగమునకై శ్రీమారం రెడ్డి రామస్వామిరెడ్డిగారు డిసెంబరు 15 వేల రూపాయలు విరాళాన్నిచ్చారు.

దీనిలో సంస్కృత శోకాగ్ని 54 భాగములు తెలుగుటీక, తాత్పర్యము చిత్రావళి లో వాని కింది పోతన పద్యానువాదము కూడ చేర్చబడివుంది తెలుగు సంస్కృత కావ్య వివరములకు చాల అవ్వలసినరంగా వ్రాయబడింది.

దశమస్కంధమునకు శ్రీకృష్ణుని జన్మవృత్తాంతము, బాల కృష్ణుని ఆరాధన, రాంకిడ, గోపికావస్తానపరణము సత్యమర్కనము సంసర్గ మొదలుగు ఘట్టాలు తొందరగా అందరికీ జ్ఞప్తికి వస్తాయి దీనిలో రుక్మిణీ కల్యాణమువరకు వున్నది తెలుగు స్త్రీలో ప్రతిభియేమిట రుక్మిణీ కల్యాణం చదివితే పతిరోజు పారాయణంచేస్తే అమరమౌత్యం, అమరమౌత్యం వలె వస్తాడని. అందునాటకం కంపెనీ వారు కృష్ణునిలపేసి సజ్జనులంతో మురిపించేవారు. శ్రీకృష్ణుడు చాలా మంచివాడని ఒకానొక నాసింది- రాముడు కరినాటకుడై భార్య సాధిమియైనా కరికు గుండెతో ప్రజల అభి పాయానికిగానె అడవుల పాలచేస్తే, కృష్ణుని జరారందుని నరకుని చెరలో వుండే వలె కొలిది కన్నాను సండ్లి చెమకొని ఉద్ధరించి స్త్రీనక్షత్రాలన్ని మూపించాడని చింతిస్తాగా.

శ్రీకృష్ణుని నిజంగా గొప్ప రాజు వేత్త తన తరువాత 3000 ఏండ్లకు వాణక్యుడు చెసింపలి పనిని తనకాలంలో చేసి మూపించినాడు. చదురుసాయాలతో తనకాలపు చిన్నరాజ్యాలను ఏక స్వత్రాధిపత్యంకింద తెచ్చి సురాజ్యం చేయించాడు. మహాభారతం క రాజకీయ తంత్రగ్రంథమేకదా! భాగవతంలోకూడ దుష్టశిక్షణ స్వర్గక్షణ వ్రాయబడివుంది. మదిలించినాడు దేవేంద్రుడైన, ముమ్మడిన బహ్మదేవుడైన కృష్ణుడు విడిచిపెట్టాడు. తన ఆశిషులను సత్పాఠులను రక్షించి తీరుతాడు. కాళీయ మర్దనంలోనే వాకతీయ రాజుల లక్షణం, భారతం అన్నీ ఇమిడి యున్నాయి

కృష్ణుని వేణునాదం అప్పటికి ఇప్పటికీ మధురానగరంలో, కవుల కందరిలో ప్రతిధ్వనిస్తూనే వుంటుంది.

భాగవతంలోని ముఖ్య ఘట్టాలు తెలుగువారికి కంఠస్థంగానే వుంటాయి. గజేంద్రమోక్షం, ధృత చరితము, కృష్ణలీలలు, గోపికా గీతాలు. రుక్మిణీ కల్యాణము ఇంకా ఎన్నో స్త్రీలకు కూడ చిగవలసి తాలే. శ్రీకృష్ణుడు సాక్షాత్ పరమాత్ముడై అని భక్తుల విశ్వాసము.

“ఏష నారాయణ శ్రీమాన్ క్షీరాబ్ధి స నికేతనః॥

వాగవద్యంకము శ్రుజ్యాయోగతో మధురాంబితో
అని భక్తులు వర్ణకుంటారు.

భాగవత ధర్మము చాల పురాతనమైంది. క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దినుండే సంకర్షణ వాసుదేవతత్వము భారతదేశమంతటా ప్రచారానికి వచ్చింది. పతంజలి, పాణిని కూడ తమ ఉదాహరణలలో వాసుదేవుని భగవత్పరమార్థాన్ని పేర్కొన్నారు. గుప్త చక్రవర్తులు పరమభాగవతుని తెలియవస్తున్నది. కృష్ణ భక్తి అనూహనమైంది. శిలపృథ్వికారంలో కూడ కృష్ణ భక్తి, భాగవత ధర్మం పేర్కొనబడింది. ఆచార్యులు, ఆచార్యులు కూడ ప్రస్తావన తయారీకి సహజంగా భాగవతాన్ని లభ్యమనంచేసి తమ గీతాలలో, వ్యాఖ్యానాలలో పాంచరాత్రాన్ని భాగవతధర్మాన్ని, సాత్విక పద్ధతిని వైదిక ఆచారాలతో కలిపి కలగ వులగంగా చొప్పించి ప్రచారం చేసినారు. దానివలన ద్రావిడదేశంలో కృష్ణ భక్తి అతి లోతుగా పాటు కున్నది. నైవల్లన గ్రంథాలలో వటసత్రశాలి; వామనావతారం, శ్రీ రామావతారం, కృష్ణావతారం, నరసింహావతారం మొదలగు వాటిపై కాంపీ శిరంగం, వెంకటాద్రి, మేలుకోటలోని దైవాల వర్ణనలతోబాటు మంచి రసవంతమైన కవిత్యం వుంది.

ఆంధ్ర గోదాదేవి ఏర్పాటు చేసిన తిరుప్పావై (ధనుర్మాస) ప్రథం కూడ శ్రీ కృష్ణుని వాక్యముసారమే ఏర్పడింది. ‘కాసానాం మార్గశీరోస్థిః; గోపికలు అత్యంతంగా కృష్ణునికి చేసిన ఆత్మ సమర్పణయే ఆ డక్యెక్కు వర్ణనంగా మారి వైష్ణవుల శరణాగతిగా మారిందనవచ్చును. భాగవత కథలలోని భక్తులందరూ శరణాగతిని చరమోపాయంగా వాడుకున్నవారే. తిరువాయ్మొళినిండా కృష్ణునిపై మంచి విరహ గీతాలన్నవి

శ్రీ శాస్త్రిగారు తమ ఉపోద్ఘాతంలోనే చెప్పవలసిందంతా చెప్పినారు.

భాగవతము 'నిగమ కల్పతరు' యొక్క ఫలము వ్యాసుడు వేదవిధానం చేసి పురాణాలన్నీ వాని ధర్మాలను సిద్ధాంతీకరించినప్పటికీ మనశ్శాంతి కుదరలేదు

ఆ మహర్షికి కలియుగంలోని

'అనులు మందబుద్ధి యుతులల్పత రాయువులుగ రోగనం కలితులు మందభాగ్యులు సుకర్మము లెయ్యని సేను జాలరీ కలియుగమందు మానవులు గానన నెయ్యది సర్వశిఖ్యమై యలకడు నెమిటుం బొడము తత్మను శాంతి మునీంద చెప్పకే'

అని ప్రజలపై కరుణతో నారదునికి విన్నవించుకొంటే అతడు

'విష్ణుకథా రతుడగు నరు విష్ణుకథల్ సెప్ప నరుని వినుచుండు నరున్ విష్ణుకథా సు వన్నము, విష్ణునదీ జలము భంగి వినులున్ జేయున్.'

అని సందేశమిచ్చి శిష్యా పోషకునే ఆ శమంతో ఉపదేశిస్తే సీదని వ్యాసుడు భాగవతాన్ని రచించి తన కమారుడైన శకునికి చెప్పితే అతడు పరీక్షిన్నహా రాజుకు చెప్పితే ఆ కథనే మాతుడు శౌనకాది మహా మునులకు చెప్పి దేశవ్యాప్తంగా చెప్పించినాడు.

శాస్త్రిగారు భాగవతంలో బ్రహ్మవిద్య, వృతానుర వధ, గయ, తీర్థద్య అనే ముఖ్య విద్యలున్నవని విష్ణుభక్తి పాశ్చర్య గాయ తీ విద్యద్వారా సిద్ధించుతుందని వాచారు ఈ లోకోపకృతికై వ్యాసుడు తనవంతును హరిశ్చరనంతో తీర్చుకొని వానిన గ్రంథమే సైష్ణ్యపులకు ఉపాదేయం అయింది. శాస్త్రిగారు భాగవతాన్ని మహా పురాణంగానే నిశ్చయించినారు.

దీనిలో సాధనమార్గం పూర్తిగా చూపబడింది.

'శ్రవణం కీర్తనా విష్ణోన్మరణం పాదసేవనం అర్చనం వందనం దాస్యం సఖ్యమాత్మ నివేదనం'

రాస కీడా రహస్యం ప్రేమభక్తికి ఉత్తమోత్తమ పాఠము. జయ దేవడు, రూపగోస్వామి మధురభక్తి మాహాత్మ్యాన్ని వింతో రసనం లంగా చాటినారు.

ఈ గ్రంథం సంస్కృతం విశేషంగా అభ్యసించే విద్యార్థు

లకు శ్లోకం అర్థం త్వరగా అర్థమయి భాగవత ప్రయోగాలు బోధపడి ఎ. తో తాభిస్తుంది.

శాస్త్రిగారి ఓషికను, విద్యార్థును అభినందించక తప్పదు.

తాళ్ల పాకవారి పలుకుబళ్లు

(సంపాదకురాలు : శ్రీమతి రామలక్ష్మి ఆరుద్ర; ప్రతులకు : ఆంధ్ర పదేశే సాహిత్య అకాడమి, కళాభవన్ - హైదరాబాదు 4 సుమారు 570 పేజీలు వెల : రూ॥ 12)

తెలుగు వాగ్గేయకారుల భక్తితోపాటు శతర రసములను కూడ చక్కగా ఇమిడ్చి పాడారు. త్యాగయ్య, కృతయ్య అష్టమయ్య తదితరులు ఈ కోవకు చెందినవారే అవడం మొక్కలు ఏదో ఓని వాసుడు మన రాష్ట్రంలో వెలయుండి మనవారి విశేష సమన్వయ దృష్టికి తార్కాణంగా అందరినీ రప్పించుతున్నాడు. అన్ని వాగరికత లకు ఆలవాలమైనాడు. ఎందరెందరో వెంకటేశుని విగ్రహించినా శాళ్లపాక వారివలె సులువుగా; పొంకంగా, బింకంగా దవములతో అల మేలు మంగనవని అలరించినవారు అరుదవనమృను సదసాహిత్యాన్ని బహుజనరంజకంగా చేసింది బహుశః ఏరి కుటుంబమే అని నిజ్జాల విశ్వాసము. శ్రీమతి రామలక్ష్మిగారు ఈ పదములను సరిశోధించి సర్ది కూర్చి పదకోశము వ్రాయించడానికి పూనుకొనుట కూడ పుణ్య కార్యమే. (వారివంటివారు పుణ్యపాపాలను నమ్మకపో!)

ప్రస్తావనలోను, మనవి మాటలలోను ఈ పదకోశమును గురించి తగినంత పరిచయ మేర్పడుతుంది. ప్రస్తావన వ్రాసిన శ్రీ రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు సయముగ తాళ పాకవారి తానువ్యవహరించిన పరిశోధనలను చేసి రాగములు వెసి సదముల బహుళ ప్రచారానికి అనువుగ చేసిన వాలో సముఖులు దేవస్థానము వారు తాళ్లపాకవారి కృతుల నన్నిటిని త్వర లో ప్రచురించాలనే శ్రీ రాళ్లపల్లి వారి అభిలాషతో నేను వికీభవి స్తున్నాను. సదముల "ఓజస్తే జన్మయః, రసధార, భావవై విధ్యాలా, ఈ పదకోశములో నిర్వికూర్చిన వాటినుండి కూడ మచ్చుకు మనకు బోధపడుతాయి

రచయిత్రి తాళ్లపాకవారి రచనలలోని 'సామెతలు జాతీయాల క్రొత్త పద ప్రయోగాలు పర్యాయ పదాలు, అధర్మలు సంకలా ఇంకా ఎన్నో చేర్చినారు.' శబ్దం, అర్థం, తాత్పర్యం, వక్యం

వ్యాకరణం, జాతీయం, దేశీయం, సంకీర్తనం, శృంగారం, పదరచన పరిణామం, సంకీర్తన, భక్తి, తత్త్వం, సమకాలపు సంఘ చరిత్ర నీడలు అన్నీ ఇందులో శోధించి తీయవచ్చు.

శ్రీమతి రామలక్ష్మి కోరికలు (సారవ్యత సేవలో) కొండంతలే నమగ్నమైన నిమిషంపూ, సంపూర్ణమైన వ్యాకరణమూ, నలక్షణమైన ఛందశ్శాస్త్రమూ, లాక్షణిక గ్రంథాలు మరెన్నో అమూల్యతలు ముదితం కావాలి. ఆమె పేర్కొన్నట్లే తాళ్లపాక వారిది సుపసిద్ధమైన సాహిత్య కుటుంబం. మధుర కవితలతోనూ, లాక్షణిక జ్ఞానంతోనూ వారు తెలుగు సాహిత్యాన్ని నంపన్నం చేశారు ఆ కుటుంబంలోని పదిమంది రచయితలు స్త్రీలు పురుషులుగూడ అసంఖ్యాకమైన సంకీర్తనలేకా ద్విపద కావ్యాలు, శతకాలు, శతర పద్య గ్రంథాలు చెప్పినట్లు పరిశోధనలవల్ల తెలుస్తుంది. వారి రచనలలో శత్రువు పదాలన్న దేశ్యాలు, విశిష్ట గ్రామ్యాలు చాలావున్నాయి; ఎన్నో పూర్వ ప్రయోగాలున్నాయి శతర భాషలుకూడా సంకీర్తనలో వాడవచ్చున్నారు. 'ఉచిత భాషపదముల జెల్ల' అని వారి వాదము, సమభావానికి పోది పెడుతుంది.

ఇప్పటికే తెలిసినప్పటికీ వచ్చినను, వసిద్ధ తాళ్లపాకయులు అన్నపయ్య, తిమ్మక్క, పెద తిరుమలయ్య, చిన తిరుమలయ్య, పెద తిరువేంగళా చార్యులు, చిన్నప్ప, తిరువేంగళం, శ్రీనివాసుడు. మనవి మాటలలో శ్రీమతి రామలక్ష్మిగారు ఈ రచయితల రచనలను సవివరంగా వ్రాశారు.

మొత్తం 6279 సంకీర్తనలు త్రాళ్లపాకవారు వ్రాశారు. పెద తిరుమలయ్యగారు 'రేపటికారములను ఎలా ప్రయోగించారో' చూపడానికి 108 కంద పద్యాలలో శకట రేపలను చక్కగా వింగడించారు. వీరి అధ్యక్షత క్రిందనే కీర్తనలు చాలవరకు రాగిరేకులకు ఎక్కించారు. వీరు వ్యాకృతం, అవ్యాకృతం అనే భేదం లేకుండా అన్ని ప్రయోగాలు అందంగా చేశారు. శ్రీమతి రామలక్ష్మి కృషి తొలియెన్నం చినా శతర పరిశోధకుల మార్గదర్శిగా సమీపమైనదంటే ఏమీ సాసంకాదు.

ఈ పదకోశంలో రెండు పెట్టెలుండాలన్నవి.

1. సామెతలు, జాతీయాలు 2. పలుకుబళ్లు ప్రయోగాలు
వీటికి అనుబంధంగా అర్పణ, అన్వయ, అనుబంధాలు, అనుబంధాలు,

అభరణాలు-అలంకారాలు; ఆయుధాలు; ఓడినవారి విధులు, కనుమలు, కాకత్తియలు, కులాలు, జాతులు కోటలు గృహం-గృహోపకరణాలు, చెట్లు పూలు, జంతులు, జమిలిమంటలు ధనమానం-కలమానం, నవరత్నాలు; నవ్వులు, నోములు-పండగలు, పదాలు; బేరాలు, భక్తి భేదాలరధాలు-భాగాలు, వంటకాలు, సహితాలు; వాద్యాలు వివాహ విధులు, వ్యవసాయక పదాలు; సుగంధద్రవ్యాలు, స్త్రీ వర్ణనలు, స్వలనామాలు అని 33 శ్లోకాల కింద పదజాలము వ్రాయబడినది. ఇవన్నీ రాయలయుగము తరువాతి వెంకటపతిరాయల యుగంలోని వైభవాలను జనసామాన్యం తీరుతెన్నులు, వెంకటేశ్వరుని భోగాలను ఒకేమారు ఆకలింపు చేసుకోడానికి ఎంతో తోడ్పడుతాయి మరి కఠినమైన పదాలకు అర్థాలను వ్రాసివుంటే ఇంకా బాగుండెడిదేమో! వ్రాసినంతవరకు తాళ్లపాకవారి రచనల సంతృప్తిని వ్రాశారు. మనవి మాటలలో వానికి కృతీయొక్క పేరు దొరుకుతుంది.

మచ్చుకైవా కొన్ని శీర్షికలు; శృంగారం; నీతి, భక్తి, దేశీయాలు, ఇతరభాషలనుండి గ్రహించబడిన మాటలను వ్రాయకుంటే చదువరుల కృతూహలం తీరదు.

ఇవి గ్రాంథిక భాషలలో వ్రాసి పాడిన పదాలయినా ఇప్పటి కొందరి వ్యావహారికంకంటే సులువుగానే అర్థమవుతున్నవి. అనేక మాండలిక పదాలున్నా అన్నీ అందంగా పొందుపరచబడినాయి.

సమ్మాలిగె, మాడుపుట్టగ వగైరా పదాలు తమిళచ్చాయలు గలిగివున్నాయి, సరపలులు, అప్పణవిడెం, పిరిసింగవనత్తి, ఒరలు; గరడి, బగ్గె, బుడిబుడి వగైరా కన్నడ పోలికలను గలిగియున్నవి. పారువత్తెము, బీరకాయచిక్కు, బద్దు; నామలెక్కు, రోప్ప, తీడు; నచ్చు. అడలు, బేసబెల్లి; మిల్లెపడు, మునిమాపు, ఎగరించి మొదగునని దేశీయపదములు. అకిమి కన్నడపదం అందంగావుంది- పురందరిదాసు 'ఏమధన్యో లకుమి-వింధభాగ్యమో' అని లక్ష్మీదేవి సౌభాగ్యాన్ని కీర్తించాడు. రాయలసీమవారి మాండలికాలే ఎక్కువగా కనబడినా ఈ పదాలలో ప్రయత్న పూర్వకంగా ఆంధ్రదేశంలోని, మరి చెప్పిలంటే తెలుగువారెవరైనారే, వాళ్ల జాతీయాలను మాండలికాలను చక్కగా ఏరికోరి తాళ్లపాకవారే పొందుపరచినట్లు తోస్తున్నది. అక్షరమైన అందాన్ని చిందుతుండే పదాలు వ్రాయగలిగారు.

కొన్ని చక్కని ఉదాహరణలు ఇప్పే బాగుంటుంది. శృంగరానికి కొన్ని ఉదాహరణలున్నాయి.

భక్తుడే ఒక శృంగరనాయకగా భావించి నిరహం, సంభోగం రెండింటినీ చక్కగా వర్ణిస్తాడు. స్వీవర్ణన చూడండి. అంగడికెత్తి వట్టి దివ్యలంగన ముఖంబుజాలు ముంగిటి పసిడి కుంభములు ముదల కుచయుగాలు, అలవి పిఠిన ముత్తెంబుల నొక్కకొలికి, దెచ్చు నీకొమ్మ పల్వరుస, పూచిన తంగేడువల్లె, వొంటిపిలుచున్నది కూచుండు చునరాదా కోరి నీవద్ద - వనిత జూఘలు కలువల వసంతము, మనమైన మోహము గంధము వసంతము, మనసుకో కోరికలు మంచినీళ్ల వసంతము, పులిస చన్నులు నొత్తి పూరడించ జూచితేను, యవే పిడిగుండ్లయితేనేమి సేతును.

స్వరువైన తరుణుల మెఱుగు బాహుళ్యం, పాదలెల్ల దూరి పుంగడుగవ్వడయ్యా, సొంతులనెడి మహాభూతాలు సోకిన, తల మొలు విడిచి తలైయున్నాగు - బెండువంటివారము, మా బిగువేటి బిగువు అని భక్తుడు అభైరవాన్ని ప్రకటిస్తాడు. సంభోగ విహారాలను కూడ చూద్దాం.

శృంగర నాయక వెంకటేశ్వరుని వేడుకొనే విధం ।

గుట్టున నా చన్నులు నీకు మీదెత్తినవే కావా
బెట్టుగా నెనగి చలబట్టేవు గాక
ముసిముసి నవ్వుల ముంగారు ముంపులు
వసివాడు జెమట వానలు

అసలు చూపి మాటాడి ఆనపెట్టి నన్నచేసి
బేసెల్లి తనమున బెనగేవవునే
కానుకలందే వాడవు గక్కన నవ్వుంటరాదా
పానికుచముల నిమ్మచెండ్ల దానను.
'నాము లెక్కబంతములు నావిపేయనిక నేల
కై మీకినందు కతని కెగలించుకొనవే ;

యేమిటికే బిగువు యించానా తగవు'
అని నాయకురాలిని సిద్ధపరుస్తుంది.

ఎక్కువ అనురాగం, వ్యామోహంగల ప్రయుక్తి నయిక పురుషాస్వం ఎలా చేస్తుందో చూడండి.

'సెలపుల నవ్విలేనే చెరగు పటేవు నీవు
యెలమి నాలనైతే యెంత సేతువో!' అని
తమిరేచగా వలపు దైత వారగా నవ్వి

నమరలికి వెనగ నమ్మతించవయ్యా!
పార్తిస్తుంది నాయిక.

నాయకుడు శరటంలో-

'పేమవు ని యధరమే పెట్టరాని బీకము
కోమలి నీ తమ్మలమే కొంగుభత్యం'
అని జతిమాలతాడు.

విరహం కూడ చూద్దాం.

మగవాడు బెనకగా మాటలాడ కుండిలేను
మగువా అది రామ్మున గుంపలే గక-
విండుకొన్న నిరహం నిన్నటినుండి

వండకండ నట్టాయ వలచిన వా పెళ్లి
గుండె రాయిచేసుకుంటే గొరస నేమున్నది.

నా పిరుదులు యిరుక దిబ్బలంటూ
రంతులుగా నడునేల రావునేసేరే
వెదకు తానే నిన్ను వెందికాకల బొందె
యెదుటి పొద్దు పొడుచుకెండ కెం గ నేను.

భక్తికి ఎక్కడ చూచినా ఉదాహరణలున్నాయి :-

హరి గొలువని కొలువులు

సంస్కృత పాఠశాల

స్వయంకృషితో చదివి 6 నెలల్లో సంస్కృతము నేర్చుకొనవచ్చును.

తెలుగు లిపి 20 భాగములు ఒక్కొక్క భాగము రు. 1-60 పాదా పెట్టు రు. 32 నాలుగు సంపుటములలో బొండు పెట్టు రు. 40-00 పెట్టు ఒకేసారి వేసింపు కొనువారికి పోసేజి ఉచితము.

సంస్కృత బాషా సేవా మండలి,
మధిర (507203) మృం జిల్లా, అంధ్ర.

అడవి గానన వెన్నెలలు
నీవె చేసిన చేతలు-కడుగగ వేటికి
నెంగిలి బూరెల గడుగగ వేల

ఏరుకే జ్ఞానం, మరవే సమాధి
హరి నీకు నిమగ్నల అనుమానమేల
తెరలు ఏనుగు నెక్కి దిడ్డి దాటెర
శ్రీశ్రీ ఈతడుండగా జిక్కినవారిని నమ్ముట
తీవని మీసాలమీది తేనె నాకుడి నుండి,
నెట్టవ శ్రీ వెంకటాద్రి నిలయు డారగించని
మట్టులేక వడ్డించరో మంచి యారగింపులు.
దానవర్గముకెల్లా దరిదాపు మీరె-కాన వానికి నెక్కించరాదా-
కాశ్వత హరి ని శరణ లము

పరమాత్ము డేలకుంటే బంధములు గలవా
తెరదీసి నల్లానె తెగుగక
ఇలసంధకాపురపుటంటిలో నొక దీపమెత్తి మెఱుసినట్లు
వొలసి శ్రీ వెంకటసతి శరణాగతి వొకటే నాకు
భక్తికి వెర్తాగ్యానికి పుదాహరణలు కోకోల్లలుగా లభిస్తాయి,
కొన్ని సామెతలను-సమాజపు నీతులను చూద్దాం.

కన్నెరుగ కున్న కడుపెరుగు
కూడు వండుట గంజికొరకా తనకు
వేలకలోగల సుఖము వెదకుటే నాక
గుగ్గిళ్లకు గొప్ప గుట్టలు అగడ్తలు దాటునా
పుల్లెదిన కోమటి వూరక పున్నట్లు
జల్లెడ నావాలు జారిపోయినట్లు
ఏలమి పతి వత నెవ్వడు చెనకు
చెదలంటునే నిప్పు సీమలోన
సతిలేనిచారికి జరిగినదేయూరు
కుతదీరుటకు రచ్చకట్టయే యిల్లా
వాడమేల పారెపోవడి ముక్తి తీదండ
వేదాంత ప్రవణము ఎట్టికి చేసేరా?
గోవిందనామముకటే కూడపోసే బుణ్యములు,

వేవేలు నామములకు వెళులున్నవా?

ప్రేమము రేనిమాట పెదవిపెన్న పురిడు
కమ్మరి ముల్లశీపి కొట్టు మొత్తినట్లాయెను

నెట్టి చెఱకు పోలిక వెనురు నమిలినట్లు
వెదక నేటికి వేయి వెన్న చేతబట్టుకొని
అడవి బడినవాడు వెడలి చోటులేక
తొడరి కంపలకింద దూరినట్లు
ఆకటివానికి అస్యమే బ్రహ్మము
లోకము బ్రహ్మము లోలునికి
కంటే మంకము కానకుంటే బింకము
తీపు పిప్పిలోన గలదా?
పిండియెంతో నిప్పటియంతే
భక్తుడు పురుషకారిగా లక్ష్మిని వేడుకుంటాడు.
దేవులమ్మ యిందిర మదికై
విప్రునించరాదా శ్రీ వెంకటసతి! చిత్తమందగను
హాస్యంగా భక్తుడు వటువృతశాయిని వర్తిస్తాడు.
వడ్డిముక్కుతోడ వెట్టి నవ్వులు నవ్వినవాడు
అడ్డపీవేడై యున్న ఆకులమీది వాడు
అడరి పుత్రమురాలి నగ్గి బాసగొన్నవాడు
వడిబెట్టి మేనమామ చంపినవాడు
రాను, కృష్ణులను నిందిస్తాడు అన్నమయ్య

చివరకు తాళ్లపాకవారు

విరినిగానేమైనా వేడుడుము సుతించుము
శరణు బొచ్చితిమిక శ్రమియించు కొనవే
అని భరసమర్పణ చేసుకున్నాడు.

ఇది సాతకులకు పుల్లారాన్నిచ్చే గ్రంథరాజము. సాహిత్య
అకాడమీ ఆంధ్ర సారస్వతానికి నిష్పక్ష పాతంగా ఇటీధికంగా కృషి
చేయుగాక -

భారతీయ మహానీయులు

(ప్రచురణ విభాగం. రేడియో సమాచార సంఘిత్వశాఖ.
కారత ప్రభుత్వం, ప్రధమసంపుటం.వెల: 2-00 పేజీలు112,
తృతీయ సంపుటం వెల: 2-25 పేజీలు 144).

ఇవి హిందీమూలానికి అనువాదాలు. ప్రధమ సంపుటంతో
మహానీరుడు, బుద్ధుడు, పాణినీ,పురు, చాణక్య, చందగుప్తమౌర్య,
అశోక, విష్ణుశర్మ, అర్యభట, న గార్జున, సముద్రగుప్త, కుమార

జీవ చంద్రగుప్త విక్ర దిత్య, కాళిదాసు, హర్షచర్య, రెండవ పులికేశ, కంకరాదార్య, ఆండర్, రాజరాజచోళుల గురించి వ్యాసాలు; తృతీయ సంపుటంలో అచ్చరు, తోడర్మల్, మహారాజా సలావ్, తోనేన్, చాంద్ పీబి, సమర్త రామదాసు, సంత తుకారాం, శివాజీ, నానాభిసేన్, అహల్యాబాయి, టప్పుసుల్తాన్, త్యాగరాజ రాజారామ మోహనరావు, మహారాజా రణజీత్ సింగ్, మీర్జా గాలిబ్, స్వాతి తిరునాళి, తాంతియాట్ పే, లక్ష్మీబాయి, నానాసాహెబు, సేయ్యద్ అహమద్ ఖాన్. ఈశ్వరచంద్ర విద్యాసాగర్, మైకేల్ నాథుసూదన దత్తు, దయాసంద సరస్వతి అనుభావము బాలురకు అత్యంత ఉపయోగకరంగా వుండాలనే అభిప్రాయంతో పరిచయపడ్డాయి. ఇవి జాతీయ సమైక్యతకు దోహదం చేస్తున్నాయి. దానికితోడు ఆ పుస్తకాల చాలా కూడా వున్నందువలన బాలురకు కొంత ఉత్సాహాన్ని కల్గిస్తున్నాయి.

పదమ సంపుటమైనా, తృతీయ సంపుటమైనా చారిత్రక ప్రసిద్ధులగునని అనున్నందుకు చాలవరకు హాదీనామడినిలనుసరించి అనువదించబడటం మూలాన కథలు సాధారణంగాను అక్కడక్కడ శుష్కంగానే సాగుతాయి అంటే తప్పలేదు.

పదమ సంపుటంవలన మహావీరుని బ్యాజీవనం స్వభావం అంతా చక్కగా బోధపడతాయి. మహావీరునికి గిట్టనివారు ఆయన బోధలను వినరైరి సరిగదా కుక్కల మనికొల్లి కత్తులు కబార్లతో రాళ్లు రప్పలతో ఎదుర్కొని బాధించి అతని కండలను కాకులకు గద్దలకు నేసేరట. మహావీరుడు అన్నీ సహించి తన 'పంచానువతం' బోధించి జయించాడంటే హర్షణీయమే

గృహస్థులు కూడా హింసచేయరాదు అబద్ధమూడరాదు, అబద్ధాలు ప్రేరేపించరాదు, చౌర్యమునకు పాల్పడరాదు, ఏకవత్స పతము అవలంబించాలి, కోరికలకు సంకెళ్లను గాలించాలి అను నియమములు ఎంత తేలికో అంత కఠినమైనవి.

'సందమంరాజులు, చంద్రగుప్త మౌర్యుడు ధైర్యవతవ్యాప్తికి ప్రాణుపడిరి' ఈ వాక్యము అచ్చరాల నిజము కాదేమో! బుద్ధుని జీవిత చరిత్ర అందరికీ కరతలామలకము. బౌద్ధ ప్రపంచమంతా వ్యాసించి బారతియతను ఆసియా, ఆఫ్రికా, అంక ఎన్నో దేశాలకు కొనిపోయి ఆయా దేశాలలోని శిరువాతి మతాలలో వివిధరీతిగా ఉద్భవించినవచ్చును.

పాణిని విషయము చక్కగా వివరింపబడి ది. విద్యార్థులకేక

లందరికీ లాభదాయకమే పురు (పుర షో శ్తముని) చరిత్రను గూర్చి బహుశః ఇంగ్లీషువారి రచనలే మెరుగనివిస్తుంది. చాణక్యని విషయముతో ఇక్కడ వాసన దానికంటే కాటూరి వేంకటేశ్వరరావుగారి ముగియ మూర్తులను అనువాదమే చాల రసవంతంగా వుందని చెప్పవచ్చును. ఎందులో ధననందుడు చాణక్యని తన దర్బారుకు పిలిపించి ప్రహించినట్లు వాళ్ళారు. భోజనము నేయుచోటుల్లో అగ్రానవానికి గానే చాణక్యుడు అవకాశం చెందినట్లు, గెంటిచేయబడినట్లు సంస్కృత సాహిత్యం వాస్తున్నది చారిత్రకులు నిజం తేల్చాలి.

చాణక్యుడు, అతని ఆడుగుశాసనలలో నడచిన చంద్రగుప్త మౌర్యుని సరిసాలనా విధానం వల్లనే తారతమ్యం 'కచ్చితాధి' అత్యుత్తమమైనది సుసంపన్నమయ్యెనని చెప్పవచ్చును. అశోకుని ధర్మయాత్రలు బాగానే వివరింపబడ్డాయి. మొదట్లో సంకతంత్రము కథలన్నియు మనసునులా నిరసించుటకు తగిన ఉద్దేశించినవి' అని వ్రాసి మళ్ళీ 'ఈ కథలవారా వారికి నీతియొక్క మూసద్భావములు ఎరుకపరుబడినవి' అని వ్రాయడం ఏమి బాగాలేదు 'హిందూధర్మ శాస్త్రములలో' ఎవరోకముకంటే ఎక్కువగా సరలోకమున కెక్కువ ప్రాధాన్యత యివ్వబడింది అనడం రచయిత చక్కగా వ్రాయలేదని తెల్పుతుంది.

'ఆర్యభట్టు' అనుటకు మారు అతనిపేరు 'ఆర్యభట' కాబట్టి సరించాలి. ఇతని గొప్పదనాన్ని నేటి భారతీయ శాస్త్రజ్ఞులు గుర్తించి ఉపగ్రహానికి నామకరణం చేసి సార్థకం చేశారు.

ఈపుస్తకంలో వ్రాసినట్లు వాగర్జునుడే బౌద్ధమత హిందువులు పూజించు విగ్రహ మూర్తులను ఆయా దేవతలకు పూజలను లయమలించేపుంటే అని వాదాన్ని చెగవడి ఇతని వాదాలతోనే బౌద్ధాన్ని సార్వదోలి ప్రణాత స్థాపకుడైన అంకరాదార్యులు ఎంతో హర్షించి యుండేవాడు

గుప్తులకాలపు స్వర్ణయుగం మనదేశానికి మళ్ళీ రావాలని ఆశిస్తాం.

నేటి సైన్సియులు మనదేశాన్ని కలలించాలని ఎంతాట్టిగా పయత్నించినా మరల బీభత్స కాలపు చైనా పజలు, పరిపాలన తారతమ్యముపట్ల ఎంతో గౌరవంచూపి భాగదేశంనుండి బౌద్ధమతాన్ని పట్టణంగా ఏర్పాటు చేర్చుకొని అలవరచుకొన్నది కమార శివుని వ్యాసం చెబుతుంది.

చాళుక్యులు, చోళులతోబాటు పల్లవుల నైభవాన్ని మహేంద్ర వర్మ సొంపన సేవను, రాజరాజనరేంద్రుని గొప్పదనాన్ని, భారతీయుని నాకాదళం గురించిగాని వివరాలు వ్రాసియుంటే చాల బాగుండేది.

భక్తులలో మరికొందరిని కులశేఖరాచార్య, నాయనార్కు ఇత్యాది వారినిగూర్చి చిన్న వ్యాసాలైనా లేకపోవడం, శాతవాహన చక్రవర్తులు విష్ణు కుండిమల ఘనతను చూటు వ్యాసాలు లేకపోవడం పొరబడేవి.

తృతీయ సంపుటంలో శైలి సాధారణంగావున్నా ప్రధమ సంపుటంకంటే ప్రోత్సాహకరంగావేస్తుంది. ఇందులో వైవిధ్యంకూడ బాగావేస్తుంది. ఈ గ్రంథం నిద్యార్థులకు చారిత్రక అంశాలపై ఒక రెడీ రెఫరెన్స్ (జంత్రి) లాగు పనిచేస్తున్నది.

తోడర్మలో జీవితంలోని ఘట్టాలవల్ల నేటి పరిస్థితులు అధికారులకూడ పొరం నేర్చుకోవచ్చు. దుండగులైన అధికారులను శిక్షించుటలో దివరూ జంకరాదు. తోడర్మలో జనపనార త్రాటి వలన బొక్కసానికి వింత నష్టమో గుర్తించి బూముల సర్వేకు సంస్కరణలు విల్పాచేసి బొక్కసానికి విల్లా లాభింపజేశాడో తెలుసు కొనాలి. అప్పటి 'తకావా' ఋణాల పద్ధతి మహద్వ తకానీ ఋణాలుగా రైతులకు వారి పీడకులకుకూడ విల్లా లాభిస్తున్నదో తెలిసికో వచ్చు.

ఉదయసింహుని భోగలసత రాజస్థాన్ కు వింతమువ్వను తెచ్చి పెట్టిందో, రాణాప్రతాప్ దిన్ని అగ్నిపరీక్షలను విదుర్కొన్నదీ కూడ దీనిలో చదవగలరు. రాణాప్రతాప్ హిందువుల స్వాతంత్ర్యాన్ని రక్షించడానికి వింత దృఢరంగుల కట్టుకున్నాడో అంతకుమించి నియమంతో శత్రువుల స్త్రీలపై సంతరించాడు అనేగొప్ప విషయం రాజపుత్రుల గొప్పదనాన్ని అసలు భారత ధర్మాన్నే గుర్తుకు తెస్తుంది.

గ్వాలియర్ మహారాజాయొక్క సంగీత సేయత రేవా ప్రజలకు తాన్ సేన్ పై గౌరవం వింతపుందో, తాన్ సేన్ యొక్క సత్వసంధత మహారాజాచే సత్కరించబడిన కుడిచేత్తో అప్పురుకు కూడ సలాము చేయవను ప్రతిజ్ఞ, వరమాత్య పై తాన్ సేన్ పాడిన పాటలకు, ప్రజాను రంజనకై పాడిన పాటలకు మధ్య వింత భేదాయో అన్నీ చదువరులచే తెలుస్తుంది. అతని నెరకుపై తుకారాం ఉదార స్వభావం, దివాలా తీసేది, దారి దోపిడిలు, మోసానికి గురి అవటం, రెండవతార్య వలన అతని ఇంటిలోపారు, తనకే వైరాగ్యం పుట్టినపుడు తనను వాకిపుష్పవారి వాడితాలు పొరవేసేది, బ్రాహ్మణుడు ఈనడించు

కొన్నప్పుడు తాను వాసిన అభంగలను పొరవేసేది అన్నీ మరకు విడ్డూ రంగావున్నా ఆయన స్వార్థం పరమార్థం విలా త్యజించాడో చక్కగా బోధపడుతుంది. హిందీ పై; గుజరాతీపై మరాఠీ భాష ప్రధానం వున్నట్లు ఈ శిర్షికవల్ల తెలుసుకోవచ్చు. త్యాగరాజ శర్మజీ మహారాజా ఇచ్చే గౌరవాన్ని రాముని నన్నిధిముందు ఏమీ పనికిరాడని నిశ్చయించి పాడాడు.

తిరువామ్కారు రాజైన స్వాతి తిరునాళ్ లోజరాజనంట గుణశిలాలు గలవాడు. కళాసేయుడు, వాగ్గేయకారుడు. ఉత్తర; దక్షిణ సంగీతశాస్త్రాల బాణీని బాగా అవగాహన చేసికొని కీర్తన; వర్ణం; తిల్లానా; ఖయాలు అన్నిటినీ చక్కగా నడిపిన రాజతడు.

సయ్యద్ అహమ్మద్ ఖాన్ మొదట్లో ముస్లిముల మేలును మాత్రం కోరి కొన్ని పనులుచేప్పే అని చివరకు సాకిస్తాన్ స్థాపనకే దారితీసినట్లు స్వర్గీయ రాజేంద్రప్రసాద్ (మొదటి భారత రాష్ట్ర పతి) అభిప్రాయం.

ఈస్వరచంద్రుడు చిన్నవ్యాసానికి ఒక రూపాయినిచ్చి అతన్ని శ్రీమంతున్నెలా చేశాడో, తన నాకరీని తన మిత్రునికి విందుకు ఇచ్చాడో, తన ఆఫీసర్ ను తరగతికి విలా సక్రమంగా రప్పించగలిగాడో, దయానంద్ కరోరదీక్ష వేదవిద్యార్థవాసక్కి, స్త్రీలను విక్రయించే దురాచారాన్ని విలాగ రూపుమాపాడో పందాల దౌర్జన్యంలో తుదకు తన అన్నంలో విషము పెట్టగా వారిని విలాగ జ్ఞమించాడో అన్నీ ఎవకు చాలా వికాసాన్ని కల్గిస్తాయి.

ఈ పుస్తకంలో దేశ భక్తులగాధలే విక్కువ చక్కగా వ్రాడబడినవి. శివాజీ మొదలగు మహారాష్ట్ర స్వాతంత్ర్యసేరుల చరిత్రకా శిరిరాన్ని పులకరింప జేస్తాయి. అహల్యాబాయి, రంజితేశింగ్, టిప్ సుల్తాను అంగారు తమ పద్ధతిలో దేశ భక్తులే. యూన్నీలక్ష్మీబాయి తాంతియాటోసేరి సాహసం అన్నీ మళ్ళీ సంస్మరింప జేస్తుంది ఇ పుస్తకం.

అమదావాల్ లో వచనభేదం వాక్యంలో తెలుగు తనం లేకుండా అన్నీ లోపాలే.

— రా. పి. పి.

సంకల్పం మీది, సహకారం మాది

తెనుగుదేశంలో ఎక్కడ త్రవ్వినా బొడ్డు శిథిలాలు కనిపిస్తాయని
ఒక కవి రాశాడు. పాపం! అసలు విషయం ఆయనకు తెలియదు.

మన రాష్ట్రంలో ఎక్కడ త్రవ్వినా రకరకాల ఖనిజాలు
దొరుకుతాయి. ఖనిజాలనే బంగారు పూసల కంఠహారాన్ని
ప్రకృతి మాత ప్రసాదించింది తెలుగు భూమికి

నిరుద్యోగ నివారణ కావ్యంలో
పరిశ్రమలే రసవంతమైన ఘట్టాలు

సంకల్పం మీది - సహకారం మాది

ఏదైనా పరిశ్రమ పెట్టాలనే సంకల్పం వుంటే ప్రభుత్వం మీకు అండగా నిలుస్తుంది

హైదరాబాదులో గానీ
జిల్లాలలో గానీ

పెట్టుబడి కావాలా, స్థలం కావాలా, నీరు, విద్యుచ్ఛక్తి
వసతులు కావాలా, యంత్రాలు కావాలా.....

ప్రభుత్వం చేసే రకరకాల సౌకర్యాలు మీకు తెలుసుగదా
ఇంకా ఎందుకు సందేహిస్తారు?

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్

75 సంవత్సరాల పైగా గృహోపధ్యములు
తయారుచేస్తున్నవారు!

● అమృతాంజన్ బాధానివారిణి
శలనొప్పి, ఒళ్ళనొప్పులు, వెలుగులు,
జలుబు, దగ్గు, కండరాల నొప్పులకు.

● అమృతాంజన్ గ్రేవ్ మిక్చర్
వసిర్థల అజీర్దానికి, పళ్ళు వచ్చేటప్పుడు
కలిగే బాధలకు.

● అమృతాంజన్ డెర్మల్ ఆయింట్ మెంట్
కామర, ఫిం, గడ్డి వగైరాలకు.

● అమృతాంజన్ ఇన్ హేలర్
జలుబుచేసి ముక్కుదిట్టత, కుమ్ములు
వగైరాలకు.

● అనోలియమ్-కోక్ట రథ్
దగ్గు జలుబులను పొరవోతే అమోఘమైన
ఒక కొత్త శక్తి.

● కాలోపెన్-బాధానివారిణి మాత్రలు
శలనొప్పి, పూ, ఒళ్ళు నొప్పులకు

...ఇండియాలోను,
ఇతర దేశాలలోను
పేరు పొందినవి.

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్
మద్రాసు-6

